

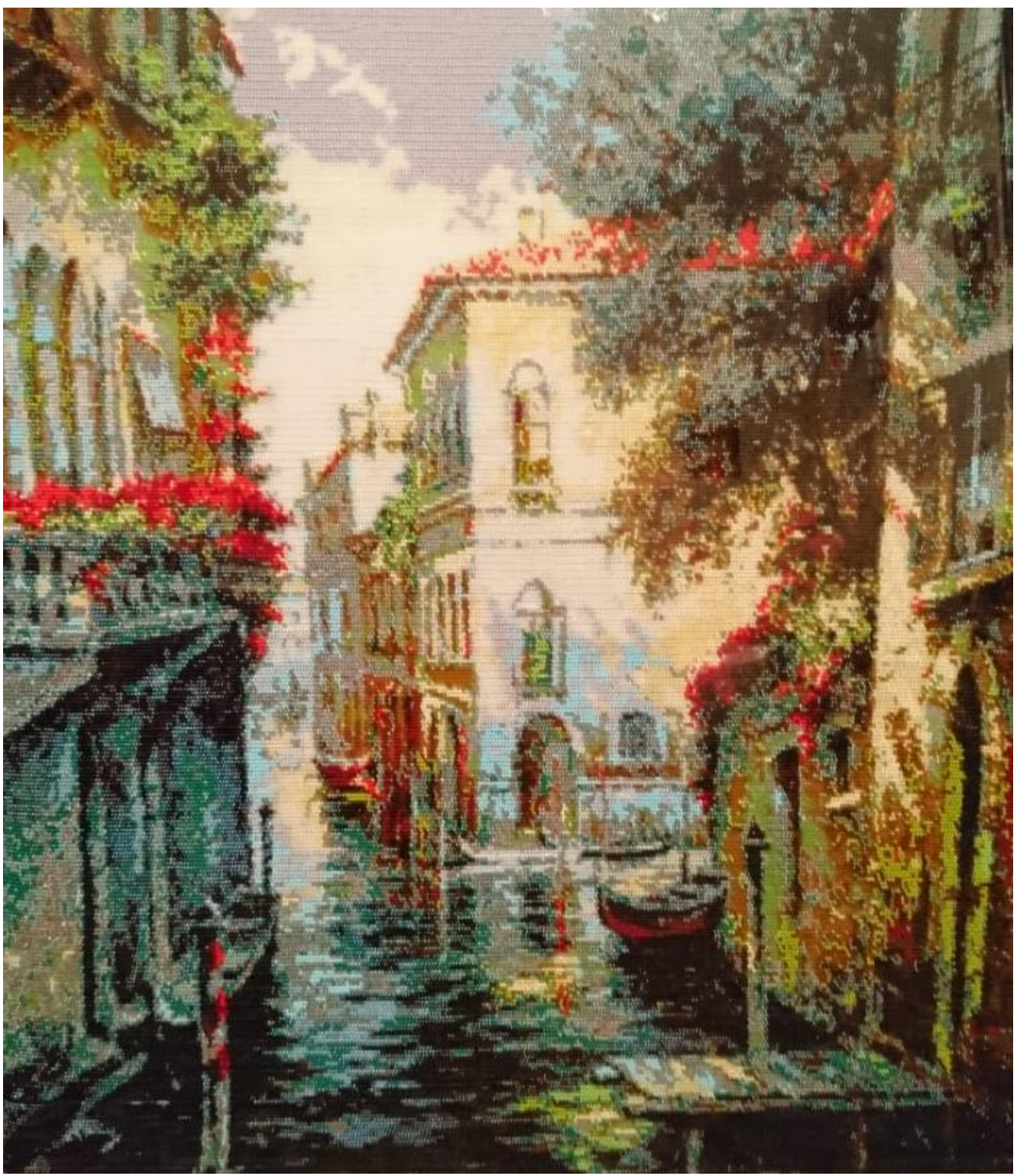
محبت

کامنامه

خلل پذیر بود هر بسا که می بینی
مگر بنامی محبت که حالی از خلل است

شماره دوم و سوم سال ۲۳م شتابم ۲۰۱۹

تحفه محبت

در بزمی این چاره دار
 سزای او جگره
 چشمتی زار و موکراسی
 تهاقی در باره خورشید
 چشمتی زار و موکراسی
 دلم بر کیم
 دلم بر کیم
 فکله و فکون و خرافه
 نخل عروسی
 آواره

ټاکنې او جگړه

افغانان د جگړې په شرایطو کې ټاکنو ته ځي . دا یوه سخته دنده ده چې سرته رسول یې پوره پوهه او هنر غواړي . افغانان جگړه نه غواړي خو څه د پاسه څلور لسيزې کيږي هغه پرې تپل شوي ده . ټاکنې ځکه مهمې دي چې بيله ټاکنو واکمنیو د جگړې د غزولو هڅه کړي او خپله واکمني یې په خلکو په زوره چلولي ده . نو ځکه جگړه د خلکو هیله نه ده او ټاکنې د هېوادوالو د بنسټیزو غوښتنو له جملې شمیرل کيږي . له پورتنیو ټکو مالومیږي چې افغانان په سوله کې ژوند کول غواړي او نښلول شوي جگړه په هر اړخیز ډول د هغوي په زیان تماميږي . د دې له پاره چې په افغانستان کې ټاکنې رواج ومومي او په سوله کې یو بنسټیز ژوند د هېوادوالو په برخه شي ، خلکو ته بنایي اړینه پوهه او مهارت خپل کړي چې د هغې په وجه د جگړې تغر ټول شي او د تپل شوي نظامونو پر ځای ټاکل شوي واکمنی د خلکو د قسمت برخه وگرځي . دلته خلک په مجموع او د هغې روڼ اندي کړی په خصوص کې د یو لړ هېوادنیو دندو په اجرا کېدو مکلفي کيږي . یانې هغه واټنونه چې لا تر اوسه د روښانفکرې کتلو تر منځ شته او د هغې له وجې په یوه ملي محور د راټولېدو پر ځای ، یو شمیر له هغوي په اگاهی یا نا اگاهی کې د واک له پاره په یوه حریصه جگړه کې د اخته کړیو په خدمت کې لويديلي دي . د دې پر ځای چې دا روڼ اندي کړی په افغانستان کې د دموکراسۍ او ټاکنو له پاره د فعالیت په سمه سمت گیری کې ودریږي ، که غواړي او یا نه د افغانستان د اوږدې او ډیرې ورستې جگړې د ادامې په لومه کې لويديلي پاتې کيږي . بهرنیان په تیره بیا بد غوښتونکي گاونډیان چې له خدایه په هېواد کې د خپلو ناروا گټو د خوندي ساتلو په موخه د سر سړی لټوي ، له دغه نامطلوب موقعیت نه په گټه پورته کوونې ، په استخباراتي جالونو کې د ځینو هغو روڼ اندو په رانیولو پانگونه کوي چې په جگړه کې د اخته کړیو څنګ یې نیولی دی او په یو لړ ناوړه تعبیرونو دموکراسي او ټاکنې تر سوال لاندي راولي او د جگړې د لا ادامې له پاره د مشروعیت دلایل لټوي .

دلته د هر وطنپالونکي روښانفکر او خلکو دنده جوړیږي چې د افغانستان په ټولنه کې د هغه روڼ اندو په فعالیتونو څار وکړي چې د مدني او سیاسي ټولنو له چوکاټونو د هېواد د لوړو گټو په وړاندي د ودریدو سمت نیونې ته اوبه ورکوي . د تیرو څه د پاسه څلورو لسيزو جلاوطنه شرایطو د افغان روښانفکرانو یو شمیر کتلې اړایستلې چې په بهر کې د اړیکو د جوړولو په ترڅ کې له ناوړه روابطو سره مخ شي او د هغې سپیږي اغیزي یې وخت نا وخت په ورځنیو فعالیتونو کې څرګندیږي . له دوي سره مرسته په کار ده ، تر هغې چې په هېوادني محور د هغوي د پاملرنې ، کار او فعالیت سمت نیونه یقیني شي او د هغوي ځواک د جگړې د مخنیوي ، په ټاکنیز سیستم د ولاری واکمنی د جوړولو او ټینګولو لامل وگرځي .

که د هېواد د روڼ اندو د هغې برخې له ستونې د بهرنیو مغرضو کړیو رسی لیرې شوه چې په اگاهی او یا نا اگاهی کې د هېوادني محور خلاف بي گټې خوځښت ته لا تراوسه ادامه ورکوي د افغانستان د ويجاړونکي جگړې په سروالي کې د لېږو وړ بدلون راوړلی شي . بهرنيانو د خپلو موخو د ترلاسه کولو په خاطر په هغو روڼ اندو پانگونه کړي چې د هغوي نظرياتې تگلوري د دوي د هدفونو د تر سره کولو سره مرسته کوي. دلته زموږ ټولودندي تر هر بل وخت درنيري هغه دا چې څنگه داسې روښانفکران د بهرنيانو د لومو له گزند څخه بچ کولی شو او په دې توگه هغوي د خلکو د تحريکولو پر ځاي د هېوادنيو موخو د لاسته راوړو له پاره د خلکو په بسیج او يو موټی کولو کې له ځانه سره يو ځاي او مخته کړلی شو . د تيرو څلورو لسيزو جگړو وښودله چې بهرنيانو د افغان روڼ اندو له ځينو کړيو څخه په سؤ استفادي د افغان واکمنیو خلاف د خلکو په تحريکولو کې کار اخستی . که حالت په همدې توگه جريان ولري ، جگړه د سروالي او بنديډو پر ځاي لا نوره هم غزیدلی شي . ډموکراسي او ټاکنې يوازي يو شعار پاتې کيږي او بس . تر څو روڼ اندې د جگړه مارو څنگ ته مصروف وي د ډموکراسي او ټاکنو بحث مطرح کېدلی نه شي . موږ په جگړو کې يوازي د يوه واړه قشر گټې وینو او عادي خلک تل په دې غير انساني بهير کې خپلې گټې له لاسه ورکوي . له دې کبله د جگړې د بنديډو له پاره کار کول اړين بريښي . روڼ اندې په يوه ملي هېوادني محور راټولېدو ته مجبور دي . که موږ د ډموکراسي لمن ټينگه کړو ، د ژوند ډيريو اړخونو ته ټاکنيز بنسټونه ورکړو جگړه غوښتونکي کړی په ولس کې ټولنيزه پايه بايلې او د جگړو له لیکو سره خلک نه يو ځاي کيږي . په دې صورت کې په جگړې بهرنی پانگونه بي گټې کيږي او بهرنيان د افغانستان په دننه کې په جگړه او جگړه مارو پانگونه نه کوي . ادعا کيږي چې روانه جگړه د مجاهد ، طالب ، داعش او نورو په ښو هېواد کې افغان وژنه کوي ، دا هم ويل کيږي چې د روانې جگړې مالي او لوژيستيکي چاري له بهر څخه پلي کيږي او ليدل شوي چې يو شمير بهرنی مذهبي مليشي او پوځيان په بریدونو کې فعال گډون کوي . د افغانستان په دننه کې له واکه ځيني لويديلي کړی ، جنگسالاران او زورواکان هم له جگړه مارو سره خواخوږي ښيي او يا مرسته کوي . د دې ټولو عواملو تر څنگ که غولېدلي افغانان اود هغوي يو شمير مغز پريول شوي او مجبور شوي روڼ اندې د روانې جگړې برخه جوړه نه شي ، په هيڅ صورت اوسنی ناورين په دومره غزیدلو ابعادو ادامه نه شي موندلی .

جگړه د مالي ، ځاني او معنوي زيانونو تر څنگ د با ثباته ادارو او بنسټونو د جوړولو مخنيوی کوي . جگړه له يوې ښې بلي ښې ته د اوښتلو په درشل کې په خلکو داسې لنډ مهاله ميکانيزمونه ټپي چې له هغې څخه خلاصون سلگونه کلونه نيسي . ټاکنې په خپل وار هر ډول زيانونه لږوي او د ټولني د ټولو بنسټونو په نهادينه کولو او باثباته کولو کې مرسته کوي . په ډموکراسي کې د بشریت تجربه په گوته کوي چې په واکمنی کې په يوه مقدار د خلکو گډون له جگړې څخه د انسانانو په ژغورلو کې مرسته کولی شي . په يوه هېواد کې د ډموکراسي له پاره کار گران او هم د پيچلتاو ډک وي ، ځکه په ډموکراتيکو نورمونو ژوند روانول عملي اود اقتناع وړ کار غواړي چې

زیات وخت او انساني انرژۍ لگولو ته په کې اړتیا شته . خو جگړه د منطق منلو پرته د هر زورور په وسیله په خلکو تپل کېدلی او ادامه موندلی شي . زورور د جگړې په سر کې د پاتې کېدو او له جگړې څخه د زیاتې گټې تر لاسه کولو له پاره په خلکو هغه میکانیزمونه تحمیلوي چې د خلکو د ارادې تمثیل ته د پای ټکی بردي . د افغانستان څه د پاسه څلویښت کلنې جگړې چې کومې څیرې د افغاني ټولني د لارښوونکو په نامه وړاندې کړي ، نږدې په سلو کې له اړین سواد لرلو، د خلکو په خدمت کې د پاتې کېدو ، د ملت دولت جوړولو له مفکورې سره د توافق ، ټولنیزو گټو ته په شخصي گټو ترجیح ورکولو او نورو مهمو ملي مسألو سره د ور چلند برخو کې نابنده ښکاري .

په پایله کې جگړه ، انساني ارزښتونه له منځه وړي ، نړۍ او ټولو ژوندیو په تیره بیا فکر زیږونکو ته د له منځه تلو او مرگ گواښ پیښوي . له جگړې نفرت په کار دی . افغانان چې څه د پاسه څلورو لسيزو زورونکو جگړو کې سوځي د نورو تدابیرو نیولو تر څنګ یوه غوره لار لري چې د ژوند ټول اړخونه د ټاکنو له لارې نهادینه کړي . د انتخاب او ټاکنو لار د جگړو ټول منفذونه بندوي ، ځکه خلک سولي او ترقۍ ته رایه ورکوي چې د جگړې ضد لار ده .

اوس چې په افغانستان کې ولسمشریزو ټاکنو ته تیاري نیول کيږي ، بیلا بیل ټاکنیز تیمونه په خپلو کې سیالی کوي او خلکو ته د جگړې د مخنیوي ، د سولي د تامین او ترقۍ اړوند برنامې وړاندې کوي ، هڅه په کار ده د هغه ټاکنیز تیم پلوي وشي چې د خلکو په غوښتنه د سولي د تامین ، د جگړې د مخنیوي او د هېواد د ابادۍ کره برنامه ولري او د خپلې برنامې د پلي کېدو له پاره د یوه تکړه او کارې تیم د جوړولو او گمارلو وعده سپارلی شي .

مورن پوهیرو چې د جگړې اصلي عامل غولیدلی افغان یا جال کې نښتی رول لاندی نه دی . جگړه د نړۍ او سیمې د زبرځواکونو د ازمندانه گټو د حصول سیالی پیل کړي ده . خو که نور زموږ د وطن د وړاندېو تکل کوي ، مورن ولي د خپل هېواد د وړانۍ اسباب جوړ شو . له دې کبله د یو شمیر کسانو په څیر له ټاکنو ډار او لنډمهاله ازمویل شوي او یا هم ناپیژندل شوي میکانیزمونو ته پنا وړل جگړه اوږدولی او لا ورسته کولی شي . له دې کبله په ټاکنو کې گډون او د یوه داسې ټاکنیز تیم پلوی چې « د جگړې په پای ته رسولو کې له نړیوالو او سیمه ایزو زبرځواکونو سره د روا متقابلو گټو په لاسته راوړلو کې چې د افغانستان سلامت ، ازادې ، د خاورې بشپړتیا او ملي واکمني خوندي کړي او له ټولي نړۍ سره متقابل گټور اړیکې جوړي او وپاللی شي او په دې باب د رښه خبرو اترو کولو جوگه وي » اړین بریښي .

په درناوي

صحبت‌هایی از دموکراسی

"دموکراسی به مثابه یک اصل قابل پذیرش - و تاکنون مناسب‌ترین روش ارضا کننده انسان‌ها در تمام بخش‌های زندگی، رفته رفته قابلیت انطباقی خود را به تمام حوزه‌های زندگی بشریت، چون حوزه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و حتی زندگی خصوصی و شخصی انسان‌ها کشانید."

برداشت درست از دموکراسی و سیر تاریخی آن در جوامع بشری نه تنها سطح دانش افراد را در فهم از دموکراسی بالا می‌برد بلکه اشتراک فعال و آگاهانه مردم را در ایجاد حکومت‌های دموکراتیک و جلوگیری از حرکت‌های غیردموکراتیک که زیر عنوان دموکراسی بر مردم تحمیل می‌گردند، زمینه ساز می‌شود. در کشورهایی مانند افغانستان، هر اقدامی که منافی منافع گروه و طبقه خاصی نباشد، دموکراتیک شمرده می‌شود.

توماس جفرسون، پدر دموکراسی آمریکا، چهار مؤلفه را برای دموکراسی ضروری می‌داند: آموزش همگانی، مشارکت سیاسی، برابری اقتصادی، و نمایندگی به توسط اشرافیت طبیعی.

شرط توفیق دموکراسی این است که حکومت‌ها و رهبران‌شان به ایجاد نهادها، اتخاذ روش‌ها، و پی‌ریزی سیاست‌هایی دست‌نزد که از حمایت شهروندان برخوردار باشند.

در هیچ زمانی از تاریخ مانند امروز این همه انسان از حقوق رسمی شهروندی در نظام‌های حکومتی دموکراتیک برخوردار نبوده‌اند. با این همه، آینده دموکراسی ناروشن است.

برای شهروندان کشوری که تازه پا در راه دموکراسی گذاشته است، شناخت دقیق و روشن از دموکراسی و درک درست از دموکراسی‌های به تجربه گرفته شده در جهان، به ارائه نمونه‌هایی از انواع و اقسام دموکراسی و صحبت‌هایی در زمینه می‌پردازیم.

یادداشت: استمرار پیوستگی مطالب در این گفتگو دشوار است. بنابر علاقمندی خوانندگان محترم، تلاش می‌شود تا در آینده "صحبت‌های از دموکراسی" به پرسشها و مسائل روز بپردازد. شاید در یک شماره یکی، دو و یا بیشتر موضوع یا جستار، نظر به حجم مجله، پیوند باهم و یا بدون ارتباط مباحث یک با دیگر به نشر برسند.

"محبت"

نظریات و مشوره‌های شما موجب تشویق و غنای بیشتر محبت می‌گردد.

نظام. مفهوم بیگانگی تاریخچه طولانی در عالم تفکر دارد. این مفهوم از طریق آثار اولیه کارل مارکس پا به حیطة علوم اجتماعی گذاشت. مارکس (1818-1883) معتقد بود که کارگران صنعتی بر اثر شیوه تولید مورد ستم

بیگانگی سیاسی

نوعی احساس جدایی یا عدم ارتباط با یک نظام سیاسی، یا احساس خصومت بارز بدان

قرار می گیرند، و از فرایند کار و محصولات کار خویش "بیگانه" می شوند. در نتیجه این امر، کارگران هم از خود و هم از سایر آدمیان جدا و بیگانه می گردند.

در اواسط دهه 1960، یعنی زمانی که اعتراض سیاسی به صورت فزاینده به ابزاری برای مشارکت و بیان سیاسی مبدل می شد و بسیاری از مردم شکایت داشتند که چرا عاجز از تاثیرگذاری بر سیاستهای حکومتند، برخی از دانشمندان علوم اجتماعی رفته رفته به این نتیجه رسیدند که مفاهیم مربوط به بیگانگی کارگران صنعتی قابل قیاس با تصور و برداشت شهروندان ناراضی از رابطه خویش با حکومت است. اصطلاحاتی چون عجز و بی هنجاری برای توصیف نگرشهای سیاسی به کار می رفتند- عجز به منزله ناتوانی از تاثیرگذاری بر حکومت، و بی هنجاری به منزله این احساس که هنجارهای سیاسی درهم شکسته اند و یا رهبران آنها را رعایت نمی کنند.

در ایالات متحد، در پی جنبشهای اعتراض آمیز مربوط به حقوق مدنی که در اوایل دهه 60 به راه افتاده بودند، اعتراض علیه جنگ ویتنام نیز شروع شد. رسوایی "واترگیت"، که با ورود مخفیانه به ستاد "حزب دموکرات" طی مبارزات انتخاباتی ریچارد نیکسون، رئیس جمهور "جمهوری خواه"، در 1972 آغاز گشت، موجب شد که سوءظن سیاسی به نحو چشمگیری افزایش یابد.

جنبشهای اعتراض آمیز دانشجویی، که طی این سالها عمدتاً از جناح چپ به راه افتاد، حوزه گسترده ای را نه فقط در ایالات متحد بلکه در بسیاری از کشورهای آسیا، اروپا، و امریکای

لاتین در بر گرفت. دانشجویان علیه عجز و ناتوانی خود در قبال قوانین خشک حاکم بر دانشگاه اعتراض می کردند، اما تظاهرات آنان ایدئولوژیها و مسایل سیاسی وسیع تری را نیز شامل می شد. سقوط چندین حکومت در مناطق مختلف جهان معلول فعالیت سیاسی دانشجویان تلقی گشت. در ماه می 1968 اعتراضات گسترده در فرانسه که با شورش دانشجویان بر ضد شرایط زندگی در خوابگاه و دیگر سیاستهای دانشگاه آغاز شد، نهایتاً به اعتصاب عمومی انجامید. آثار و عواقب این اعتصاب آن قدر قدرتمند بود که حکومت شارل دوگل را مورد تهدید قرار دهد.

تحقیق در باره بیگانگی و پشتیبانی سیاسی

همپاری رشد و گسترش تحقیق اکادمیک در باره بیگانگی سیاسی در چارچوب علوم سیاسی، این نوع تحقیق رفته رفته با دو جریان پژوهشی دیگر درهم آمیخت، یکی از این دو از دل "نظریه سیستمها" برخاست و نظام یا سیستم سیاسی را به منزله مجموعه درون پیوسته ای از فرایندها، رفتارها، و کنشگران سیاسی توصیف کرد. بر اساس یکی از با نفوذترین نمونه های این دسته از نظریه ها، دیوید ایستون (در 1965) چنین استدلال کرد که جمهور یا توده مردم واجد دو نقش اساسی است: طلب کردن سیاستها و برنامه ها از تصمیم گیران سیاسی؛ و عرضه حمایت و پشتیبانی که به سیاستها و برنامه های اجرا شده از سوی تصمیم گیران مشروعیت می بخشد و توانایی و قدرت پیاده کردن آنها را فراهم می آورد. به اعتقاد ایستون، نظام سیاسی نمی تواند بدون این نوع پشتیبانی شهروندان خود برای مدت طولانی برپا بماند، زیرا در غیر این صورت اجرا سیاستها صرفاً

متکی به کاربرد زور یا تدارک مشوقهایی به صورت مزایای جنبی خواهد بود. با اوج گیری این گونه هزینه ها، نهایتاً کار به جایی خواهد رسید که نظام سیاسی فاقد منابع کافی برای اجرای سیاستهایش خواهد بود. مثلاً، تعداد ناچیز داوطلبان و طفره رفتن از خدمت نظام در سطح گسترده ممکن است موجب مختل شدن سیاستهای نظامی شود، و همچنین طفره رفتن از پرداخت مالیات در سطح گسترده ممکن است اجرای همه سیاستها را با مشکل روبرو کند. عقاید ایستون بر آن دسته از دانشمندان علوم سیاسی تاثیر گذاشت که در نظر آنان اعتراضات دهه 1960 نشانه ای مهم دال بر کاهش بالفعل یا بالقوه حمایت از دولت ایالات متحد بود.

دومین تاثیر مهم بر مطالعات مربوط به بیگانگی سیاسی از دل تحقیقات در باره افکار عمومی و همچنین تحقیقات در باره "اعتماد سیاسی" و "کارایی سیاسی" برخاست. کارایی سیاسی به روشنی نقطه مقابل عجز و بی قدرتی بود، و اعتماد سیاسی نیز کم و بیش متضاد بی هنجاری به نظر می رسید. مفاهیم و معیارهای بیگانگی سیاسی و پشتیبانی سیاسی خیلی زود با مباحث رایج در تحقیقات مربوط به افکار عمومی درهم آمیخت، مباحثی در مورد اعتماد سیاسی، کلبی، مسلکی، سترونی، ناکارایی، کارایی، و سایر اصطلاحهای مربوطه.

از اواخر دهه 1960 و در سراسر دهه 1970 بحثهای محققانه در مورد مفهوم پردازی، گونه ها، و زیرگونه های پشتیبانی و بیگانگی سیاسی، و راههای سنجش این مفاهیم در نظر سنجیهای عمومی ادامه یافت؛ در این فاصله تحقیقات معطوف به علل این نگرشها و، به میزان کمتر، عواقب و نتایج ضمنی آنها نیز

ادامه یافت. اگرچه محققان هنوز به تلاش برای بسط معیارهای دیگر ادامه می دهند، اما پرسشهای مربوط به اعتماد سیاسی و کارایی سیاسی به ابزارهای مسلط و فراگیر برای سنجش یا اندازه گیری بدل شدند، آن هم نه فقط در عرصه تحقیقات ادکادمیک بلکه همچنین در بسیاری از نظرسنجیهای بازرگانی در رسانه ها.

بیگانگی و پشتیبانی سیاسی در ایالات متحد

سنجش افکار عمومی در ایالات متحد نشانگر آن است که از دهه 1960 به این سو اعتماد سیاسی به نحو چشمگیری کاهش یافته است. برای مثال، در سال 1964، 77 درصد از امریکاییان سفیدپوست و 74 درصد از امریکاییان افریقایی تبار بر این عقیده بودند که رفتار حکومت "تقریباً در همه موارد" یا "بیشتر اوقات" درست و بجا است، و 63 درصد از سفیدپوستان و 69 درصد از امریکاییان افریقایی تبار اعتقاد داشتند که حکومت بر اساس منافع همه مردم اداره می شود. لیکن تا سال 1992 فقط 29 درصد سفیدپوستان و 26 درصد سیاهان باور داشتند که رفتار حکومت به همان نسبت درست است، و فقط 21 درصد سفیدپوستان و 20 درصد سیاهان هنوز معتقد بودند که حکومت بر اساس منافع همگانی اداره می شود. اگرچه دستیابی به تخمینهای قابل اطمینان در مورد میزان اعتماد سیاسی در میان دیگر اقلیتهای قومی دشوار است - زیرا تعداد آنان در نمونه های آماری در سطح ملی نسبتاً ناچیز است- ولی نشانه هایی در دست است دال بر این واقعیت که میزان اعتماد سیاسی در میان امریکاییان اسپانیایی تبار تا حدی بالا تر از سطح اعتماد سیاسی در میان امریکاییان سفیدپوست و افریقایی تبار است. در سالهای اخیر اکثر افراد این گروهها بین 35 تا 45 سال عمر داشته اند. به

طور کلی، احتمال اعتقاد به درستی اعمال و رفتار حکومت در مورد زنان اندکی بیشتر از مردان است. اما در این مورد که چه کسانی از فعالیتهای دولت منتفع می شوند دیدگاههای موجود میان زنان و مردان یکسان است.

در ایالات متحد، باور شهروندان به تاثیرگذاری و کارهای سیاسی نیز همچون اعتماد سیاسی، در فاصله سالهای اواسط دهه 1960 تا اواسط دهه 1990 کاهش یافته است، هرچند نه به آن میزان. مثلاً، در 1964، 74 درصد سفیدپوستان و 62 درصد امریکاییان افریقایی تبار مخالف این نظر بودند که مقامات رسمی به افکار مردم وقعی نمی نهند. در سال 1992 فقط 39 درصد سفید پوستان و 35 درصد سیاهان این نظر را رد کردند. به طور کلی، سایر اقلیتهای قومی به لحاظ اعتقاد به کارایی و تاثیرگذاری سیاسی خویش غالباً به امریکاییان افریقایی تبار نزدیک ترند، هرچند امریکاییان آسیایی تبار در این زمینه دارای مرتبه بالاتر از دیگر اقلیتهای قومیند، احتمالاً بدین سبب که از تحصیلات بالاتری برخوردارند.

یکی دیگر از معیارهای مردمی برای سنجش پشتیبانی سیاسی، که عمدتاً در نظرسنجیهای تجاری و گهگاه در تحقیقات اکادمیک به کار می رود، پرسش در مورد میزان اعتماد به نهادها است. برای مثال، "موسسه گالوپ" در نظر سنجی خود می پرسد: "حال می خواهم فهرستی از اسامی نهادهای موجود در جامعه امریکا را برای شما قرائت کنم. لطفاً بگویید که شما، خودتان، به هر یک از آنها چه قدر اعتماد دارید: خیلی زیاد، زیاد، تا حدی، یا خیلی کم." در نظر سنجیهای اخیر، شهروندان امریکایی عموماً به نهادهای سیاسی پایین ترین میزان و به نهادهای نظامی، کلیساها، و پلیس بالا ترین میزان اعتماد را نشان داده اند. اما جهت حرکت در دراز مدت کاملاً

روشن است: اعتماد امریکاییان به تقریباً همه نهادهای اجتماعی و سیاسی تنزل یافته است. در 1993 فقط 18 درصد مردم به "کنگره امریکا" اعتماد داشتند، در حالی که این رقم در 1975 حدود 37 درصد بود. در قطب مخالف، 68 درصد مردم به ارتش ابراز اعتماد کردند، که بالا تر از رقم 58 درصد برای سال 1975 بود. در سال 1993 "موسسه گالوپ" نظام قضایی کیفری را به فهرست نهادهای خود افزود. در نظر سنجی 1993 این یگانه نهادی بود که رتبه ای پایین تر از رتبه "کنگره امریکا" کسب کرد. فقط 17 درصد از مردم امریکا به نظام قضایی و دادگستری کشور خویش ابراز اعتماد کردند، و این خود نشانه بارزی از نگرانی عمومی در مورد میزان بالای جرم و جنایت و ناتوانی کشور در برخورد قاطع با این معضل است.

این سطوح بالای بیگانگی سیاسی و سطوح پایین پشتیبانی سیاسی متضمن حقایقی در مورد تعلق و پیوند شهروندان امریکایی به کل ملت و کشور خویش است، و این نظر پیشنهادی دیوید ایستون که هر نظام سیاسی واجد سه "موضوع" یا سه سطح اصلی است می تواند به درک این حقایق یاری رساند. سطح اول همان "مقامات و مراجع سیاسی" است، یعنی صاحبان مقامات رسمی، نظیر اعضای مجلس مقننه یا رئیس قوه مجریه کشور. سطح دوم "رژیم سیاسی" است، نظامی متشکل از هنجارها و ارزشهای بنیانی (نظیر اعتقاد به برابری، آزادی، فردگرایی، موفقیت، اخلاق کار)، "قواعد بازی" برای اتخاذ تصمیمات سیاسی (از جمله اسناد بنیادین یک ملت، همچون "قانون اساسی")، و نهادهای هر نظام، نظیر نظام پارلمانی یا کنگره، و ریاست جمهوری امریکا (نه صاحبان این مقامات بلکه خود نهادها). دست آخر، ایستون سطح سوم، یعنی "اجتماع سیاسی"، را

مشخص می‌سازد - همان مردمی که نظام سیاسی را تشکیل می‌دهند و خود را تابع تصمیمات سیاسی واحدی تلقی می‌کنند.

به هنگام اندیشیدن در باب نظام سیاسی از این دیدگاه، درک این نکته به روشنی مهم است که مردم در زمان پاسخگویی به سوالاتی که برای اندازه‌گیری اعتماد یا اطمینان سیاسی آنان طراحی شده است دقیقاً کدام یک از این سه سطح را مد نظر دارند. هر چه باشد، عوض کردن مقامات و مراجع سیاسی، در قیاس با تغییر رژیم یا اجتماع سیاسی، کار نسبتاً آسانی است. برخی از محققان بر این باورند که شهروندان امریکایی به هنگام دادن پاسخهای منفی، که از اوایل دهه 1970 عمومیت یافته‌اند، به اشخاص خاصی می‌اندیشند که در هر زمان اداره حکومت را بر عهده داشته‌اند. به اعتقاد هواداران این دیدگاه، پایین بودن میزان اعتماد سیاسی بدان معنا نیست که امریکاییان ایمان خود به ابعاد وسیع‌تر نظام سیاسی ایالات متحد را از دست داده‌اند. سایر محققان بر این باورند که پایین بودن میزان اعتماد سیاسی منعکس در نظر سنجیها دست کم نشان می‌دهد که ایمان به نهادهای سیاسی تا حدی کاهش یافته است.

نظر سنجیهای "سازمان روپر" نشانگر سقوط چشمگیر اعتقاد مردم به حکومت ایالات متحد است؛ بر اساس این نظر سنجیها، توافق عمومی در این مورد که کنگره امریکا "تقریباً بهترین نهاد نمایندگی است که یک ملت بزرگ ممکن است بدان دست یابد" از 44 درصد مردم در 1937 به 17 درصد در 1990 کاهش یافته است. طی همین دوره توافق عمومی در این مورد که "اعضای کنگره وقت بیشتری را صرف اندیشیدن به آینده سیاسی خود می‌کنند تا تصویب قوانین خردمندانانه" از 16 درصد به 41 درصد افزایش

یافته است. و، در 1963، 69 درصد شهروندان امریکایی این نظر را تایید کردند که "حکومت فدرال، در قیاس با مسایلی که حل می‌کند، موجد مسایل و معضلات بیشتری است."

برخی از تحلیلگران معتقدند که کنگره امریکا هدف مناسب و سهل‌الوصولی برای کشف مقصر در مورد طیف وسیعی از مسایل اجتماعی و سیاسی است، و اکثر شهروندان امریکایی در سطح عمیق‌تر این نکته را تشخیص می‌دهند که کنگره، در تلاش برای حل مسایل، وظیفه خود را به نحو معقولی اجرا می‌کند. این تفسیر مؤید این واقعیت است که کسانی که عضو کنگره‌اند معمولاً در تلاش برای انتخاب مجدد پیروز می‌شوند. به نظر می‌رسد که مردم عموماً مایلند که به نمایندگان خود در کنگره اعتماد کنند، هرچند که در نظر سنجی به خود این نهاد به مثابه یک کل (و نتیجتاً به نمایندگان سایر حوزه‌ها) نمره‌های پایین می‌دهند. اما، به رغم دل‌بستگی ظاهری خویش به صاحبان کرسیهای پارلمان، در سالهای اخیر تقریباً در نیمی از ایالات شهروندان امریکایی به قوانین و اصلاحیه‌هایی بر قانون اساسی ایالت خویش رأی داده‌اند که تعداد دوره‌های عضویت در مجالس مقننه را محدود می‌کنند. این اعمال به روشنی در حکم تلاشهایی جدی برای تغییر قواعد بازی سیاست بودند. لیکن، در سال 1995 "دیوان عالی ایالات متحد" اعلام داشت که ایالات نمی‌توانند شرایط مربوط به صلاحیت اعضای کنگره را تغییر دهند و در نتیجه این گونه قوانین ایالتی مغایر قانون اساسی شمرده می‌شوند.

به رغم پایین بودن میزان اعتماد سیاسی در نظام سیاسی امریکا در بُعد یا سطح رژیم سیاسی، پرسشهایی معطوف به بُعد اجتماع سیاسی وجود شکل بسیار قوی‌تر پیوند و دل‌بستگی عمومی را

آشکار ساخته اند. برای مثال، طی اوایل دهه 1990، بیش از 90 درصد شهروندان آمریکایی اعلام داشتند که به آمریکایی بودن خود افتخار می کنند، خود را شخصی وطنپرست می دانند، و بیش از هر جای دیگر در جهان مایلند در ایالات متحد زندگی کنند. بعلاوه، 89 درصد اظهار داشتند که علاقه بسیار عمیقی به امریکا دارند، و 79 درصد تایید کردند که مشاهده پرچم در حال اهتزاز امریکا موجب شادی و شمع آنان می شود. این نتایج همگی حاکی از آن است که، حس وطنپرستی، وفاداری، و حس تعلق و دلبستگی به ایالات متحد در بُعد اجتماع سیاسی هنوز هم در میان مردم امریکا بسیار قوی است.

بیگانگی و پشتیبانی سیاسی در سایر کشورها

نزد بسیاری از ملل دیگر میزان اعتماد و اطمینان سیاسی مشابه یاحتی پایین از این سطوح در امریکا است. در نظر سنجیهایی که طی سال 1993 صورت گرفت، 63 درصد از مردم انگلستان اظهار داشتند که کشور شان در مسیر درستی به پیش نمی رود؛ 76 درصد از مردم ایتالیا معتقد بودند که عملکرد دولت در قیاس با پنج تا ده سال پیش بدتر بوده است. 70 درصد از اهالی کانادا از جهت و مسیر تحول کشور خویش ناراضی بودند؛ 61 درصد از مردم فرانسه اعتقاد داشتند که اوضاع فرانسه بدتر خواهد شد؛ و 44 درصد از جاپانیها اعلام داشتند که کشور شان در جهتی غلط حرکت می کند. در دسامبر 1992 فقط 15 درصد شهروندان جاپان معتقد بودند که می توان با اعتماد راسخ گفت که در بیشتر مواقع حق با دولت است، و 75 درصد آنان تصدیق کردند در جاپان کارها به یاری فساد اداری و حکومتی به پیش می رود.

مع هذا، در تقریباً همه کشورهای، اکثریت مردم می گویند که به ملیت خویش افتخار می کنند. در 1981 در یک بررسی تحقیقی میان چندین کشور روشن شد که 91 درصد از اهالی ایرلند به ملیت ایرلندی خویش می بالند. از میان 8 کشور دیگر مورد بررسی، هالند با 60 درصد پایین ترین رتبه را کسب کرد، و 62 درصد از مردم جاپان نیز اعلام داشتند که به ملیت خویش افتخار می کنند. در یک بررسی دیگر در سال 1985، 97 درصد آمریکاییان، 88 درصد از مردم انگلستان، 62 درصد از اهالی آلمان غربی، و 81 درصد از فرانسویها اظهار داشتند که کشور شان مایه غرور و مباهات آنان است. بدین ترتیب، در حالی که در هر کشور اکثریت مردم به ملیت خویش افتخار می کنند، میزان تعلق و دلبستگی عاطفی تا حدی متغیر است. احتمال بیان (اگرچه نه ضرورتاً احساس) این دلبستگی از جانب آمریکاییان بیشتر از بسیاری از گروههای ملی در میان دموکراسی های غربی است.

عواقب و نتایج

چرا پایین بودن میزان اعتماد مهم است؟ در دهه 1960، یعنی زمان اوج گیری اعتراضات سیاسی، تحقیقات نشان دادند که معترضان در بیشتر موارد نسبت به غیرمعترضان واجد میزان پایین تری از اعتماد بودند، لیکن احساسات شان در قبال کارایی و تاثیرگذاری سیاسی و شخصی خویش قوی تر و حادثر بود. اینک که معترضان چندان مورد مطالعه قرار نمی گیرند، کشف عواقب و پیامدهای عظیم افت اعتماد در میان توده مردم دشوارتر شده است.

اما این نکته آشکار است که مردمانی که حس می کنند از تاثیرگذاری سیاسی ناچیزی برخوردارند، احتمالاً به رأی دادن تمایل کمتری

خواهند داشت، و این خود نکته مهمی است زیرا مشروعیت نظام سیاسی یک کشور دموکراتیک وابسته به مشارکت مردمی است. در ایالات متحد نظام دو حزبی غالباً یک نیروی موجد ثبات محسوب می شود. اگرچه احتمال شرکت افراد برخوردار از اعتماد ناچیز در انتخابات به هیچ وجه کمتر از افراد واجد اعتماد زیاد نیست، لیکن احتمال بیشتری وجود دارد که گروه نخست در انتخاب رئیس جمهور از نامزد یک حزب سوم یا نامزدهای کم اهمیت تری هواداری کنند. نظیر افرادی چون جورج والیس در 1968، جان اندرسون در 1980، یا راس پروت در 1992- و علیه صاحبان فعلی مقامات اجرایی رأی دهند، بویژه اگر نامزدهای طرف مقابل- همچون باری گلدواتر در 1964 و جورج مگاورن در 1972- خود را به منزله مخالفان نظام سیاسی موجود معرفی کنند. اگر اعتماد سیاسی بر مراجع و مقامات موجود متمرکز شود، قابل درک است که افراد برخوردار از اعتماد کم تمایل بیشتری به "بیرون انداختن دغلبازها" داشته باشند. بنابراین، اعتماد اندک می تواند به تغییرات مکرر تر در حکومت و ظهور گرایشی به سمت تضعیف احزاب مستقر منجر شود، و احتمالاً موجب افزایش بی ثباتی سیاسی گردد. بعلاوه، تا آن حد که مبارزات انتخاباتی حول محور مسایل مربوط به اعتماد و فساد تحول یابند و مباحث بر این نکته متمرکز شوند که کدام نامزد قابل اعتماد تر است، این امکان وجود دارد که توجه شهروندان از دیگر برنامه ها و مسایل سیاسی مهم منحرف شود. این انحراف ممکن است به تضعیف یکی از کارکرد های مهم مبارزات انتخاباتی بینجامد. ترسیم نوعی جهت و غایت برای سیاستهای رهبران سیاسی.

افرادی که اعتماد شان اندک است در عین حال تا حدی تمایل کمتری به اطاعت از مقررات و

احکام حکومت دارند، نظیر مواردی چون پرداخت داوطلبانه کل مالیاتهای مقرر، رعایت سرعت مجاز به هنگام رانندگی، رعایت اقدامات معطوف به صرفه جویی در انرژی، یا مشارکت در طرحهای ملی مربوط به مایه کوبی یا آزمایش ایدز. همان طور که ایستون در بیان فرضیه خود می گوید، پایین بودن میزان اعتماد عمومی می تواند حکومتهای دموکراتیک را با دشواری بیشتری برای اجرای سیاستها و برنامه های خود مواجه سازد، و در نتیجه موجب کاهش کارایی آنها شود.

شهروندانی که به رهبران سیاسی خود در مورد اجرای مطالبات سیاسی خویش اعتماد ندارند نیز ممکن است خواهان تغییراتی در قانون اساسی شوند تا از این طریق به هدفهای مورد نظر خویش دست یابند. آن گروههای شکاک و بی اعتمادی که گمان می کنند که رهبران و حاکمان سیاسی علیه آنان صف کشیده اند و گروههایی که در حصول هدفهای برنامه های خویش ناموفقند ممکن است برای تحقق هدفهای خویش به مذاکره، سازش، و تداوم کاربرد سازوکار (مکانیسم)های سیاسی عادی توسل نجویند، بلکه در عوض جویای تغییر "قواعد بازی" (یعنی ایجاد تغییر در سطح رژیم) شوند. تقاضاها و مطالباتی چون اصلاح "قانون اساسی ایالات متحد" برای متعادل کردن بودجه ملی، مجاز شمردن دعا در مدارس، محدود کردن تعداد دفعات عضویت در کنگره، و ممنوع کردن سقط جنین از زمره پیشنهادهایی هستند که در اواسط دهه 1990 جزیی از دستور کار سیاسی جامعه امریکا بودند. این نتیجه مساله ساز است زیرا تقاضا برای اصلاح اسناد بنیادینی نظیر قانون اساسی به منظور گنجاندن برخی از هدف های خاص در آنها احتمالاً موجب افزایش تفرقه سیاسی خواهد شد. کسانی که مخالف چنین هدفها و

برنامه هایی هستند احتمالاً از ناحیه تغییر در قانون اساسی بسی بیشتر احساس خطر خواهند کرد تا از ناحیه تصویب قوانین عادی و اقدامات قانونی، زیرا هرچه باشد معکوس یا خنثا کردن این گونه اقدامات بسیار آسان تر است. بدین ترتیب، هرگاه بی اعتمادی سیاسی مردم را به سوی تغییر رژیم سیاسی سوق دهد، عواقب کار ممکن است بسیار گسترده باشد و یا حتی منجر به تضعیف پیوندهایی شود که اعضای یک اجتماع سیاسی را به یکدیگر متصل می سازند.

اما، صرف نظر از همه پیامدهای بالقوه شان، این گونه تغییرات مربوط به رژیم را به سختی می توان با اقدامهای مسلحانه یا سایر رفتار خشونت بار علیه توده مردم مقایسه کرد، زیرا این گونه اعمال به لحاظ رفتاری تجلی ذات یا عصاره بیگانگی سیاسی اند. در موارد حاد، یعنی زمانی که اعتماد و تاثیرگذاری سیاسی رشد می کند، نتیجه نهایی ممکن است فروپاشی خود اجتماع سیاسی باشد، خواه از طریق جنگ داخلی، مهاجرت گسترده، یا از راه تجزیه و انهدام کامل نظام سیاسی. فروپاشی "جمهوری وایمار" و ظهور رژیم نازی در آلمان در اوایل دهه 1930 بر همین اساس تفسیر و توصیف شده اند، و در مورد اتحاد شوروی و اردوگاه کشورهای وابسته بدان در اروپای شرقی و مرکزی نیز فقدان اعتماد و اطمینان به رژیمهای سیاسی دست کم از پاره ای جهات در سقوط این رژیمهای سیاسی موثر بوده است.

از آنجا که بیگانگی سیاسی ممکن است نهایتاً چنین عواقب حادی در بر داشته باشد، پس ثبات هر کشوری، چه دموکراتیک و چه غیر آن، از بسیاری لحاظ وابسته به سطح اعتماد و پشتیبانی سیاسی شهروندان آن کشور است. در برخی از موارد خاص، بیگانگی سیاسی ممکن است به

ارتکاب اعمالی موحش منجر شود، نظیر رها کردن گاز اعصاب در قطار زیرزمینی توکیو یا بمب گذاری در ساختمان فرمانداری شهر اوکلاهما در بهار 1995.

با این حال تعیین میزان پایین بودن سطح اعتماد یا بالا بودن میزان بیگانگی سیاسی، و روش شناختی بر نحوه پاسخگویی مردم به نظر سنجیهای همگانی تاثیر می گذارند. حتی وقتی که جملات و کلمات واحدی به کار می روند، باز هم تفسیر و استنباط مردم از این پرسشها در کشورهای مختلف احتمالاً متفاوت خواهد بود. بعلاوه، اگرچه افکار عمومی عامل موثری در ثبات نظامهای سیاسی است، لیکن این تنها عاملی نیست که باید مدنظر قرار گیرد. عوامل اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، و تکنولوژیک، فرهنگ سیاسی، رخدادهای مهم جهانی، و جریانهای پیچیده روابط بین الملل، جملگی موجب عقیم شدن هر تلاشی برای ترسیم رابطه ساده و یک به یک میان بیگانگی و پشتیبانی سیاسی، از یک سو، و ثبات سیاسی، از سوی دیگر، می شوند. با توجه به همه این دلایل، به هنگام تفسیر نتایج هرگونه نظر سنجی و حدس زدن در مورد نتایج و الزامات آن باید جانب احتیاط را نگه داشت، بویژه زمانی که به مقایسه نتایج مربوط به کشورهای متفاوتی دست می یازیم که در آنها شرایط و نیازهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی، شیوه ها و صور بیان برداشت های فرهنگی، و معانی پرسشها ممکن است کاملاً متفاوت باشند.

یک نظر سنجی ملی در اتحاد شوروی در نومبر و دسامبر سال 1989 نشان داد که به اعتقاد 31 درصد شهروندان آن کشور تصمیمات "شورای عالی" همواره به نفع مردم شوروی است، و 34 درصد از مردم نیز معتقد بودند که "کنگره نمایندگان خلق" هم به همین شیوه عمل می

که، با استفاده از آنها، مقامهای دولتی در برابر اعمال و تصمیمهای خود پاسخگو باشند.

اساسی ترین فرض حکومت دموکراتیک این است که دولت در برابر مردم مسؤول است. اما عقیده به مسؤولیت دولت دو بُعد دارد. از یک نظر، بدین معنی است که دولت باید در برابر مردم پاسخگو باشد. از نظری دیگر، بدین معنی است که از دولت انتظار می رود که با حس مسؤولیت کار کند.

نظام مبارزات و انتخابات که نتیجه آن تصدی مقام به میل رأی دهندگان است نخستین وسیله برای تضمین پاسخگویی مقامهای دولتی است. اما انتخابات تنها به این جنبه مسؤولیت مرتبطند و تنها در مورد مقامهای انتخابی به اجرا در می آیند. برای تدارک سازوکار (مکانیسم) هایی به منظور تضمین اینکه همه مقامهای دولتی- هم کسانی که به مقامی منصوب می شوند و هم کسانی که برای مقامی انتخاب می شوند- به شیوه مسؤولانه عمل کنند و پاسخگوی اقدامات شان باقی بمانند، راهبرد (استراتژی) های دیگری عرضه شده اند.

استفاده از رأی گیری

در دموکراسیها، رأی گیری اساسی ترین روش برای تضمین پاسخگویی مقامهای انتخابی دولت است. نظام انتخابات رقابتی و محدودیت دوره تصدی وسیله منظمی فراهم می آورد که رأی دهندگان به کمک آن می توانند مقامهای انتخابی و نحوه اجرای وظایف شان را ارزیابی کنند. رأی گیری روشی برای پاسخگویی در برابر عموم مردم است که موثر تواند بود. ولی این فرایند ذاتاً مشکلاتی دربر دارد. رأی دهندگان ناآگاه هم می توانند در آن شرکت کنند. افراد به دلایل متعدد رأی می دهند، و برخی از این دلایل ربط چندانی

کند. (پاسخهای موجود در پرسشنامه عبارت بودند از "همیشه"، "گاهی"، یا "هرگز") یک نظر سنجی "موسسه گالوپ" در سپتامبر 1989 نشان داد که 32 درصد امریکاییان به "کنگره ایالات متحد" اطمینان دارند. دو سال بعد، در پایان سال 1991، اطمینان شهروندان امریکایی به 18 درصد تنزل یافته بود- مع هذا کل کشور آماده می شد تا مبارزات انتخاباتی برای گزینش چهل و دومین رئیس جمهور خود را آغاز کند، در حالی اتحاد شوری کاملاً مضمحل شده بود بی آن که هرگز بتواند یک رهبر ملی برای خود برگزیند. بیگانگی سیاسی و اعتماد سیاسی مسلماً مهمند، لیکن هیچ گاه نمی توان صرفاً با تکیه بر سنجش افکار عمومی در باب وسعت و عمق دموکراسی یا نیرو و توان یک نظام سیاسی به قضاوت پرداخت. به همین ترتیب، مقایسه افکار عمومی در کشورها و ملتهای کاملاً متفاوت، مستقل و مجزا از سایر ملاحظات بنیادین، هیچ گاه نباید پایه و اساسی با معنا برای پیشگویی آینده ملتها محسوب شود.

پاسخگویی مقامهای دولتی

توانایی تعیین کردن کسی که مسؤول فلان تصمیم یا اقدام در دولت است و توانایی تضمین پاسخگویی مقامهای دولتی در مورد رفتار شان.

پاسخگویی یکی از مهم ترین موضوعهای مورد علاقه در حکومت دموکراتیک است. برای کارایی یک نظام سیاسی دموکراتیک لازم است که شهروندان همیشه راههای در اختیار داشته باشند

با نامزد یا موضوع رأی گیری ندارند. به دلیل این کمبود علنی، انتخابات شاید موثر ترین راه برای تضمین پاسخگویی مقامهای دولتی نباشد.

علاوه بر این، برای رأی دهندگانی که به دلیل توجه به موضوع پاسخگویی می خواهند از حق رأی استفاده کنند نیز مسایلی وجود دارند. به دست آوردن اطلاعات دقیق به موقع و قابل استفاده ممکن است، با توجه به خصلت مبارزات سیاسی معاصر، کار دشواری باشد. بعلاوه، مقامها نیاز ندارند که به علایق تمامی رأی دهندگان (حتی اکثریت آنها) واکنش نشان دهند تا دو باره انتخاب شوند. نامزدهای مستعد می توانند ائتلافهای برنده ای تشکیل دهند که ممکن است بازتاب احساسات اکثریت نباشند. استفاده عاقلانه از مواد و منابع مبارزه می تواند سبب نتایج پیروزمندانه شود، حتی وقتی که سابقه نامزد، یا اقدامهای بحث برانگیز او، به نظر برسد که از نظر سیاسی بسیار مایه دردرس باشد.

رقابت انتخاباتی برای کارکرد دموکراسی امری حیاتی است. هنگامی که رقابتی در میان نباشد، رأی دهندگان امکان کافی برای اعمال پاسخگویی مقامها ندارند. و حتی در مواردی که رقابت سیاسی شدید است مشخصات نظام مبارزات و انتخابات ممکن است اعمال پاسخگویی مقامها را تسهیل نکند. در مکانهایی که شهروندان افراد را بر حسب وابستگی حزبی و سیاسی خود انتخاب می کنند، و نه با توجه به شخص نامزد، حلقه ارتباطی مستقیم میان شهروندان و مقام دولتی مفقود است. در چنین نظامی، حزب پاسخگو می شود. مقامهای انتخابی حزب تنها به شکل غیرمستقیم پاسخگو هستند. علاوه بر این، فرایند سیاستگذاری در دولتهای نوین غالباً بسیار پیچیده است؛ پیروی از رویه ها و مقررات دشوار است، و این امر سبب می شود که تعیین افرادی که

مسئول اعمال و تصمیماتند برای رأی دهندگان دشوار شود. در واقع، ماهیت فرایند سیاستگذاری در دولت نوین، چالش جدی برای پاسخگویی سیاسی به وجود می آورد.

جانشینهای رأی گیری

در اکثر دموکراسیها، جانشینهای متعددی برای رأی گیری ابداع شده اند که موجب پاسخگویی مقامهای دولتی باشند. اثر بسیاری از آنها این بوده است که مقامهایی انتصابی را نیز، مانند مقامهای انتخابی، در برابر عموم مردم پاسخگو ساخته اند.

نظر سنجیهای عمومی در نیمه دوم قرن بیستم به عنوان وسیله ای موثر برای تشویق پاسخگویی و مسئولیت دولت ابداع شده اند. مقامها به نظر سنجیها به منزله مقیاسی برای سنجش عملکرد خود در یک مقام و سنجش احساسات عمومی در مورد مباحث و سیاستهایی که با آنها مواجهند می نگرند. مقامهای حکومت های دموکراتیک معمولاً نظر سنجیها را مقیاسی برای سنجیدن مقدار محبوبیت، نفوذ و مشروعیت خود در میان عامه می دانند. علاوه بر این، نظر سنجیها می توانند به تعیین جهت گیری دولت در مباحثات کمک کنند، و می توانند تعیین کنند که چه مباحثی وارد دستور جلسه های سیاسی شوند. اگر در نظر سنجیها معلوم شود که موضوعی توجه مردم را جلب کرده است، آن موضوع به سرعت محور تفحص دولت قرار می گیرد. به همین شکل، مقام دولتی که رفتارش سبب بحثهای عمومی شود معمولاً در کانون موشکافی رسمی واقع می شود. تاریخ دموکراسیهای نوین مآلماست است از نمونه های تاثیر آرای عمومی و

نظرسنجیها در رفتار دولت و کسانی که در دولت خدمت می کنند.

در اکثر دموکراسیهای نوین، نظام پاسخگویی در برابر عامه مردم که از طریق انتخابات و رأی گیری ایجاد شده است از جانب قوانین و رویه های اخلاقی، که هدف شان تضمین رفتار مسؤولانه مقامها است، حمایت می شود. اهمیت دادن به رفتار اخلاقی مقامهای دولتی همواره با دموکراسیها مرتبط بوده است. اما قوانین و رویه های جامع اخلاقی پدیده های نسبتاً جدیدی هستند. نخستین هدف آنها این است که کسانی را که در خدمت دولتند به گونه ای هدایت کنند که بتوان از سوء رفتار ارادی یا اتفاقی اجتناب کرد. به عبارۀ دیگر، قوانین و رویه های اخلاقی برای ایجاد معیارهای رفتاری تعیین می شوند. در ضمن، سازوکار هایی برای تنبیه خلاهای اخلاقی نیز فراهم می آورند.

در بیشتر دموکراسیهای نوین، قوانین و رویه های اخلاقی وجود دارند که از بروز چیزهایی مانند تعارض منافع جلوگیری می کنند؛ و سیاستهایی هم موجودند که تحقیق در مورد بدرقتاریهای ادعایی و تنبیه بدرقتاریهای اثبات شده را تحت نظم و نظارت در می آورند. بسیاری از دولتها دفترهایی برای اداره امور اخلاقی دولت دارند تا مقامها، قبل از انجام رفتارهایی که ممکن است سوال برانگیز باشند، بتوانند هرگونه نگرانی مربوط به مسایل اخلاقی را رفع کنند. افراد معمولاً موظفند که مشخصات ثروت و داراییهای شخصی خود را قبل از تصدی مقام اعلام کنند و این اطلاعات را مرتباً با موقعیت روز تطبیق دهند. این الزام به ارائه اطلاعات، وسیله ای برای حفاظت در برابر سوء رفتار مقامها فراهم می آورد و در ضمن تأکیدی

بر این نکته است که قرار نیست که خدمت دولتی در یک دموکراسی راهی برای رسیدن به منفعت یا ثروت شخصی باشد.

علاوه بر این گونه قوانین اخلاقی، بسیاری از دولتها لوایحی در زمینه آزادی اطلاعات تصویب نموده اند که باعث می شوند که افراد و گروههای خارج از دولت بتوانند اطلاعات شخصی و در ارتباط با شغل در مورد مقامهای دولتی به دست آورند. این لایحه های آزادی اطلاعات، اگرچه رویدادی نسبتاً تازه اند، اکنون به صورت یکی از ابزارهای عمده ای درآمده اند که مردم با استفاده از آنها مقامها را در برابر اعمال شان پاسخگو می کنند.

گاهی اوقات، افرادی که در درون دولت، به دلیل علاقه به نفع عمومی یا به دلیل خشم شخصی، هنگام وقوع رفتاری غیراخلاقی، غیر قانونی، یا نادرست در درون دولت، ممکن است افشاگری کنند. این نوع افشاگری معمولاً فقط هنگامی صورت می پذیرد که شیوه های رسمی حل و فصل به شکایات درون دولتی از کار بازمانده باشند. اما این افشاگریها به سرعت رفتار مقامهای دولتی را برای عامه فاش خواهند کرد و غالباً به اقدامهای رسمی منجر می شوند.

[در افغانستان افشا سوءاستفاده های جنسی در ارگ ریاست جمهوری و اقدام دولت در بررسی رسمی موضوع، نمونه ای از پاسخگویی دولت در برابر مردم در پرتو سیاستهای اخلاقی دولت بوده می تواند.]

اما، غیر از سیاستهای اخلاقی، فرایند سیاسی هنوز هم ابزار اصلی تضمین پاسخگویی در حکومتهای دموکراتیک است. با این که زمانی

کرد. برخی از نظامها سازوکارهایی ایجاد کرده اند که با استفاده از آنها می توان مقامهای انتخابی را خلع نمود. هم از همه پرسى و هم از ابتکار شهروندان استفاده شده است تا دولتها، در صورت خودداری مقامهای دولتی از اقدام، مجبور به واکنش شوند. گهگاه جنبشهای خودجوش عمومی سر برآورده اند تا در برابر اسراف، سوءاستفاده، یا عدم کارایی دولت واکنش نشان دهند. در بیشتر دموکراسیها، رویه های جاافتاده ای وجود دارند که با استفاده از آنها می توان مقامهایی را که سوگند شان را زیر پا گذاشته اند، سوءرفتار یا خطا آنها در هنگام تصدی مقام اثبات شده است، یا به نقض قانون محکوم شده اند، استیضاح و خلع کرد.

پیچیدگی و پاسخگویی

حکومت نوین دموکراتیک آزادی خواهانه (لیبرال) که در نیمه دوم قرن بیستم ایجاد شده است - یعنی حکومتی که مسؤول پرداختن به طیف گسترده از مسایل پیچیده است- تضاد زیادی با دیدگاه نسبتاً ساده پاسخگویی و مسؤولیت دولت دارد. دیدگاهی که در بطن نظریه دموکراسی قرار دارد. درک دولت پیچیده و نظارت بر آن بسیار دشوارتر از درک و نظارت یک دولت ساده است. هر دولت بزرگ و فعال را بر طبق تعریف، با دشواری بسیار بیشتری می توان پاسخگو کرد، و تضمین رفتار مسؤولان آن دشوارتر است. اما توانایی عامه مردم برای پاسخگو کردن مقامها در مورد اعمال شان هنوز هم مقیاس راستین دموکراسی است.

رفتار معمول در دموکراسیها این بود که اغلب کارهای دولت پشت درهای بسته انجام شود. امروزه قابلیت دسترسی به فرایند سیاسی بیشتر شده است. در اکثر دموکراسیها، تصویب قوانین و ایجاد مقررات را دیگر نمی توان از چشم عامه مخفی نمود. برای مثال، قانونهایی "مثل روز روشن" ایجاد می کنند که عامه مردم به ملاقاتهای رسمی دسترسی داشته باشند. در برخی از کشورها، نظام اداری باید تابع الزامهای نسبتاً سختگیرانه ای برای کسب نظر عامه در هنگام اعلام رسمی قوانین و قواعد باشد. بسیاری از دولتها مقامهایی ایجاد کرده اند که کارکرد شان دقیقاً جوابگویی به نگرانیها و شکایتهایی است که ممکن است شهروندان از دولت داشته باشند. نقش این "کارگزاران" ایجاد ارتباط مستقیم بین افراد و دولت، و فراهم آوردن خدمات شخصی برای شهروندانی است که می خواهند به شکایتی خاص جواب داده شود. این سمت در اوایل قرن نوزدهم در سویدن به وجود آمد؛ سویدنیهای عنوانی به این مقام داده اند که معنی آن "کارگزار" است.

بسیاری از دولتها کارگزاریهای نسبتاً پیچیده ای برای تحلیل سیاست و حسابرسی و حکمیت تشکیل داده اند. کار این گونه سازمانها آن است که تعیین کنند که برنامه های دولتی چقدر کارایی دارند و چه کارهایی می توان برای بهبود آنها انجام داد. یافته های این کارگزاریها معمولاً در دسترس مردم قرار دارند و می توانند منبع اطلاعات مهمی برای کسانی باشند که به پاسخگویی مقامها علاقمندند.

- برگرفته از دایرة المعارف دموکراسی،
- تلخیص و تفسیر از ه. تاج

این رشته ادامه دارد

اکثر دولتهای دموکراتیک امکانات دیگری فراهم می آورند که با استفاده از آنها می توان مقامهای دولتی را در برابر اعمال شان پاسخگو

نوی آبادی

عدم تشدد له فلسفې څخه د شریفانه وسایلو په توګه کار اخلي.

د عدم تشدد فلسفه له پخوا زمانې څخه بیا تر اوسه پورې د پیغمبرانو، فیلسوفانو، طبیعي، ټولنیزو علومو عالمانو او متفکرینو د ګډو هلو ځلو محصول ده، چې په شلمه پېړۍ کې یې د یوه مکمل نظام څیره پیدا کړه. د دې انساني فلسفې په مقابله کې د پیسو او قدرت لیونیو مینانو د تشدد شیطاني او وحشت فلسفه او نظام په پښو ودرول چې تر دا ننه پورې یې بشریت له بی حسابې تباھيو سره مخامخ کړی ده. د عدم تشدد فلسفه مور ته په میراث رارسیدلې، غفار خان په کابل کې «باچا خان د اسلام بی تشدد سر تیری» کتاب د لیکونکي، ایکنات اسواران سره په یوه مرکه کې وویل چې «تاسو وینی چې نړۍ د تباھي او تیري په لور روانه ده، تیری د خلکو کرکه او ویره زیروي، زه په عدم تشدد عقیده لرم او زه وایم چې تر هغه به د نړۍ په خلکو کې سوله او آرامي رانه شي تر څو چې تشدد روان وي» ۱. د عدم تشدد فلسفې په شاوخوا د مختلفو قومونو او عقیدو خلک په یوه واحد سندر کې د راټولیدو امکانات تر لاسه کوي دغه فلسفه همدا نن په یوه نړیوال ځواک بدله شوی ده. په هندویت کې مهاتما ګاندي، په عیسویت کې لوتر کینگ او اسلامي نړۍ کې باچا خان د عدم تشدد د فلسفې د سر کسان شمیرل کېږي.

که څه هم د عدم تشدد خونخوارانو ګاندي او لوتر کینگ ووژل او غفار خان یې تر څلویښتو کلونو زیات د زندان په تیارو کې وساته؛ ولی د

د بناغلي ډاکټر منظور پښتین په سروالی د پښتون ژغورني غورځنگ د څه د پاسه یو کال راهیسي د پاکستان دولت تر ادارې لاندې څلورگونو ایالتونو کې پر مخ روان ده، داسې ښکاري چې د خپل موجودیت په دې لږه موده کې د خلکو خدایي زور یې هم په لازمه چټکۍ د لاری مل ګرځي. غورځنگ که له یوې خوا په ټول پاکستان، او په ځانګړي توګه د پښتنو په سیمو کې د پاکستانی حاکمانو او پوځیانو له خوا د قومي مشرانو، منورینو او د سر کسانو د ترور، اختطاف، زنداني کولو، کور وړانولو، کډواله کولو او د منل شویو قوانینو څخه د سر غورولو روان بهیر ختمول غواړي؛ له بلې خوا د نورو هیوادنو په کورنیو چارو کې د پاکستانی دولت د لاسوهنو په رښتیا بندولو ټینګار کوي.

پښتون ژغورني غورځنگ د اوسني نړۍ شریکو ستونزو د حل له دې فرمول سره مطابقت لري چې د هغه له رویه عمل باید د محلي اړتیاوو او نظر له نړیوالو فکري نورومونو سره برابر وکارول شي. ځکه نو که غورځنگ د پاکستان په دننه کې د ظلمونو او بیعدالتیو څخه د خلکو د خلاصون هلی ځلي کوي، په نړیواله کچه د جهاني سولې او عدالت د ملاتړو د جریان یو مهم برخه وال شمیرل کېږي.

د دې ولسي خوځښت په زړه پورې ښایست دا ده چې د ازادې، سولې او د انسان له عزت سره د برابر ژوند تمنا لري او دغو اهدافو ته د رسیدو په هیله د پاکستان اساسی قانون ته درناوی کوي او د

دوی د فکرونو میراث ته همدا اوس هم د قدر په سترگو کتل کیری. د پیسو او قدرت په لیونی مینه اخته کسانو، چی له جگری څخه د گتوری سوداگری د وسیلی په توگه کار اخلی، له پخوا راهیسی، له مختلفو لارو، د ازادی، عدالت او انسانیت پر مینانو مرگونی گزارونه کری دی. «مغولی یرغلگرو د اخوند درويزه او د هغه په شان نور دینی مشران، خانان او ملکان په بیه واخیستل او پیر روښان غوندی په ازادی مین وطنپال، با عمله عالم او سوچه مسلمان باندی یی د کفر فتوا ولگوله او د ده زامنو، لمسیانو او مخلصانو ته یی د سر و مال زیات خسارات ورسول» ۲.

همدی ته څه نا څه ورته کاته د پښتون ژغورنی غورځنگ په هکله روانه ده. د روان کال د جون د میاشتی په دریمه نېټه د جنوبی وزیرستان مرکز وانه کی د غورځنگ په یوه سوله ایزه غونډه گولی وارول شوی چی د هغو له امله د نوموړی غورځنگ اوه تنه شهیدان او تر پنځوسو زیات کسان زخمیان شول.

د پاکستانی پوځیانو لویه اندیینه دا ده چی مبدا دغه غورځنگ په یوی داسی ډپوه بدل شی چی ریا یی نه یوازی د پاکستان ټول نجیب اولس روښانه کری بلکی د سیمی او نړی په ازادی، سولی او انسانیت مینو انسانانو د نړیوال خوځښت د لاری مل وگرځی.

د پښتون ژغورنی د غورځنگ لوی کمال دا ده چی د خپل مرام او تگلاری په بیانولو سره یی د یوه بنایسته، گتور او ضروری مرام او ارمان مهندسی سر ته رسولی ده. د یوه ارمان په شاوخوا د خلکو راتولېدل د هر راز مشکل د حل تر نیمایی زیاته برخه جوړوی. د انسانی ژوند د دوام له پاره د مرام شته والی حتمی ده.

زموږ هلمندی خویندو او ورونو هم د جگری اورونو ته په نرمو اوبو د سزا ورکولو کاروان په پښو درولی ده. که چیری د پښتون ژغورنی غورځنگ او هلمندیانو د سولی کاروان په شان له جگرو او بدبختیو څخه د خلاصون کارونه د هیواد او سیمی په هر گوټ کی تر سره شی او د دوی تر منځ د دوستی او خواخوږی اړیکی، چی د غمونو د زیاتوالی په مهال قوی کیری، ټینگوالی ومومی، دا کار به نه یواځی د روان محشره د راوتلو تر ټولو مهمه وسیله وگرځی، بلکی د تاوتریخوالی په کمولو کی به بی ساری مرسته وکری.

ځکه نو ټول بشریت داجبری او اخلاقی مسولیت په غاړه لری چی د پښتون ژغورنی غورځنگ، هلمندیانو د سولی کاروان او دوی ته ورته اولس پالو خوځښتونو د ملاتړ له پاره خپلی سیاسی، معنوی او مادی مرستی او لورینی و نه سپموی.

ازادی، سولی، عدالت، قانونیت او عدم تشدد ته د لومړی درجی اهمیت قایلېدو له برکته دغه راز غورځنگونو او سولهیزو کاروانونو د خلکو زړونو ته لاره غځولی او خدایی شانته نه ماتېدونکی زور ور په برخه شوی ده. د همدغه شانته زور په مت به د ظلم او ستم لوبی خامخا له ماتی سره مخامخ کیری. دا کار به د یوی داسی انسانی ټولنی د جوړیدلو پیلامه وگرځی چی په هغی کی د ساینس، صنعت، اقتصاد، ټولنیز عدالت، پوهی او اخلاقو د پرمختگ لاری د تل له پاره خلاصه وساتل شی.

د همدی هیلی د تحقق په امید

۱. د باچا خان اندونو او مبارزی ته لنډه کتنه، ۲۸ مخ د محمد اقبال وزیری لیکلی کتاب.

۲. همدغه کتاب ۳۲ مخ

منظومه شمسی حقایق درباره خورشید

NASA

Our solar system contains objects ranging in size from the sun, the largest item, to tiny grains of rock in the asteroid belt.

Take a tour of our cosmic neighborhood in pictures. Come on, let's go!

The Sun

خورشید یکی از ده بزرگترین ستارگان از نظر جرم و یکی از 100 بیلیون ستاره در کهکشان ما است. خورشید 99.89% جرم کل منظومه شمسی solar system را دارد. دمای سطحی خورشید 5,500 درجه سانتی گرید است.

اطلاعات جامع تری در باره خورشید و منظومه شمسی:

خورشید The sun ستاره ای در وسط منظومه شمسی ما است و عامل اصلی آب و هوا climate زمین می باشد. خورشید به طور بسیار نزدیکی به شکل یک کره کامل با یک اختلاف 10km، در قطر بین قطبها و استوا می

About The Sun Facts

سن: 4.6 بیلیون سال

نوع: غول زرد رنگ yellow Dwarf

قطر: 1,392 684km

محیط استوائی: 4,370,005.6Km

جرم: Mass 1.99/ 10xkg کیلوگرم برابر با (333,060 مرتبه جرم زمین و یا 1048 مرتبه جرم ژوپیتر است (ژوپیتر حاوی بیشترین جرم باقیمانده منظومه شمسی است).

سوختن هلیوم خود می کند. در طی این مدت خورشید مرتباً منبسط می شود تا نقطه ای که خورشید مرکوری، ونوس، و زمین را می بلعد، در این حالت خورشید به صورت يك غول قرمز red giant درمی آید.

خورشید روزی به اندازه زمین خواهد شد.

بعد از مرحله غول آسایی، خورشید از هم داغان می شود و می پاشد، ولی جرم آن فوق العاده خود را با حجم تقریبی سیاره خودمان نگاه می دارد.

وقتی این جریان اتفاق می افتد، خورشید به صورت يك white dwarf غول سفید رنگ در می آید. حرارت در داخل خورشید می تواند تا ۱ میلیون درجه سانتی گرید برسد.

انرژی تولید شده در هسته مرکزی خورشید به واسطه nuclear fusion چون هیدروژن دارد تبدیل به هلیوم Helium می شود. چیزهای درون داغ و منبسط می شوند و خورشید منفجر می شود، (اگر نیروی جاذبه زیاد آن نبود.)

در این حالت درجه حرارت در سطح خورشید نزدیک به 5600 درجه سانتی گرید می رسد.

نور خورشید حدود ۸ دقیقه طول می کشد تا به زمین برسد.

خورشید به طور متوسط در فاصله 150 میلیون کیلومتری زمین است. با توجه به سرعت نور 300,000 کیلومتر در ثانیه، با تقسیم یکی به دیگری، تقریباً زمانی برابر 500 ثانیه، یا ۸

باشد. متوسط شعاع خورشید 695,508km است.

خورشید تمام رنگها را در هم در خود دارد، به طوری که به چشم ما سفید به نظر می آید.

خورشید ترکیب شده از هیدروژن (70%) و هلیوم 28% است.

خورشید چون يك غول زرد رنگ yellow dwarf به نظر می رسد. خورشید 109 مرتبه پهن تر از زمین و 333,000 مرتبه جرم دارتر از آن است. سطح خورشید 11,999 مرتبه زمین می باشد.

فاصله بین زمین و خورشید را يك واحد AU Astronomical Unit می نامند؛ يك میلیون زمین می تواند در يك خورشید جای گیرد. اگر زمین در خورشید آنچنان فشرده شود که جای خالی دیگر نداشته باشد در این حالت 1,300,000 زمین می تواند در آن جای گیرد.

تقریباً ۴/۳ جرم خورشید هیدروژن و بقیه جرم هلیوم است.

خورشید تقریباً در يك شکل کروی را دارد.

حدود 10 کیلومتر اختلاف بین قطر استوائی و قطر قطبی خورشید را چیزی شبیه و نزدیکتر به يك کره نشان می دهد، که در طبیعت مشاهده می شود.

دانشمندان بر این عقیده اند که روزی خورشید زمین را در خود حل می کند؛ وقتی خورشید تمام هیدروژن خود را مصرف کرد آن زمان برای 130 میلیون سال دیگر شروع به

دقیقه و 20 ثانیه را در بر می گیرد. با وجود اینکه این انرژی در چند دقیقه ای به زمین می رسد، تاکنون میلیونها سال طول کشیده که از قسمت مرکزی (هسته) خورشید core به سطحش برسد. خورشید با سرعت 2220 کیلومتر در ثانیه حرکت می کند. با توجه به اینکه خورشید 24,000-26000 سال نوری از مرکز کهکشان دور است، مدت 225-250 میلیون سال طول می کشد تا خورشید یکمرتبه راه شیری کهکشان ما را دور بزند. فاصله از خورشید تا زمین در جریان سال تغییر می کند. علت این است که چون زمین به طور بیضوی به دور خورشید می چرخد فاصله بین این دو جسم بین 147 تا 152 میلیون کیلومتر در تغییر است.

خورشید در میانه سن و سال خود می باشد.

خورشید در مدت حدود 4.6 بیلیون سال، تاکنون حدود نیمی از ذخیره هیدروژن خود را سوزانده است، مقدار باقی مانده باندازه کافی است تا هیدروژن را برای حدود 5 بیلیون سال دیگر بسوزاند.

خورشید دارای یک میدان مغناطیسی خیلی قوی می باشد. انرژی مغناطیسی آزاد شده به واسطه خورشید در دوران طوفان های مغناطیسی سبب شعله های خورشیدی می شود که ما آنها را چون لکه های خورشیدی solar flares می بینیم. در این لکه های خورشیدی خطوط مغناطیسی پیچ می خورند و دور هم چرخ می زنند؛ خیلی شبیه یک طوفان روی زمینی می شود.

خورشید تولید باد خورشیدی می کند sun generates solar wind این باد یک جریان از ذرات شارژ شده می باشد، و با سرعتی حدود 450 کیلومتر در ثانیه در نظام شمسی حرکت می کند. باد خورشیدی وقتی اتفاق می افتد که میدان مغناطیسی خورشید در فضا منبسط می شود.

حدود ۳/۴ جرم خورشید حاوی هیدروژن، بقیه آن بیشتر هلیوم تقریباً 25%، با مقدار کمی از موادی شامل اکسیژن، کربن، نیون و آهن است،

خورشید چون یک گول زرد رنگ روشنایی اش نزدیک سفید است تا زردی که تقریباً 4.6 بیلیون سال قبل در اثر درهم شکستن جاذبه ماده در یک محیط ابری بسیار زیاد به وجود آمده است.

زمین خورشید را هر ۳۶۵ روز، (یک سال)، دور می زند. خورشید هر 25-36 روز دور زمین می چرخد.

درجه حرارت قست مرکزی خورشید تا 15 میلیون درجه سانتی گرید می رسد. درجه حرارت سطح خورشید در حدود 5000 درجه سانتی گرید است.

خسوف کلی total solar eclipse موقعی اتفاق می افتد که ماه به طور کامل بین زمین و خورشید قرار گیرد.

روشناییهای خیره کننده و نامنظم خورشیدی موقعی اتفاق می افتد که میدانهای مغناطیسی خورشید بهم می آیند و سبب انفجارهای عظیمی روی سطح خورشید می شوند.

بحثی بر کتبه‌های ادبی

ناتورالیسم

Naturalism

ناتورالیسم چیست؟

اطلاق می شود که به گفته ویکتور هوگو (افسانه قرون 1859) "می کوشد با مسایل اجتماعی همان رفتاری را بکند که دانشمند علوم طبیعی با جانور شناسی می کند..." بودلر در سال 1848، بالزاک را "دانشمند... مشاهده گر... و ناتورالیست" می خواند.

ناتورالیسم زولا در عین حال نوعی زیباشناختی وفاداری بی گذشت به حقیقت است و دادن ضرورت ادبی به فلسفه تحققی (پوزیتیویسم) و بالاخره نوعی انتقال روشهای تاریخ طبیعی است به رمان.

هنر رئالیستی، مقدمه ای بر ناتورالیسم

نوعی اصرار در صداقت و گاه توأم با خامی، در نقاشی اشیا و اشخاص هم قدمتی معادل ادبیات دارد. اما باید در نظر گرفت که در طول قرون و اعصار نویسندگان گوناگون (مانند Petrone پترونه، Sorel سورل و Restif de Bretonne رستیف دولا برتون) تا مخفی ترین اعماق جامعه را کاویده و مشاهدات دقیق خود را در آثار شان آورده اند: اینان پیشگامان نویسندگان "رمانهای مستند" هستند.

ظاهراً نامگذاری "مکتب ناتورالیست" روز 16 اپریل 1877 در رستوران "تراپ" بر سر میز شامی که گوستاو فلوبر، ادمون دوگنکور، امیل زولا و گروه آینده "مدان" گرد آمده بودند صورت گرفت و این عنوان که از زبان علم و فلسفه و نقد هنر گرفته شده بود وارد ادبیات شد.

در قرن هفدهم، اکادمی هنرهای زیبای فرانسه، عقیده ای را که تقلید از طبیعت را در هر چیزی ضروری می شمرد، ناتورالیستی می نامید. این اصطلاح به ویژه در مورد نقاشی به کار رفته بود. بودلر معتقد بود که: "انگر Ingre مشهور ترین نماینده مکتب ناتورالیست در طراحی است."

در فلسفه، ناتورالیسم نظام کسانی است که طبیعت را به عنوان اصل اولیه قبول دارند و همه چیز را به آن حمل می کنند. از اپیکوریان گرفته تا پوزیتیویست ها و از جمله گاسندی Gassendi و اصحاب داریره المعارف را می توان در این طبقه بندی قرار داد.

این کلمه سرانجام در قاموس برخی از منتقدان مفهوم قیاسی می گیرد و به کوشش نویسنده ای

عشق به پژوهش اجتماعی، در قرن نوزدهم، در آثار بالزاک، اوژن سو و نقاشانی مانند دومیه و هانری مونیه به وفور دیده می شود.

پس از سال 1850 آموزه رئالیستی دو رمان نویس صاحب نظر، یعنی **شانفلوری و لویی دورانتی**، نکات متعددی از برنامه ناتورالیستی را اعلام می دارد: رئالیسم که عکس العمل "روحیات مردانه" در برابر **رؤیا بافان قایق نشین** است، از "زیبا سازی" متنفر است، تک روی "رنه" را رد می کند و جنبه اجتماعی انسان را در نظر می گیرد. دورانتی از وقایع تاریخی گریزان است و مطالعه عصر حاضر را ترجیح می دهد. خود این دو رمان نویس در آثارشان اشخاص کوچک و ضعیف را تصویر می کنند. شانفلوری می خواهد مسایل و حوادث را چنانکه هستند نشان دهد و دورانتی که بیشتر نظریه پرداز است برای هنر هدفی "فلسفی و مفید، نه سرگرم کننده" قایل است.

اما به گفته شانفلوری، رئالیسم یک مرحله اعلام وجود و دوران گذر است تا اینکه جای خود را به "مطالعه صبورانه بینوایان" بدهد. اما زولا، رمان نویس متواضع است که جای خود را به ناتورالیسم جاه طلبانه می دهد که دورانتی را به درودگویی وامی دارد.

و این خود تناقض جالبی است که فلوربر فردگرایی احساساتی که از رومانسیسم نیز چندان برنگشته بود و نسبت به معاصران خود حساسیت داشت، در نظر مردم معتبرترین پیام آور رئالیسم و سرانجام نیز پدر ناتورالیسم شمرده شد. جنجال مادام بوواری و شهرتی که این کتاب پیدا کرد سبب شد که نویسندگان آن وحشتی را که از "واقعیت پست" داشت فراموش کند.

به طوری که ادمون دوگنکور در مقدمه Cherie شری (1884) نقل می کند، ژول

دوگنکور چند ماه پیش از مرگش گفته بود: "باید روزی این نکته روشن شود که Germinie Lacerteux ژرمنی لاسرتو (اثر معروف این دو برادر) کتاب نمونه ای بود برای هر آنچه از آن پس تحت عنوان رئالیسم، ناتورالیسم و غیره ظهور کردند." برادران گنکور با اینکه با سبک هنرمندانه شان فاصله زیادی با شانفلوری یا دورانتی داشتند، اما در واقعگرایی از آنان بسیار فراتر رفتند: استعداد آنها به عنوان "مورخ زمان حال"، توجه آنها به "مستند بودن" نوشته شان، و پژوهش آنها در باره "حقیقی، زنده و خون چکان". و اصرارشان در تصویر "طبقات پایین" (پرولترها و ولگردان، و نه مثل شانفلوری، هنرمندان کولی وار و خرده بورژواها) و بالاخره کوشش آنها بسوی حالات بیمارانه (ژرمنی لاسرتو، 1865) آنها را به صورت پیشگامان مستقیم زولا درآورده است.

فلسفه ناتورالیستی

به گفته Diderot دیدرو (1713-1784) در قرن هجدهم، ناتورالیستها کسانی هستند که "حرفه شان مشاهده دقیق طبیعت و یگانه آیین شان طبیعت است." دیدرو نمی توانست روش خاص خود را بهتر از این توصیف کند. او که مانند هر فیلسوف دیگر در آرزوی شرح و توصیف طبیعت و انسان از طریق استدلال بر پایه تجربه بود و هر چیز فوق طبیعی را رد می کرد، فلسفه اش به نوعی، ماتریالیسم پانته ایستی منجر می شد.

سنت بوو در 1839 فلسفه قرن هجدهم را "مادی گرایی یا دهری مذهبی و یا هر نامی که می خواهند به آن بدهند، ناتورالیسم" می نامد.

سنت فلاسفه که ایدئولوگها (Cabanis کابانیس و Destutt de Tracy دستوت دوتراسی) به آن وفادار مانده اند، در قرن نوزدهم نیز قدرت خود را

حفظ کرده است: **سن سیمون** مانند اصحاب دایرة المعارف معتقد است که ثروت، صلح و پیشرفت به همراه می آورد و فرمانروایی صنعت و علم را اعلام می دارد. شاگرد او **اوگست کنت** (1798-1859) جامعه شناسی را بنیان می نهد و به همراه او عصر فلسفه تحقیقی آغاز می شود.

رنان (1823-1892) و **برتلو** (1828-1907) رؤیا بشریتی را که در سایه علم زندگی دوباره یافته است رواج می دهند... و باز هم فلسفه قرن هجدهم، یعنی یکی از شاهکارهای ذهن بشری است که اندیشه **Taine** تن (1828-1893) را تغذیه می کند. او که وارث **Condillac** کندیلاک است ادعا می کند که به تحلیل روانی دقت آزمایشهای شیمی را بدهد و با تاریخ ادبیات انگلیس (1843) نوعی نقد قاطع جبری را افتتاح می کند. زولا این اثر را با شیفتگی تحسین می کند و این جمله مشهور "مقدمه" آن را: "رنلیت و فضیلت محصولات هستند مثل کات کبود و قند." سرلوحه ترزراکن قرار می دهد.

در حوالی سال 1870، وقتی که روگون ماکار شکل می گیرد، اندیشه ناتورالیستی پیروز می شود. از همان قرن هجدهم، این فلسفه بار خود را سنگین کرده است. روح نظام سازی جای آزادی را گرفته و خوشبینی جای خود را به دید ناکجا آبادی داده است.

شوپنهاور

فلسفه **Schopenhauer** شوپنهاور (1788-1860) که بطور پراکنده نویسندگان متعددی را تحت تاثیر قرار داده است در نویسندگان ناتورالیست هم بی تاثیر نبوده است. دوستان زولا بی آنکه چندان به ژرفای جهان به عنوان اراده و **بازنمود** پی ببرند، در آن به دنبال نومیدی طنز آلود و نوعی "شعر سیاه" می گشتند که از همان

جبرگرایی رایج زمانه مایه می گرفت. این بدبینی هرچند که به اعتماد شجاعانه زولا لطمه ای نمی زد ولی اتکا بیش از حد به آن ممکن بود همه معجزات علم را که آنان معتقد بودند ضایع کند، هرچند که بعدها، وقتی که آن اعتماد قاطع از میان رفت تاثیر فلسفه شوپنهاور در نویسندگان بعدی بیشتر شد. بطوری که موپاسان در داستان پس از یک مرگ (1883) "خنده فراموش نشدنی" فیلسوف آلمانی را به گوش ما می رساند.

یک نهضت سیاسی و اقتصادی

مقالاتی که امیل زولا در 1865 در روزنامه **Salut Publique** نوشت، خیر از تولد "ناتورالیسم" داد. در آن مقاله ها زولا از این کلمه به عنوان نام مکتب استفاده نکرده بود، اما اصولی را که پس از آن می خواست برای هنر خود برگزیند تقریباً به صورت قاطع بیان می کرد.

"زولا" یک جوان شهرستانی بود و در سال 1858 از شهر "اکس" به پاریس آمده بود، در محیط خاص "سیاسی و اقتصادی" اواخر دوران امپراتوری دوم (ناپلیون سوم) تجربه های فراوان اندوخته بود، در جریان آرزوها و تمایلات نسل خود (یعنی جوانانی که در سال 1860 بیست ساله بودند) قرار گرفته بود و بیشتر از همه آنها توانسته بود این تمایلات را با جدیت و اعتقاد به صورت تیوری بیان کند. به طوری که "ناتورالیسم" او پیوسته نشانه هایی از یک انقلاب دوگانه (سیاسی و اقتصادی) و نیز یک تحول ذهنی را که خاص سالهای 1860-1864 بود در خود داشت و از این بابت با "ناتورالیسم" کسانی که از آنها در صف "ناتورالیستها" نام برده می شود متفاوت بود. و این خود نیز یکی از دلایل عدم تفاهمی است که بعداً بین آنها پیش آمد.

"ناتورالیسم" برای زولا یک "فرمول" و به قول خودش نوعی "ابزار قرن" بود برای کاربرد تحقیقات و نظریات معاصرانش، از جمله آگوست کنت، بانی روش فلسفی Positivisme (فلسفه تحقیقی) و Hyppolyte Taine هیپولت تن، تعمیردهنده این روش فلسفی در هنر و ادبیات. "تن" در 1862 چنین نوشته بود:

"نسل ما، مانند نسلهای سابق، دچار "بیماری قرن" شده بود [...] تاکنون در قضاوت هایمان در باره انسان، الهام بخشان و شاعران را به عنوان استاتید خود برگزیده ایم و مانند آنان برخی از رویاهای جالب مخیله مان و تلقینات مقاومت ناپذیر قلب مان را جایگزین حقیقت می سازیم. ما به تعصب پیشگوییهای مذهبی و به نادرستی پیشگوییهای ادبی اعتقاد پیدا کرده ایم [...] بالاخره علم دارد نزدیک می شود و به انسان نزدیک می شود [...] در این کاربرد علم و در این ادراک اشیا، هنری تازه، اخلاقی تازه، سیاسی تازه، و آیینی تازه هست و امروز بر ما است که به جستجوی آن برخیزیم."

این جستجو، جستجویی بود که "زولا" آغاز کرد و ناتورالیسم ابزار او بود.

یک تحول فکری همراه با تحول سیاسی و اقتصادی

برای مورخان معاصر، سالهای 1859-1860 سالهای بسیار شایسته اهمیت در زندگی سیاسی فرانسویان بود و در واقع سالهای خروج فرانسویان از رخوت و بی جنبشی و قیام مجدد جمهوری خواهان بود. این بیداری در واقع طرز عمل رژیم (امپراتوری دوم) و بالاخره ماهیت آن را تحت تاثیر قرار داد. به طوری که 1860 از نظر تحول عقاید و سیستمها خطی است که دو شیب مخالف هم را از همدیگر جدا می کند. چنان

که می دانیم رژیم امپراتوری دوم از نظر اقتصادی دوران شکفتگی و پیشرفت بود به طوری که شبکه راه آهن و شبکه بانکها و شهرهای مدرن بزرگ در فرانسه میراث باقی مانده از آن دوره است.

این تحول دوگانه، ساخت اجتماعی و عقیدتی کشور، بخصوص مخالفان جوان امپراتوری را تحت تاثیر قرار داد. ناگفته نماند که زولا بلافاصله پس از رسیدن به پاریس، یعنی در فبروری 1858 با این جوانان همراه شده بود.

با توجهی به روزنامه ها و مجله هایی که با اولین قدمهای آزادی بخشی از جانب رژیم عده آنها در کارتیبه لاتن چند برابر شده بود با کمی حیرت می بینیم عقایدی که در همه آنها ابراز شده است شباهت عجیبی با عقایدی دارد که زولا در دو رساله "کینه های من" و "ناتورالیسم در تئاتر" بیان کرده است. و نیز همین نوع احساسات و عقاید را در سخنرانیهای دانشمندان و دروس استادان دانشگاهها می بینیم. مثلاً در دروس "کولژ دوفرانس"، بخصوص در درسهای فیزیولوژی کلودبرنار، یا درسهای فلورانس، در همسایه آنها توجه به وضع صنعتی و زراعی معاصر، به اختراعات و امکانات تازه و نمایشگاهها و غیره دیده می شود...

اعتراضها هم در همه آنها همان است. همه آنها بیش از هر چیز به ادبیات رسمی، به مشاهیر ادبی دروغین، به آنچه روزنامه "فرانسو جوان"، "سبک ساختگی قراردادی و عاری از اصالت و زندگی" می نامید حمله می کنند. مکتبها و مدلها را انکار می کنند و در مقابل تکیه بر طبیعت اشخاص و بر نبوغ دارند. به طوری که زولا روز 16 اپریل 1860 سزان را دعوت می کند که مدلها و ذوق بازاری را کنار بگذارد. آنها از

هیچ چیزی را جانشین آن نکرد. کار بازسازی به عهده قرن نهم گذاشته شده حالا ما باید در راه این وظیفه افتخار آفرین همت کنیم [...] امروزه ما همانسان که در هجده قرن پیش، در یک دوران زاد و ولد بسر می بریم، ذهن مان به فرمول فلسفی تازه ای احتیاج دارد و باید آنقدر کار کند که بتواند آن را پیدا کند.

"تحول"، "بیداری"، "زاد و ولد"، "زبان باز کردن بچه"، "بارداری" و... این ها کلماتی است که در نوشته های همه اعضا این "حزب جوانان" و در نتیجه در نوشته های زولا هم دیده می شود. او روز 2 جون 1860 در نامه ای به دوستش، "بای" چنین نوشت:

قرن ما قرن تحول است. از گذشته منفوری بیرون آمده ایم و به سوی آینده ناشناخته ای روانیم.

این آگاهی به شرکت داشتن در پایان یک روزگار، همراه است با پذیرفتن کامل آنچه در حال شکل گرفتن است و اعتقاد به این که باید در این نوسازی سهم بود و برای دنیای تازه ای که تولد می یابد پایه های محکمی فراهم کرد. پس از شکست جمهوری خواهان 1848، این وسوسه "محکم کاری" و "قاطع بودن" را در همه آنها مخصوصاً در زولا می توان سراغ گرفت که در اغلب نوشته های او، مخصوصاً همراه با کلمه "ناتورالیسم" دیده می شود. زیرا زولا با همه نیرویش در این نهضت شرکت دارد. در مقدمه "کینه های من" می گوید:

من قرن طلایی را به مسخره می گیرم. من فقط در بند زندگی و مبارزه و تب هستم. در میان هم نسلانم خیالم راحت است.

"سوفسطاییان و دسیسه بازان ... که مصالح بزرگ ملی را به بهانه دفاع از آنها به خطر می اندازند و در خدمت سودجوییهای کوچک قرار می دهند." انتقاد می کند. شعار آنها "آزادی" است، آزادی در همه قلمروها، بخصوص در قلمرو مذهبی، اغلب آنها اشخاص آزاد فکری هستند و همه شان اخلاق سنتی را رد می کنند. آنها آگاهند بر این که همه به یک حزب تعلق دارند: "حزب جوان". و سرنوشت خود را با سرنوشت میهن و آینده یکی می دانند. "فرانسه جوان" چنین می نویسد:

زمان بیداری و مبارزه فرارسیده است. به پیش جوانها! [...] ما نسل جوان آینده هستیم. زندگی با ما است [...] ما فرزندان این زمانیم، آن را صادقانه می پذیریم، اما می خواهیم که پیشرفت کند، و در آرزوی آینده بهتریم. حزب ما حزب میهن است. ما فقط پیروزی آن را می خواهیم. این است که تکانش می دهیم تا بیدار شود...

به این ترتیب فقط برخورد نسلها در میان نیست. بلکه مساله عمیق تری در میان است و آن عبارت است از آگاهی بر تغییر چهره یک تمدن، یعنی یک تغییر ریشه یی.

زیرا این جوانان مخالف توجه دارند به این که شاهد پایان چیزی هستند و خود نیز در آن موثرند. "ژول ملین" Jules Meline روز 16 فبروری 1862 در روزنامه "کار" چنین می نویسد:

ما در یک روزگار اغتشاش اخلاقی و ذهنی بسر می بریم [...] قرن هجدهم همه نیروها و همه فعالیت خود را در مبارزه با اشتباهات قدیم و خرافات کهنه صرف کرد. با جرئتی حیرت آور بنای حکومت فئودالها و کشیشان را که تزلزل ناپذیر جلوه می کرد لرزاند و با این کار خدمت عظیمی به آینده کرد. اما با درهم ریختن گذشته،

در این دوران جنبش عمومی، دوران تحقیقات و عصیانها و ویرانیهها و بازسازیها، او هم ضرورت آن "فرمول فلسفی" را که "ژول ملن" در جستجویش بود احساس می کند. در همان نامه ای که به "بای" نوشته است چنین می گوید:

آنچه روزگار ما را مشخص می سازد، این هیجان و فعالیت سوزان است. فعالیت در علم، فعالیت در تجارت، در هنرها، و در همه جا: راه-آنها، الکتریسته که به تلگراف اضافه شده، بخار که کشتیها را حرکت می دهد، بالونهایی که به هوا می روند. در عرصه سیاست وضع بدتر است: ملتها قیام می کنند و امپراتوریهها می خواهند با هم متحد شوند. در عالم مذهب و آیین همه چیز متزلزل شده است، در این دنیای تازه ای که سر بر می آورد، به مذهب جوان و زنده ای احتیاج هست.

"ناتورالیسم" پاسخ او به این انتظار است. این مکتب در عین حال هم انکار است و هم بازسازی. برای ساختن دنیای آینده روی پایه های محکم، باید نظامی پیدا کرد که نظام محافظه کاری باشد (که بر تصورات ارتجاعی متکی است) و نه نظام انقلابیون (که بر تصورات منفی تکیه دارد).

اجتماعی که باید بنا کرد یک اجتماع عدالت و برادری است. باید هماهنگی و تعادلی پیدا کرد که در گذشته، از سویی به دست نظام کلیسای شکنجه گر ضایع شده است و از سوی دیگر بر اثر اغتشاشهای قرنی که "کوزه داغ علم و ادب و اقتصاد و سیاست" است و قرن "اختلال و تحریک اعصاب". زولا می گوید:

ما بیماری پیشرفت و صنعت و علم هستیم و غرق در تب زندگی می کنیم.

جامعه در واقع مانند یک بدن زنده و یا یک ماشین است. اوژن پاز در سال 1865 چنین نوشت:

من می توانم خود مان را به لوکوموتیوهایی که با همه نیروی بخار شان داغ شده است تشبیه کنم که چرخ و دنده ناکافی و وضعی به آنها بسته باشند. باید یا دیگ بخار بترکد و یا چرخ و دنده بشکند.

بدین سان باید تعادل و هماهنگی بین جسم و روح پیدا کرد، بین قدرت و آزادی فردی، و نیز تعادل اجتماعی، هماهنگی منافع و عدالت که تنظیم کننده رابطه بین منافع شخصی با منافع دیگران است.

"ناتورالیسم" زولا می خواهد با مراجعه به مدل تکنولوژیک یا مدل طبیعی همین تعادل را پیدا کند و این کار به هیچ وجه عبارت از سکون پرستی یا محافظه کاری نیست، بلکه هدف آن پیدا کردن تعادل بین زندگی و سلامت است و کار متعادل و نیروبخش بر همه اعضا یک بدن یا یک موتور.

اما در نظر جمهوری خواهان جوان آنچه در درجه اول جلو این کار متعادل را می گیرد کلیسا است که آنها با خشونت نظامش را انکار می کنند. کلیسا از کودتا پشتیبانی کرده بود و بزرگ ترین نیروی محافظه کاری اجتماعی بود. ضمناً مالکان و کاسبکاران (و نه تنها مالکان بزرگ بلکه حتی سرمایه داران کوچک نیز)، از ترس سوسیالیسم و تولید اغتشاش در جامعه، به کلیسا روی آورده بودند. وویو Veillot روزنامه نویس کاتولیک و مدافع کلیسا چنین می نوشت:

لازم است در جامعه اشخاصی وجود داشته باشند که زیاد کار کنند و زندگی محقری داشته

باشند. فقر، قانون قسمتی از جامعه است. این قانون خداوندی است و باید از آن اطاعت کرد.

پاپ پیوس نهم، در 30 جنوری 1860 در نامه ای به کشیشانش، فرانسویان را به جهاد بر ضد انقلاب دعوت کرد که از نظر او خطرناک و مضر بود. در مقابل، جوانان، مخالف دخالت کلیسا در امور اجتماعی بودند و ادعا می کردند که هر چه وابستگیها بین کلیسا و دولت کمتر باشد، به همان نسبت ترقی و پیشرفت آسان تر خواهد بود.

بدینسان ناتورالیسم برای زولا در درجه اول یک روش ضدکلیسایی است و پایان "تابو"های کهنه. اعاده حیثیت جسم است یا بهتر بگوییم روش تازه ای برای سخن گفتن از آن و زندگی بخشیدن به آن. تلقی ساده و طبیعی آن به نام تعادل فرد انسانی و مهم تر از آن برای تعادل جامعه. زیرا زولا هم مانند "لویی ژوردان" و "اوژن پایژ" و روزنامه نویسان و نویسندگان متعدد دیگر هم نسلش معتقد بود که کلیسا نژاد مردم را خراب کرده و از قدرت فرانسه کاسته است. و مانند همه آنها گذشته از آن که طرفدار توسعه تحصیل همگانی و از میان بردن بیسوادی در میان مردم بود (زیرا پنجاه درصد از رأی دهندگان بیسواد بودند) می خواست که جوانان به ورزش بدنی بپردازند و پسران- سربازان آینده- و دختران- مادران آینده- زندگی شایسته ای داشته باشند.

ناتورالیسم و علم

پیشرفت علوم، و بخصوص از میان آنها دو علم "فیزیولوژی" و "زمین شناسی"، فکر زولا را به شدت مشغول کرده و انقلابی در درون او به وجود آورده بود. تئوریهای ناتورالیسم را زولا در سال های بین 1866 (تاریخ ارتباط زولا با کنگره علمی Aix on Provinc " اکس آن پروونس") تا سال 1880 (تاریخ انتشار اثر تئوریک معروف او

با عنوان Roman Experimental "رمان تجربی") در خلال نوشته های متعددی تحلیل کرد. در این میان چون عده ای از روزنامه ها دایماً به او حمله می کردند، زولا هم با پشتکار و شور فراوان به دفاع از خود می پرداخت، خصوصیات رمان را آن گونه که خودش در نظر گرفته بود تشریح می کرد و به این که منتقدان بد خواه یا سطحی، عقاید او را تحریف می کنند اعتراض می کرد: نخست این که ناتورالیسم در ادبیات بدعت عجیبی نیست که محصول مخیله جاه طلبانه یک کاندیدای ریاست مکتب باشد. هیچ متن تئوریکی نیست که زولا در آن ادعا نکرده باشد که چیزی به نام "مکتب ناتورالیست" در ادبیات وجود ندارد و این مکتب خیالی نمی تواند رئیسی داشته باشد. می گفت "ناتورالیسم یک روش است یا ساده تر بگوییم یک تحول"، در عین حال ادامه مطلوب آثار عده ای از پیشگامان است و از طرف دیگر، نتیجه طبیعی مرحله تازه ای از تمدن.

زولا ناتورالیسم را ناشی از عقاید دیدرو می داند. "علم گرایی" این مدیر دایرةالمعارف فرانسه، در برابر "ایده آلیسم احساساتی روسو" دیدرو را به صورت پیشگام عقیده ای در می آورد که ادعای وارد کردن روش تجربی علوم را در ادبیات دارد. زولا می گوید: "با دیدرو، پدر پوزیتیویستهای امروزی ما، روشهای مشاهده و تجربه تطبیقی در ادبیات زاده می شود." همان طور که رومانیکها، اخلاف روسو و به دنبال او شاتوبریان، لامارتین، هوگو، و ژرژ سان بودند، ناتورالیستها هم اخلاف "دیدرو" و به دنبال او، استاندال، بالزاک، فلوربر، و برادران گنکور هستند. زولا عقاید خود را بخصوص در مقابل روش رومانیکها قرار می دهد و آنها را هنرمندانی می داند که بدون کوچک ترین آگاهی همان استنیک کلاسیک را بکار می برند: "تیپ ها را حفظ می

کنند و تجرید تعمیم یافته فرمول کلاسیک را؛ و دلشان را به این خوش می کنند که لباس دیگری به آن ببوشانند. "ایده آلیسم رومانیک درست نقطه مقابل آن "رنالیسم علمی" است که زولا پیشنهاد می کند. او علت شکست رومانتیسم را در این می بیند که این مکتب با جامعه نو و تمایل عمومی آن به علم، تطابق نداشت.

زولا می گوید: "جوامع هستند که تحولات ادبی را ایجاد می کنند." آفرینش ادبی هر عصری نظیر یک اثر عظیم ناشناخته است که اندیشه مهم ولی ناگزیر تمامیت آن نسل رهبریش کرده و بوجود آورده است. و نیز می گوید:

"یک نویسنده هرچند که دارای نبوغ باشد، کارگر ساده ای است که سنگ خود را بر دوش می کشد و به تناسب نیرویی که دارد ساختمان بنای سالمند ملی را ادامه می دهد." ناتورالیسم یک وضع انقلابی و هرج و مرج طلبانه نیست، بلکه حاصل یک تحول طبیعی است. قرن نهم در درجه اول قرن علم است:

"ناتورالیسم محصول طبیعی جامعه دموکراتیک جدید است. تمدن روشنفکرانه جدید ما مهم ترین مشخصه اش افزایش اعجاب آور آگاهی های ما در طبیعت است. نویسنده امروز، اگر از نظر نبوغ هم برابر با گذشتگان باشد، شکی نیست که اثر غنی تر و درست تر از اسلافش به وجود خواهد آورد و کار او به واقعیت نزدیک تر خواهد بود."

آنچه زولا پیشنهاد می کند در درجه اول عبارت است از وارد کردن روشهای علوم طبیعی به ادبیات و همچنین استفاده از اطلاعات تازه ای که این علوم به دست داده است. رهنمای او در این مورد آثار علمی روزگارش است که زمینه های مختلف زندگی و روشهای علمی مورد استفاده را

تحلیل کرده است. مهم ترین این آثار عبارتند از "رساله وراثت طبیعی"، اثر لوکا (Lucas 1847-1850)، ترجمه "اصل انواع" داروین (1862) و بویژه "مقدمه بر طب تجربی" اثر کلود برنار (1865). زولا در بیشتر مقاله های خود به این اثر اخیر استناد می کند. با این که به هنگام نوشتن اولین رمانها و ابراز اولین طرحهای عقاید خود، با این اثر آشنا نشده بود ولی پس از خواندن آن ناگهان صورت کامل و روشن افکاری را که هنوز در مغزش مبهم و ناپخته بود در آن یافت، به طوری که از آن پس تصمیم گرفت در پناه قاطعیت این دانشمند نابغه قرار بگیرد و از آن پس هر دلیل و برهانی را که می آورد ناشی از این اثر بود.

کلود برنار ادعا می کرد که روش علمی قاطعی که در مورد "اجسام بی جان" بکار می رود باید در مورد "اجسام زنده" نیز قابل تطبیق باشد و زولا ادعا کرد که این روش باید با "زندگی عاطفی و ذهنی" تطابق داده شود. هدف روش تجربی "پیدا کردن روابطی است که پدیده ای را به "علت" نزدیک آن مربوط می سازد و شرایط لازم را برای تظاهر این پدیده پیدا می کند."

برای رسیدن به این نتیجه باید به مشاهده و کاوش جزئیات پرداخت. پیش از زولا، روش مشاهده در ادبیات به وسیله "بالزاک"، استاندال و فلوربر بکار برده شده بود. زولا نظریه خود را با این جمله بیان می کند:

"کسی که از روی تجربه کار می کند، باز پرس طبیعت است." و می گوید: "رمان عبارت از گزارش نامه تجارب و آزمایشها است!" به این ترتیب معتقد است که نویسنده باید تخیل خود را به کلی کنار بگذارد زیرا: "همان طور که سابق می گفتند فلان نویسنده دارای تخیل قوی است، من می

خواهم از این پس بگویند که دارای حس واقع بینی است. چنین تعریفی در باره نویسنده بزرگ تر و درست تر خواهد بود. موهبت دیدن خیلی کم تر از موهبت آفریدن، در اشخاص مختلف وجه مشترک دارد."

زولا در کتاب "رمان تجربی"، روش تجربی را برای رمان نویسها چنین تشریح می کند: "رمان نویس هم تماشاگر است و هم اهل تجربه. به عنوان تماشاگر حوادث را آن طور که مشاهده کرده است بیان می کند. برای این کار نخست مبدأ عزیمت را معین می کند و برای حرکت اشخاص و پدیده های داستان خود زمینه محکمی در نظر می گیرد. بعد به عنوان اهل تجربه، بنای تجربه را می گذارد. یعنی می خواهم بگویم قهرمانهای خود را در داستان مخصوصی بکار و می دارد که در آن، توالی حوادث به صورت نتیجه جبری پدیده های مورد مطالعه جلوه کند." در جای دیگر می گوید: "رمان ناتورالیستی آزمایش واقعی است که رمان نویس با استفاده از تجارب خود روی افراد بشر انجام می دهد."

بکار بردن این روش ایجاب می کند که دنیای اخلاقی به صورت مادی و ماشینی ادراک شود و زولا چنین فرض می کند که: "دنیای بشری نیز تابع همان جبری است که بر سایر موجودات حکمفرما است." این عقیده که پایه فلسفی ناتورالیسم ادبی شمرده می شود، پیش از هر چیز دیگری سروصدای دشمنان زولا را بلند کرد. این عقیده همچنین زولا را به سبب تشبیه کار رمان نویس به آزمایشهای دانشمندان عیب می کردند، زیرا رمان نویسی که روش تجربی در پیش می گیرد، بیشتر شبیه دانشمند است تا شاعر و هنرمند.

اولین اثری که زولا بر اساس این نظریه تجربی و "جبر علمی" نوشت Therese

Raquin "ترزا راکن" است. زولا در مقدمه این کتاب چنین می نویسد: "در ترزا راکن مشخصات اخلاقی و روحی اشخاص را تشریح نکردم بلکه به تشریح وضع مزاجی آنها پرداختم. عشقهای قهرمانان من ارضای احتیاجی است. قتلی که مرتکب می شوند نتیجه زنا است و همان طور که گرگها کشتن گوسفند را گردن می نهند آنها هم این نتیجه را می پذیرند. و بالاخره چیزی که مجبور شده ام آن را پشیمانی بنامم، زائیده بی نظمی ساده عضوی و سرکشی اعصاب تحریک شده و ناراحت آنها است." و در جای دیگر چنین می گوید: "هدف من بیش از هر چیز هدف علمی بود. من اغتشاشات عمیق مزاج دمووی را در برخورد با طبع سودایی نشان دادم... من با کمال سادگی، همان کاری را که جراح روی اجساد انجام می دهد روی دو موجود زنده انجام دادم."

مسأله وراثت

مسأله دیگری که ناتورالیستها وارد رمانهای خود کردند و با اصرار زیاد بر آن تکیه زدند، تاثیر وراثت در وضع روحی اشخاص بود. زیرا معتقد بودند که شرایط جسمی و روحی هر کسی از پدر و مادرش به او رسیده است.

در مورد مسأله وراثت، زولا از لوکا و کتاب "رساله وراثت طبیعی" او الهام گرفت و بر اساس این نظریه، مجموعه رمان معروف "روگون ماکار" را در بیست جلد تحت عنوان "تاریخ طبیعی و اجتماعی یک خانواده در زمان امپراتوری دوم" نوشت. در این سلسله کتابها زولا زندگی یک خانواده کوچک را تشریح کرده و شجره نامه ای برای فرزندان این خانواده ترتیب داده است و آنها را به شاخه های متمایزی تقسیم کرده است.

داستان این سلسله کتاب، عبارت از رشد و تکثیر شاخه های این شجره است. در نظر اول

شباهتی بین افراد این خانواده نمی توان یافت ولی در باطن رشته محکمی آنها را به یکدیگر بسته و شبیه هم ساخته است. فرزندی که در نتیجه رابطه نامشروع از مادری بدکاره به دنیا می آید الکی و جنایتکار می شود و در مورد دیگران نیز همین شرایط صادق است.

مشخصات آثار ناتورالیستی

بدین سان ناتورالیسم به صورت قیامی علیه پیشداوریها و قراردادهای اخلاقی و مذهبی پا به میدان می گذارد. مانوری را که جامعه بر بخشی از مظاهر طبیعت و زندگی اعمال کرده است در هم می شکند. از چیزهایی سخن می گوید و مناظری را تشریح می کند که تا آن روز در آثار ادبی راه پیدا نکرده بود و همین مشخصه ناتورالیسم است که پای بنیان عرف و عادات و قراردادهای اخلاقی را به خشم می آورد و بر ضد خود تحریک می کند. سخن گفتن از زشتی ها و فجایع فقر و بی عدالتی که نخست با آثار **دیکنز** آغاز شده بود ولی جامعه بورژوازی می خواست آن را ندیده بگیرد، در کار زولا به اوج می رسد. و در کشورهای دیگر نیز **تورگنیف** و **جرج الیوت** و **هاوپتمان** به آن می پردازند. **Thackeray** تاکری اسنوبیسم و پیشداوریهای ملی و خودستایی و جاه طلبی اجتماعی را به مسخره می گیرد. در **تئاتر**، **Suderman** **سودرمان** از عرف قراردادی شرف و افتخار انتقاد می کند و **Ibsen** ایبسن نقاب از چهره دو رویی و ریا بر می دارد. اختلاف عمیقی را که بین حقیقت و زندگی اجتماعی وجود دارد برملا می کند و موانعی را که در برابر رشد آزاد فرد قدعلم می کنند نشان می دهد. ناتورالیستها چیزهای ننگ آلود، مضحک و شرم آور و حقیر شدن عشق بر اثر سودجوییها را به کرسی اتهام

می نشانند و برای نخستین بار عشق به صورت خواست جسمانی و جنسیت به عنوان یک تجربه مشروع در آثار شان مطرح می شود. بدین سان می توان گفت که ادبیات ناتورالیستی در مجموع انتقاد تلخی است از مبانی جامعه. و چون این جامعه ای که شور صادقانه رومانتیسم و روحانیت عمیق مذهب را از دست داده است کوشش دارد با چنگ و دندان به نوع اخلاق ایدالیستی بچسبد، در برابر این سدشکنیها از خود عکس العمل نشان می دهد. حملات شدید به زولا و طرفدارانش و محاکمه فلوبر، بودلر و اسکار وایلد از همین جا ناشی است.

اما بر اثر همین روش که ناتورالیسم در پیش گرفته است، عده ای از مظاهر جامعه در آثار ناتورالیستی حق تقدم پیدا می کنند. ماجرای اغلب داستانها به صورتی جریان می یابد که گویی هیچ چیز دیگری به جز پلیدی، پریشانی، بی عدالتی و ننگ وجود ندارد. ناتورالیسم به تبع منطق عکس العمل بر ضد دید روماننتیک، ایدالیستی یا فقط رسمی، دنیا را تنها در مظاهری خلاف همه آنها خلاصه می کند و یا این که اغلب این کار را تحت عنوان رئالیسم و واقع نگری انجام می دهد ولی در نهایت، حاصل کار به صورت نوعی وقاحت تحریک آمیز، انتقادی انقلابی و یا برداشتی بدبینانه و "فلاکت گرا" از انسان در می آید.

تصمیم به برملا کردن همه واقیعت به آن جا می کشد که فقط ابتذال روزمره تحلیل شود. تصمیم به دیدن هر آنچه در انسان است منجر به این می شود که همه انسانها را به صورت موجوداتی ببینیم که به قول **هدایت**: " همه آنها یک دهن بودند که یک مشت روده به دنبال آن آویخته و منتهی به آلت تناسلی شان شد." توجه

می گردد که نسلهای بعدی، الکلی یا فاحشه شوند و یا نقصهای روحی دیگری پیدا کنند.

ناتورالیسم و اخلاق اجتماع

زولا ادعا می کند که اثر علمی، یعنی رمان جدید، در عین حال یک اثر اخلاقی است. هرچند که اکثریت منتقدان در آثار زولا تمایل شدید به بی پردگی و غیراخلاقی بودن کشف می کردند، خود او روی این ادعای خود اصرار می کرد. به عقیده زولا، رمان نویس کار خالص دانشمند را انجام نمی دهد. البته در برابر وضع و مشخصاتی که تحلیل می کند، بی طرفی و نفوذ ناپذیری بیرحمانه یک دانشمند را مراعات می کند، با وجود این همان سان که "کلود برنار" گفته است "تجربه گر بازپرس طبیعت است" و اگر قرار است قاضی بی طرف باشد چگونه می تواند در مورد مسایل اخلاقی بیطرف نباشد؟ گذشته از آن رمان نویس باید:

مکانیسم پدیده ها را در انسان بداند، ساختمان و طرز عمل تظاهرات ذهنی و حسی را همان گونه که فیزیولوژی تحت تاثیر وراثت و عوامل محیط برای ما تشریح می کند، نشان دهد. بعد انسان زنده را در محیط اجتماعی نشان دهد... و با تاثیرگذاری بر روی پدیده ها و تسلط بر آنها، عملاً بر محیط اجتماعی اثر گذارد.

رمان نویس با کشف قوانین زندگی اجتماعی به سیاستمداران و دست اندرکاران اصلاحات اجتماعی امکان خواهد داد که دست به عمل بزنند و جامعه را اصلاح کنند. زولا به تهمت "جبری و تقدیری بودن" که به فلسفه او می زنند به شدت اعتراض می کند و اعلام می دارد که: "ناتورالیسم در ادبیات، تشریح دقیق است و پذیرفتن و تصویر کردن آن چیزی است که

فراوان به این که تسلیم خرافات نشویم، حالت افراطیش عبارت از این است که هرگونه ایمان و اعتقادی را خرافات بشماریم. "آزادی" تنها برای این که یک احساس خود بخودی درونی است انکار می شود: زندگی انسانی در زنجیر بیرحمانه جبر تاریخی، تکامل زیست شناسی، وراثت جسمانی و اجتماعی قرار داده شده است. ناتورالیسم که در تئوری علیه پیشداوریهها قیام کرده و زیر عنوان رئالیسم و واقعگرایی به میدان آمده است، چنان از روی تصمیمهای قبلی جهت گیری می کند که ناچار دید آزاد و راحتی را که از واقعیت داریم واژگون می کند و حتی شاید خود واقعیت را هم واژگونه جلوه می دهد. انسان رمان ناتورالیستی زیر فرمان شرایط جسمانی خود قرار دارد. زولا می گوید: "وضع مزاجی اشخاص را مطالعه کنیم نه اخلاق و عادات آنها را... آدمها زیر فرمان اعصاب و خون شان قرار دارند..."

"نیچه در این باره می گوید: "یکی از کشف های مهم این قرن این است که انسان عبارت از ضمیر نیست بلکه یک سیستم عصبی است."

بدین سان وضع جسمانی به عنوان اصل پذیرفته شده است و وضع روحی را باید اثر و سایه ای از آن بشمار آورد. یعنی تظاهرات روحی، نتیجه ای از شرایط جسمی است.

پس همه احساسات و افکار انسانها نتیجه مستقیم تغییراتی است که در ساختمان جسمی حاصل می شود و وضع جسمی نیز بنا به قوانین وراثت، از پدر و مادر به او رسیده است.

یعنی اگر در یکی از اجداد نقص و یا اختلال جسمی وجود داشته باشد این نقص رفته رفته زیاد شده از نسلی به نسل دیگر می رسد و باعث

وجود دارد." او به پیشرفت اجتماعی معتقد است و می خواهد راههای آن را هموار کند. هدف اخلاقی شدید و سختگیرانه ای دارد و در این مورد نیز تابع فرمول "کلود برنار" است: "اخلاق امروزی، در جستجوی علل و اسباب است، می خواهد آنها را تحلیل کند و با توجه به آنها دست به عمل بزند."

زبان آثار ناتورالیستی

امیل زولا در مقاله ای تحت عنوان "ناتورالیسم در تئاتر" چنین می نویسد:

اکنون به مسأله زبان می رسیم. ادعا می کنند که سبک خاصی برای تئاتر وجود دارد. می خواهند که این سبک کاملاً با زبان عادی محاوره متفاوت باشد؛ آهنگین تر و عصبی تر از آن، با نفحه ای بسیار بلند، تراش خورده مانند الماس که طبعاً نور چلچراغها بر آن بدرخشد. در روزگار ما مثلاً آقای "الکساندر دوما پسر" نمایشنامه نویس بزرگی شمرده می شود. "کلمات" او مطمئن است. مانند فشفشه ها شلیک می شوند و در میان کف زندهای تماشاگران با هم فرود می آیند. ضمناً همه اشخاص اثر او به یک زبان صحبت می کنند: زبان پارسی نکتی سنج، آکنده از مخالف خوانی ها که همچون خدنگی، خشک و خشن پرتاب می شود. من منکر زرق و برق این زبان نیستم، زرق و برقی سطحی! اما حقیقی بودن آن را انکار می کنم. هیچ چیزی خسته کننده تر از زهرخند مداوم جمله ها نیست. من انتظار نرمش بیشتر و طبیعی بودن را دارم. چنین زبانی هم بهتر نوشته شده و هم چندان نوشته نشده است. صاحب سبکهای واقعی این عصر رمان نویسها هستند. باید سبک بی نقص، زنده و اصیل را در آثار "گوستاو

فلوبر" و "برادران گنکور" جستجو کرد. وقتی که نثر آقای دوما را با کار این نثرنویسان بسنجیم، می بینیم که نه درست است و نه رنگ و رویی دارد و نه شور و حالی. آنچه من می خواهم در تئاتر ببینم، خلاصه ای است از زبان محاوره. اگر نمی توان یک مکالمه را با همه تکرارها و اطنابها و سخنان بیهوده اش به صحنه برد، می توان حالت و لحن گفتگو را، روحیه خاص هر گوینده را، و خلاصه این که واقعیت را در حد ضرورت حفظ کرد...

بدین سان ناتورالیسم زبان محاوره را نخست در رمان و بعد در تئاتر وارد ادبیات می کند. نویسندگان ناتورالیست می کوشند در نقل مکالمه هر کسی، همان جملات و تعبیراتی را بکار برند که خود او استعمال می کند. و این یکی از مهم ترین جنبه های واقعگرایی ناتورالیستها است که بعد از برچیده شدن خود مکتب و از بین رفتن موسسان آن نیز، در میان نویسندگان قرن بیستم روز به روز رواج بیشتری پیدا می کند. به این ترتیب می توان زولا و پیروان او را اسلاف همه نویسندگان بزرگی شمرد که امروزه زبان محاوره را در نوشته های خود بکار می برند.

در عالم تئاتر

زولا که در سال 1876 در روزنامه Bien Publique و در سالهای بعد نیز در مجله "ولتر" (Voltaire) نقد تئاتر می نوشت، می خواست که مبارزه قاطع ناتورالیستی را به روی صحنه نیز بکشد. اما اولین کارهای تئاتری او نیز مانند کار برادران گنکور چندان امید بخش نبود. ناچار در این مورد نیز به روگون ماکار روی آورد و در سال 1879 اجازه داد که آسوموار را به صحنه ببرند. اقتباس تئاتری این

داستان زن یک کارخانه دار ثروتمند است که به اتفاق سه دخترش در میان کلاه برداران و حقه بازان افتاده است، بالاخره یکی از دختران او مجبور می شود که با یکی از آن اشخاص پست ازدواج کند.

ولی البته هانری بک از پیروان زولا و طرفداران مکتب علمی و تجربی او نبود. بلکه ناتورالیسم مخصوص به خود داشت و پیوسته می کوشید که از روش خود دفاع کند و می گفت: "من چندان علاقه ای ندارم که به قاتلان و مصروعان و باده نوشان و فداییان ارثیت و قربانیان نسل بپردازم." در باره نظریه هایی که زولا و دوستانش برای ناتورالیسم بیان کرده اند عقیده داشت که، حقیقت احتیاجی به تئوری ندارد، و عبارت از چیزی است که انسان می بیند و احساس می کند و آن را بدون احتیاج به عرف و قاعده ای بیان می کند.

تأثیر ناتورالیسم

اکثر نویسندگان که سنگ ناتورالیسم را به سینه می زدند به زودی از اصول آن رو گرداندند. به جای توصیف و تشریح "حقیقت حقیر زندگی" هر یک به شیوه خود دست به دامن تغزلات شاعرانه زدند و دو رویی اجتماع و تزویر و سالوس طبقه حاکم را به پای میز محاکمه کشاندند. با هزاران نمونه گوناگون موضوع "بول دوسویف" موپاسان را در آثار خود پروراندند و اشخاص "منفی و پرهیزگاری" را نشان دادند که هنگام نیاز به زن فاحشه ای رو می زنند و پس از رفع نیاز او را به باد ناسزا می گیرند.

طرفداری یک جانبه این "ادبیات بیطرف" به زودی آن را از چشم مردم انداخت و پس از آن

اثر با استقبال روبرو شد و امکان داد که بیشتر آثار رمان نویسان ناتورالیست، (نانای زولا، "ژاک" آلفونس دوده در 1881، ژرمینال زولا و ژرمینی لاسرتو برادران گنکور در 1883) به صحنه برود. برای بازسازی شرح صحنه ها و جزییاتی که رمان زولایی را تشکیل می دادند، طبعاً لازم می آمد که در این اقتباس های تئاتری تابلوها "طبیعی" فراهم شود، از قبیل هتل فقیرانه یا رختشویخانه های "آسوموار" و یا بحرانهای وحشتناک (مانند سقوط کوپویا بحرانهای مریضی آخر عمر او). اما چون صحنه تئاتر امکان این که مانند رمان از عهده تشریح این صحنه ها برآید ندارد، نمایشنامه به صورت ملودرام در می آید. موفقیت زودگذر این اثرها بیشتر به علت کنجکاوی مردم برای دیدن شکل تئاتری یک اثر مشهور بود و از سال 1887 به بعد نیز بر اثر نبوغ آنتوان.

"تئاتر آزاد" (1887-1896) بر اثر ظرافت و طبیعی بودن صحنه ها، رفتار خودمانی هنرپیشه ها و خودداری آنها از قلنبه گویی، همه را به حیرت می انداخت.

یکی از علل موفقیت آنتوان آن بود که در این تئاتر بیشتر آثار نمایشنامه نویسان خارجی، مانند هاوپتمان Hupmann، ایسن و استریندبرگ را به صحنه آورد. زیرا ناتورالیسم فرانسه هرچند که نظریه پرداز خود را پیدا کرده بود و زولا اثر با عنوان ناتورالیسم در تئاتر (1881) نوشته بود، در عالم تئاتر موفقیت چشمگیری نداشت.

آنچه مسلم است اگر هانری بک H. Becque نمایشنامه معروف خود به نام "کلاغان" را نمی نوشت، امروز در هیچ تاریخ ادبیات از تئاتر ناتورالیستی نامی برده نمی شد. "کلاغان"

از ناتورالیسم تقریباً به جز از تمایلات رئالیستی آن، چیزی باقی نماند. با این حال ناتورالیسم با همه خامی و نارسایی سیر رمان نویسی را در قرن بیستم تغییر داد.

نخست آن که رمان به استناد مدارک و مصالح واقعیت نوشته می شود. دیگر آن که رمان نویس در عالم درون و گوشه عزلت بسر نمی برد؛ و اگر هم چند گاهی به خلوت دل پناه ببرد باز ناچار است ترک انزوا کند تا به تماشای زندگی روزمره برود و در زیر ظواهر امور، غرایز و هوسهایی را که سررشته حقیقی زندگی هر فردی را به دست دارند جستجو کند. در نظر چنین رمان نویسی، زندگی حقیقی همان زندگی چند تن راحت طلب تن آسای اشراف منش نیست، زیرا این زندگی چیزی جز دروغ و تصنع ندارد؛ بلکه زندگی اکثریت مردم، زندگی افراد بیشمار و ساده دل در خور توجه و دقت اوست، و هنر یعنی تصویر زندگی همین مردم ساده و عامی.

نکته دیگر آن که رمان نویس باید از قراردادهای و سنن مصنوعی و پایدار مانده قدیم حذر کند: یعنی حادثه داستان، به جای این که ماجراهای عجیب و غریب کودکانه ای را مانند خیمه شب بازی نشان دهد یا با خیال پردازی سهل و ساده ای پیروزی اخلاقی فضیلت را وصف کند و خواننده را همواره با توهم نیکی و نیکوکاری بفریبد، باید سیر پیچیده و بگرنج و بی آغاز و پایان زندگی را باز نماید.

این ناتورالیسم مستند و اجتماعی و بدبین و طنزآمیز و انتقادی دامنه نفوذ خود را تا زمان ما کشانده است.

پس از خانواده روگون ماکار، رمانهای طولانی دیگری آفریده شده اند: خانواده فورسایت از جان کالورثی، خانواده تیوو از روژه مارتین دوگارو و خانواده پاسکیه از ژرژ دوهامل. هر یک از این رمانها داستان زندگی یک خانواده را باز می گوید. برخی از وسوسه های ناتورالیستی (مرگ، سقوط، جنگ، پریشانی) بعدها در اکسپرسیونیسم آلمان، به صورت رویای تب آلودی در می آید.

در ادبیات فرانسه نیز این وسوسه ها همراه با زبان عامیانه محلات فقیر نشین که نخست هویسمانس Huysmans (1848-1907) و برادران گنکور وارد آثار شان کرده بودند، مانند سیلابی از قلم توانای لویی فردینان سلین جاری می شود. رئالیستهای سوسیالیست فرانسوی نیز آندره استیل و روژه گارودی، به رغم مخالفت تنوریک شان تحت تاثیر ناتورالیستها هستند.

پس از این که دوران علم گرایی سپری می شود، و به تدریج با پیشرفت هنر رمان نویسی، خود نویسندگان هم از میان بر می خیزد، ثبت مستند وقایع و افشا ظاهراً بیطرفانه همه رنجها و همه خشونتها باقی می ماند. بدین ترتیب باید گفت که عده ای از بزرگ ترین نویسندگان امریکایی (دوس پاسوس، استین بک، کالدول) و ایتالیایی (سیلونه، لوی Levi، ویتورینی) و بالاخره ناتورالیسم ایتالیا، گوشه چشمی به روش ناتورالیستهای اولیه دارند.

این بحث ادامه دارد

د مرګ بهیر

لرې. صبري بيګ هم دوه غونډاري پنېر او يوه کټوه زيرغوري له ځان سره اخلي او د ابراهيم زبوک کورته ورځي. هغه يې لومړی سوغات نه مني خو خبرو ته يې غوږ نيسي او ترې پوښتي: «وايه صبري څه پيښه ده؟»

صبري په ډېره عجزی وايي: «ابراهيم خانه! د خدای له پاره مرسته راسره وکړه! هره ورځ زموږ د سيمي بزگران په چټي، پټي شيانو د يوه، بل ويني بهوي. ډېر کمکيان مو يتيمان شول. ډېرې خویندې مو کونډې شوې، ډېرې ميندې مو بورې او ډېر ځوانان مو په بنديخانو کې پراته دي. هره ورځ غم او وير دی. زه باور لرم چې دغه ستونزه له تا پرته بل څوک نه شي اوارولای... هر څوک پوهيږي چې د غرونو په لمنو کې ټولې ځمکې د اولوجان په کلي پورې اړه لري. څلور پنځسوه کاله کيږي چې دغه ټوله سيمه مور به په ميراث را پاتي ده. اولوجان زموږ سکه غوړ نيکه و؛ دا ځکه زموږ کلی او سيمه د هغه په نوم يادېږي. خو د سوجن کلی

امين سوداګر د دغه سيمي سپين ږېږی دی، هغه د دغه ځای ډېرې ستونزې، ان د مېرمنو او مېړونو ترمنځ زيرې هم ااروي. څو ورځې د مخه زما لېدلو ته راغی، له روغېر وروسته د ابراهيم زبوک خبرې رامنځ ته شوې. امين وويل چې: «اولوجان او سوجن د دې ښار مېنې دوه ستر کلي دي، ځمکې او باغونه يې يو پر بل پورې سره نښتي دي. د خلکو تر منځ يې هميشه د اوبو د وار، څړ ځايونو او پولو پر سره تاوتریخوالی وي، تر اوسه يې څو ځلې وسلوالې نښتې سره کړي دي او خبره يې تر محکمې او بنديخانې رسيدلې ده. څه موده د مخه د اولوجان کلي ملک صبري هڅه وکړه چې دغه بدمرغه هميشني جنجال ته د پای ټکی کېږدي. د ده په اند له ابراهيم زبوک پرته بل څوک دغه کار نه شي کولای. د دې چارې په هکله نوموړی نه دی ملامت؛ ځکه دلته چې هر چا ته هر ډول ستونزه ورپيښه شي سمدستي ابراهيم زبوک ته په ډک لاس ورځي ځکه چې هغه له لگښت پرته بل هيڅ ډول د گټې وټې کار نه

صبري چي له ډېری مودې را په دې خوا
دولتی خانگو ته ورځي او راځي؛ پوهېږي
چې دولتی کارونه څرنگه تر سره کيدای شي
ځکه په الوتي رنگ او لږ ځنده ژبه پوښتنه
کوي! «څومره لگښت ورته په کار دی؟»

- زه يو دينار هم په جيب کې نه لرم خو
ستاسو څخه پيسې نه اخلم، ښايي دوستان
مرسته راسره وکړي چې ستاسو په نوم
لاسوند واخلم.

صبري د پيسو بټوي ته لاس کوي او وايي:
«نا داسې نه کېږي چې کار مور ته کوی او
پيسې له خپل جيب څخه ولگوي.»

- سمه ده، خو زه له تاسو پيسې نه اخلم.

- وا وروره! ته خپل کور او کار پرېږدي؛
انکارا ته درومي، هلته اوسېږي، خوري او
څښي. هغه، دغه ته بډي ورکوي چې دا ټول
کارونه په پيسو کېږي.

صبري پيسې ورکوی او ابراهيم يې بيرته
ورټپله کوی. په پای کې دوه زره ليري د ده د
توشکي لاندې ږدي. له دعا او مننې، ستاينې
وروسته په ډېره خوشالی ترې روانېږي.

يوه موده وروسته صبري ابراهيم ته ورځي
او ترې پوښتی چې: «زموږ د څر ځای قبالة
څنگه شوه؟»

ابراهيم خپل سر شوروی او وايي: «په
انکارا کې وږي سپي دومره زيات دي چې
سړی په ورتگ پښپمانېږي. تر اوسه مي د

اوسيدونکو له هيڅ ډول حق پرته خيټه پرې
اچولي ده؛ خپل څاروی پکې پيا يې او زموږ
اوبه په خپلو ځمکو وراړوی. که چېرې دغه
ناوړه کره وړه نور هم اوږده شي، ښکاره ده
چې په دواړو کليو کې به يو ځوان هم ژوندی
نه شي پاتې. دا ځکه تا ته په ننوتې راغلم؛
هيله کوم چې له دغه بې ځايه جنجال څخه مو
وژغوري.»

ابراهيم زبوك د ده په خبرو باور کوي او
ورته وايي: «ته رښتيا وايي زمانه بدله شوي
ده، هيڅوک په خپل حق بسيا نه کوي. ځينې
کسان په خپل سر دي، نه دين لري نه وجدان.
انسانان وژني، د حلالو او حرامو توپير نه
کوي. په دولت کې هم بډي اخيستونکی زښت
ډېر دي هر څوک چې زياتې پيسې ورکړي
هغه برلاسي گڼل کېږي. زه باور لرم چې ته
به ارومرو ورځپانې لولي ... هر څوک چې
په دولت کې گمارل کېږي د دې پر ځای چې
د قوانينو او حقونو د زده کړې او ټينگښت
ازموينه ترې واخېستل شي د چالاکیو او
تيرايستو ازموينه ترې اخلی. دا څنگه کيدای
شي چې په داسې بدمرغو حالاتو کې دي له
بډو ورکولو پرته حق حقدار ته ورسېږي؟ ماته
ښکاره ده چې ستاسو کلی روا او هغه بل په
څلور کتابه ناروا دی؛ خو له بډو ورکولو
پرته يې په چا مني؟ زه په انکارا کې ډېر
دوستان لرم خو دا کار د تيلفون او ليک له
لارې نه کېږي، مجبور يم په خپله ولاړ شم او
د دې خبرې علاج هغه او دغه ته د بډو
ورکولو له لارې تر سره کړم.»

دولت وړيو سوالگرو ته پنځه زره ليري ورکړي دي خو لا نور کسان هم پاتي دي.»

صبري په شرمندوکي غږ ورته وايي: «نه پوهېږم چې مور به ستا بښگنې څنگه در وگرځوو؛ خو خدای دې بدل در کړی.»

- زه يوازې ستاسو له پاره دا کار کوم او که نه نو که څوک يو مليون ليري هم راکړي زره مې نه غواړي چې د هر کس او ناکس منت ته غاړه کېږدم. ته څه فکر کوي چې دوي به په پنځو زرو ماړه شوي وي؟ نا هيڅکله نا! بايد بيا انکارا ته لار شم، د وړيو لېوانو جیبونه ور ډک او قباله تر لاسه کړم.»

صبري بيگ بيا پيسې ور وړاندې کوي او ابراهيم بيگ يې نه اخلي، وايي: «که څوک خبر شي چې له تا مې پيسې اخيستي دي مخ به مې تور شي او خلکو ته به په کومو سترگو گورم؟»

بيا صبري پټه خوله درې زره ليري د توشکې لاندې ږدی او په دی هيله چې دا ځل ارومرو قباله تر لاسه کوم د خدای پامانی لاس ور اوږدوی.

څلور نورې مياشتې هم تيرې شوې خو ده د ابراهيم له خوا هيڅ ډول غږ وغوږ وانه اوريد. لږ ډېر سوغات يې په خره بار او د ابراهيم بيگ کور ته ورشي. ابراهيم بيگ بې له ځنډه ورته وايي چې: «صبري جانه! خيره زمانه ده هر څوک چې رښتونی او د وجدان خاوند وي د هغه کارونه پر مخ نه ځي. درې څلور ورځې د مخه مې هغه رييس ته چې

زما له اجازې پرته يې اوبه هم نه څښلې او اوس ستاسو کار پرې بند دی ما ورته دومره سخت ليک وکيښ چې که سپي ته يې هم په غوږ کې ولولي؛ داسې به ليونی شی چې د اوسپنې ځنځيرونه به هم وشکوی. خو په هغه بې شرف يې نه يوازې اغېزه نه ده کړې بلکې زما د ليک ځواب يې هم را نه کړ. مجبور يم بيا په خپله انکارا ته ورشم، لومړی غوږونه پرې تاو کړم او بيا قباله ترې لاس ته کړم. زه حاضر يم چې ستاسو له پاره ان خپل ځان قربان کړم.

له ډېر تگ او راتگ وروسته صبري پوه شو چې تر اوسه يې پوره دوولس زره ليري ابراهيم دوکه باز ته ورکړی دی. له دغو پيسو څخه اووه زره د ده خپلې او پنځه زره يې له کليوالو راټولی کړی وی. کله چې د کلی خلک په دې پوه شول چې د قبالي کار ونه شو نو له صبري څخه يې په ټينگه وغوښتل چې يا به قباله اخلي او يا به خپلې پيسې بيرته راکوي. صبري څو ورځې وخت تر اخلي او په ښار کې نورې مسگر ته ورځی چې نوموړی د دغه سيمي له هوښيارانو څخه شمېرل کېږی، خو کلونه يې په استانبول کې تير کړی دی او لږ څه ليکل، لوستل يې هم زده دي.

د صبري په اند نورې مسگر يوازنی سړی دی چې د ابراهيم زبوک په وړاندې درېدلای شي. خو کله چې صبري خپله کيسه پای ته رسوی د نورې مسگر غالمغال ان د اسمان تر لوړو څوکو رسېږی او وايي چې: «د خدای

له پاره زه هم دغه ټگمار لوڅ، لغر او در په در کړی يم !!!»

صبري ورته وايي: «چې داسې ده نو ورځم خپلې پیسې ترې بیرته واخلم او کنه دومره یې وهم چې سترگې یې له کسو راووځي...»

په همدې وخت کې جمال گندونکی په وارخطایې د نوري دکان ته ورننوځي او نوري ترې پوښتنه کوي: «جمال جانه! خیریت خو دی ولې دومره څپڅپاند او په غوسه یې؟»

- او وروره! تاته در لارښوونې له پاره راغلم! غواړم نن ابراهیم زبوک په خپلو لاسونو تربت کړم. له پنیسې څخه خو بله زیادته سزا نه شته، زه یې منم خو د دغه ځای خلک د ابراهیم له شره خلاصوم. هیله کوم لارښوونه راته وکړې چې تربت یې کړم او یا یې په توره توتې کړم؟

د نوري د زړه ټپونه هم خولې پرانېزی او پوښتنه ترې کوي: «ته یې څرنگه غولولی یې؟»

جمال گندونکی وویل: «کوچني ورور مې لیسېه خلاصه کړه او دواړه پینې یې په یوه موزه کې کړې چې ارومرو به په پوهنتون کې شاملېږم، تاسو خو پوهېږئ چې زه د گندني له لارې په مشکل سره اووه کسيزه کورنۍ ساتم. څنگه مې کولای شول چې د ده پوهنځی پیسې ورکړم؟»

یوه تن چې پاکی شېدې یې رودلې وې راته وویل: « دولت یوه وړیا څانگه لري که د دغه

څانگې له لارې داخل شي له پیسو ورکولو څخه به بچ شي.» ما ورته وویل چې زه خو په انکارا کې نه يم بلد او داسې لوړ پوری چارواکي هم نه پیژنم چې دا کار راته وکړي. هغه وویل چې: «ابراهیم تر لوړ پورو هم لوړ دی؛ وزیران خو څه ان لومړی وزیر هم د ده مرستو او سلا، مشورې ته اړ دی ځکه یې هیڅ ډول خبره په ځمکه نه غورځوي.» د ابراهیم زبوک په هکله مې له نورو کسانو هم اوریدلی چې په ټولو وزیرانو باندې دم او امرونه چلېږي، هره ورځ لومړی وزیر ده ته او هغه لومړی وزیر ته تېلفونونه کوي. دا ځکه په منډه وراغلم او ټولو کیسه مې ورته تیره کړه.

ابراهیم په سره سینه راته وویل: «دې خبرې ته مه خپه کېږه د پوهنتون رییس مې نږدې انډیوال دی چې څنگه مې وویني په غیر کې مې ونیسي او درې څلور ځلې مې بنکل کړي. همدا اوس ورته لیکم چې که دا کار دې ونه کړ په ژوند کې دې مخ ته نه گورم.» دغه ناځوان زه هیله مند کړم په پور او ژمنو مې د درې جوړې جامو له پاره توکر واخیست، دوی اونۍ مې په گندولو او سکې (گلدوزۍ) تیرې کړې او ابراهیم زبوک ته مې ورورې. ده راته وویل چې: «جمال جانه! د دغو کالیو څومره پیسې کېږي؟»

- څار دې شم، دغه دومره پیسې نه دی خو زه خپل ځان ستا د بښگني پور وړی گنم.»

په غوسه یې راته وویل: «دا څرنگه خبرې کوي؟ زه چې په هر کار له دوستانو

اوسه! تر څو چې ستا د ورور کار خلاص نه کړم بېرته نه راځم.

بيا مي د يوې جوړې کاليو رخت واخيست او په داسې سکې مي ورته وگڼدلو چې ساري يې په ټوله انکارا کې نه ليدل کيده...

له نوموړي څخه خبرې گډې وډې شوې په داسې حال کې چې خولې يې له ډېرې غوسې د اوبن غوندي سپين ځکونه تويول او په پرله پسې ډول يې خپل غاښونه چيچل ويل يې چې: «که دغه بې شرفه او چلباز ابراهيم زبوک په خپلو لاسونو تربت نه کړم يوه ذره ايمان او غيرت به نه لرم...»

نوري هم له ډېرې غوسې د قېچه مار په څېر سره اووښت او راووښت. ترې ومي پوښتل چې: «په تا څه وشول، خيريت خو دی؟» وپي ويل: «زړه ته مي گوتې مه راوړه! زه يې تر دواړو ډېر بدمرغه کړی يم!»

- يانې چې ته يې هم غولولی يې؟

- هو! هو! په دې ښار کې به داسې څوک پيدا نه شي چې ابراهيم نه وي تير ايستلي؟ له بده بخته مور ټول کانه او رانده پيدا شوی يو. داسې ورځ به نه وي چې د ابراهيم زبوک د تگي او برگی کيسې مو نه وي اوريدلی خو بيا يې هم ترې نه زده کوو.

- ښه نو ولې نه وايي چې له تا سره يې څه کړي دي؟

- ته زما د دکان په گټه وټه ښه پوهېږي چې په کال کې يوه مياشت ځيني کسان خپل لوبښي د سپينولو له پاره راوړی او پيسې يې په نيمه مړه

پيسې واخلم؛ باور وکړه چې پيسې خو به په جيب کې نه شي ورپاتې بلکې بايد پرتگونه هم راوباسی!»

له ډاره مي پيسې ترې واخيستي خو چې د راکړې په وخت کې مي د ده د لاسونو ښورېدو او وارخطايي ته پام شو سمدستي مي دکوت په جيب کې ورکېښوي او ترې راووتم.

ورو، ورو د اوړي رخصتي خلاصيدي او ښوونځی يو پر بل پسې پيل کيدل. ابراهيم زبوک ته وراغلم او ورته ومي ويل: «څار دي شم ابراهيم خان! څه موده وروسته پوهنتون هم پيل کېږی...»

ابراهيم بيگ زما خبرې پرې کړې او په اريانی يې وويل: «ولی د انکارا پوهنتون رييس لا تر اوسه تا ته ځواب نه دی رالېږلی؟»

- نا صاحب!

- صبر وکړه همدا اوس د پوهنتون رييس د پلار مريستون را لوڅوم. قلم او کاغذ يې واخيست خپل ليکل يې په لور غږ داسې ولوستل: «قدرمن دوست عثمان بی ناموس...»

په وارخطايي مي د ده خبرې پريکړې او ترې و مي پوښتل: «دا ډول ليک چا ته ليکي؟»

- د پوهنتون رييس عثمان بيگ ته يې ليکم. ناڅاپه چوپ شو، له لږ چرت وروسته يې قلم او کاغذ يوې خوا ته کېښوول او وپي ويل: «بايد په خپله انکارا ته ورشم! او دوي درې څپري پر مخ ورکړم، دا ځل بيخي بې غمه

خپټه کله د کورنۍ لگښت پوره کوی او کله کمپری.

پروسرکال ښاروالۍ خبر راکړ چې څه موده وروسته ستا دوکان ړنگوو. خبر نه و د ټوپک گولۍ وه چې د زړه په سر مې ولگیده؛ هک اریان شوم چې که بی دوکانه شم نو ډوډۍ به له کومه کوم؟

له ډېرې وارخطایۍ مې ان خپل لاسونه او پښې ورکې کړې. نه پوهیدم چې څه وکړم او چاته ورشم؟ یو ناڅاپه ابراهیم زبوک را په یاد شو. په چټکو گامونو وراغلم او ورته ومې ویل: «ابراهیم بیک! ته له اوله زمور مشر وې، ته د بیوزلو او خوارانو پلار یې، ستا خدمتونه چې څوک هېروی هغه به مټینگی وې. له ډېرې عجزۍ او نهیلۍ مې زړه را ډک شو او په ژړا مې گوټې پورې کړې. ابراهیم زبوک په ډېره پسته ژبه دلاسه کړم: «مه ژړا زویه! خبرې وکړه. څه کیسه ده؟ غم مه کوه هر رنگه ستونزه چې ولرې زه دې ترې خلاصوم.»

په ساندو او سلگیو مې په خپله ستونزه پوه کړ. ده خپل سوک پورته کړ او ویې ویل: «له کومې ورځې چې حمزه دغل ښاروال شوی دی د دغه سیمې خلکو ښه ورځ نه ده لیدلې. له همدې کبله مې ورسره ورانه ده او خپل اړیکې مې پرې کړې دی. خو زه په دې هکله له ولسوال سره خبرې وکړم، که دا ونه کړ والي ته به ووايم او که هغه هم زما خبره ونه منی، سم سیده به انکارا ته لار شم او له لور مقام به فرمان ورباندې راوړم او په خپل ځای به یې کینوم. ته هیڅ چرت مه خراپه وه زویه!»

د ده خبرو راباندې دومره اغیزه وکړه چې بې له ځنډه مې له ډېرو کلونو راهیسې سپما کړې، پنځوس لیرې له بگي راوایستي او ابراهیم ته مې په دواړو لاسونو وړاندې کړې، ورته ومې ویل: «که څه هم دا دومره پیسې نه دي خو ته یې د خپلې مهربانې له مخې په ډېرو وشمېره. پخوانیو ویلې دي چې: «زما یې کمی؛ ستا یې لویې!» ځار دې شم ابراهیم خان! که دغه دوکان مې له لاسه لار شي کورنۍ به مې وړې پاتې شي.»

ابراهیم زبوک پیسې بیرته راتپله کړې او ویې ویل: «که سپیڅلی او ساده سړی راته نه وای ښکاره شوی، سمدستی مې له خپل کور څخه په تپله، تپله ایستلې، پیسې دې واخله او له سترگو مې ورک شه! که ما له خپلو خلکو څخه په هر کار پیسې اخیستلای اوس به مې د نړۍ ټول بانکونه له پیسو ډک کړی وای! ورځه خپل کار ته دې. که لومړی وزیر هم امر وکړي هیڅوک نه شي کولای چې ستا دوکان ړنگ کړی.

پیسې مې بېرته په خپل جیب کې کینوي خو په ځای مې د دوه نیمو سوو لپرو په ارزښت اته څلویښت لوسني ورته سپین کړل. په دې برسیره مې یو د حمام سطل، یوه جوړه کوزه او چلمچي او یو ستر دیگ د سوغات په توگه ورکړ چې ټولټال پنځسوه لیرې شوې. خو نن بیا ښاروالۍ خبر راکړ چې په راتلونکي اوونۍ کې دې دوکان ړنگوو!

نوري مسگر د خبرو تر پایه خپلې غوسې د بخار دیگ غونډې وخوتلوه، د کورې له څنگ یې چکش راواخیست او ویې ویل: «یاالله

هلکانو! راځی چې ځو! د ابراهیم چلباز وژل
زموږ ډېره سپیڅلي او وطنپاله دنده ده!»

نوري مسگر مخي ته، ملک صبري او
جمال گندونکی دوه گامه شاته په چیغو او نارو
د ابراهیم کور لوري ته په منده شول.

هغه مهال د سیمي بناروال «حمزه دغل»،
ابراهیم زبوک خپل سخت سری دبنمن گڼلو او
د دغه چالاکی گیدرې څخه یې له هیڅ ډول غچ
اخیستني ډډه نه کوله. دغل چې مازې دا خبره
اوري د دوی مخي ته درېزي او لا یې پسي
لمسوی.

په دې ډول د مرگ بهیر د ابراهیم زبوک
دروازې ته ورسېږي؛ ډره یې په سوکونو، لگنو
او تپله پرانېزي او درې سره په وسله سمبال
ورننوحی. نور خلک هم له دروازې بیدیا د
ابراهیم زبوک په وینو لړلی مړی ته د نندارې
انتظار باسی خو له کور څخه هیڅ ډول غال
مغال نه اوریدل کېږي. حمزه دغل وایي چې:
«ارومرو یې له ژوند څخه بې برخې کړی دی
او اوس یې په توتې، توتې کولو لگیا دي.»

ناڅاپه دروازه پرانیستل کېږي، درې زړور
راوزی او لاسونه پورته کوی وایي چې: «ای
خدایه ته ابراهیم ته ډېر عمر ورکړي! د دوست
او دبنمن به وړاندې یې سرلوری لري! او
سیوره یې زموږ له سره مه کموي!»

خلک هک اریان پرته له دې چې د پوښتني
زړه ښه کړی بې غږ و غوره یوې بلي خواته
درومي. یوازي حمزه دغل خپل سر د یوه
دوست غور ته ورنېږدي کوی او ورته وایي:
«زه له اوله پوهیدم چې ابراهیم زبوک څومره

چلباز گیدر دی، په غوره او پسته ژبه به
پرتگونه ترې وباسی او پرتوگ کښلی به یې
خوبښ او خوشال را وباسی.»

دوی دوی درې ورځې د هیچا پوښتنو ته
ځواب نه ورکاوه خو د څلورمې ورځې په پیل
نوري مسگر راته وویل: «ابراهیم زبوک د
څښتن تعالی ډېر ستر نعمت او برکت دی چې
دغو خلکو ته یې ورکړی دی. له بده مرغه چې
خلک د ده په قدر او درنښت نه پوهېږي او کنه
نوموړی د ځوانمردان او زړه سواندو له ډلي
څخه دی!

څرنگه چې د ابراهیم زبوک سترگې په مور
ولگېدې په خپله خوله یې لاس راته کېښوو، په
ډېره مینه یې له روغېر وروسته راته وویل:
«ډېر وینسی د پولیسو او ژاندارمو لوی
قوماندان په هغه کوټه کې راته په تمه دی زه به
لومړی د هغه کارونه خلاص کړم بیا به ستا
خدمت ته راوژگار شم.»

مور یې بلي کوټې ته بوتلو، رښتیا، رښتیا او
دروغ، دروغ دي کله چې ما د پولیسو د
قوماندان نوم واورېد داسې وډار شوم چې ټول
بدن مې له سر څخه تر پښو پورې په لرځیدو
شو. که چېرې قوماندان وسله په لاس لیدلي
وای د لگنو او سوکونو لاندې به مو ساه
ورکړې وای.

چې د الوجان کلي ملک ته مې وکتل هغه هم
له سر څخه تر پښو پورې بوړنېده او له ډېره
ډاره یې رنگ تک سپین اووښتی و. جمال
گندونکی خو نیږدې خپل پرتوگ چټل کړي و؛
نوموړی په پښو نشو درېدلای د کوټې په کوچ

کې اوږد و غزېده. ما هم دروازه دننه پلوه وترله او خپل برخليک ته سترگې په لاره کېناستم.

د ابراهيم زبوك او د پوليسو لوى قوماندان ترمنځ خبرې مو په دواړو غوږونو اورېدې چې ابراهيم زبوك غال مغال پرې كاوه. قوماندان به لومړى بېننه ترې غوښته او بيا به يې په عجزى ځواب وركاوه. د خبرو اترو په پاى كې ابراهيم زبوك ورته وويل چې: «سمه ده قوماندان، دا ځل دې بېنم، خو چې بل داسې غلطى ونه كړي! د نوى بدلېدو ځاى مباركي درته وايم، هر كله چې هلته سترې شي خبر راکړه هر چېرته چې غواړي هلته دې بدلوم او هر ډول مرستې ته چې ضرورت ولري درسره كوم يې؛ ځكه چې دواړه د يوه گوند غړي يو. خپل ځاى ناستى ته زما له خوا ووايه چې وچ په وچه زما د سيمې وگړي و نه ځوروي، له هر چا سره بايد قانونى چلند وكړي او قانون هم بايد په ټولو كسانو باندې يو ډول تطبيق كړي. نور نو ورځه په خداى دې وسپارم او په نوي سيمه كې دې برياليتوب غواړم!»

خو قوماندان هيله ترې وكړه چې د ځينو نورو خبرو اجازه هم وركړي.

ابراهيم ورته وويل: «بڼه چې داسې ده نو ته لږ صبر وكړه چې زه لومړى د خپلو عزتمنو ميلمنو كارونه خلاص كړم.»

خپلو زړه ورو ملگرو ته مې وويل: «واى د خداى له پاره څومره زيات تيروتلو، نوموړى چې د پوليسو او ژاندارمو له لوى قوماندان سره دا ډول په غوسه خبرې كوي كه زموږ په نيت پوه شي څه به راباندې وكړي؟»

د اولوجان ملك سمدستى خپل چاقو جيب ته واچاوه، ما خپل چكش چې په جيب كې نه ځايېده د دروازي شاته كيښوو. جمال گڼوونكى خو دومره وپړندوكى شو چې نه پوهېدو په بياتي څه وكړي؛ همداسې يې په لاس كې پاتې شوه.

ابراهيم زبوك راغى وېي ويل: «زما ډېرو گرانو دوستانو بڼه راغلاست! قدمونو په ليمو!...» خو د جمال په لاس كې بيات ته يې پام شو په تړېدلي غږ يې ترې وپوښتل: «په دا لاس كې څه شى دي زويه؟»

جمال گڼوونكى په وارخطايى ورته وويل: «جامې دې زړې شوي دي؛ راغلم چې اندازه يې واخلم او څو جوړې كالى درته وگڼم.»

ابراهيم له خندا په ډكه خوله ورته وويل: «زه كاليو ته اړتيا نه لرم خو زما مور يوي لمنې ته ضرورت لري ورته يې وگڼه!»

ملك صبري ته يې مخ ورواړوه: «صبري جانه! كارونه دې نېردي شوي دي كله چې كلې ته لاړ شي خپلو خلكو ته مباركى وركړه!»

صبري له ډېرې خوشالى پنځسوه ليري د ده د توشكي لاندې كيښوي. بيا يې ماته د پوښتنې په ډول وكتل. وار د واره لاس پر نامه ودرېدم او ورته ومې ويل: «څرنگه چې دوستان ستاسو زيارت ته راتلل زه هم ورسره راغلم چې ستا په ليدلو مې سترگې روښانې شي.»

په دې ډول درې تنه د مالوچو پهلوانان لاسونه له پښو اوږده د ابراهيم له كوره په خوشالى راوځي.

ورکړې او ما دوه ديگونه د سوغات په توگه ور ولېږل.

زه باور لرم چې که يو پلټن سرتيري هم د ابراهيم زبوك د نيولو له پاره ورشي، سمدستی به يې بې وسلې کړي او ورته و به وايي چې: «ستاسو قوماندان زما ډېر نږدې ملگري دی ورته وليکم چې تاسو ته يوه ترفيع درکړی.» په دې ډول به ټوله وسله په بډو کې تړي واخلي. که عزراييل هم ساه اخيستلو ته ورشي يوه کلوشه به تړي پاتې شي او په چټکه منډه به ورڅخه وځغلي.»

د امين سوداگر خبرو د ابراهيم زبوك ليدلو ته دومره زيات لېوال کړم لکه زوم چې د دواډه په شپه ناوي ته ورځي. خو پټه دې نه وي داسې زړه نا زړه هم يم لکه يو لرغون پوه چې له تاريخ د مخه زمانې يو غار پيدا کړي؛ له يوې خوا د وربنکته کيدو څخه ډاريزې او له بلې خوا يې د ډېر زر ليدلو هيله لري. خو ماته د هغه ليدل ډېر اړين دي. غواړم په زغرده ورته ووايم چې: «د کيسيو اتلان او ځوانمردان هغه څوک دي چې تر ځان له غبنتلې سره په منگولو شي او را ويې پرځوي. داسې نه چې له ساده او سپيڅليو کسانو سره چلبازي او تگماري وکړي!»

ژباړن: ميرزا علم حميدي

يوه ورځ د نوري مسگر په دوکان کې ناست وو او د ابراهيم زبوك خبرې را پيل شوې. په همدې وخت کې يوه پوليس څو دانې غوري او ځينې نور لوبسي د سپينولو له پاره را وړل. نوري پوښتنه ترې وکړه چې: «ستاسو نوی قوماندان کله راځي؟»

پوليس په اريانۍ ورته وويل: «کوم قوماندان؟ زموږ قوماندان خو تر اوسه ځای پر ځای دی.»

- تيره اوونۍ مې په خپلو غوږونو واورېدل چې ستاسو لوی قوماندان له دغه ځايه د بدلېدلو خبرې کولې.

پوليس لومړی وخنډل او بيا يې وويل: «لکه چې خوب دې ليدلی دی! شپږويشت ورځې کيږي چې زموږ لوی قوماندان په رخصتۍ تللی دی، درې څلور ورځې وروسته يې يوه مياشت پوره کيږي او بېرته راځي.»

- وا زويه! د څه شي رخصتي؟ تيره اوونۍ د ابراهيم زبوك په کور کې واو... پوليس پرې نه بنود چې خپلې خبرې پای ته ورسوي؛ ورته ويې ويل: «لکه چې دغه مرده گاو؛ ته هم دوکه کړی يې؟ ارومرو يې په خپله تگماره ژبه په دوو غږونو خبرې کړي دي.»

نوری مسگر لکه په ټاټر کې چې ميخ ننوځي او پنچر شي په غوسه يې وويل: «موږ درې تنه زړه ور د ږږې گټلو له پاره تللي وو، وروزي او بریتونه موهم بايلودل! ځکه چې جمال گندونکی د ابراهيم مور ته لمن وگنډله، د اولوجان کلی ملک صبري پنځسوه ليري

دختر و پسر سوداگر

پسر و دختر سوداگر، باز ہم راضی نشدند. دخترک فکر می‌کرد که بہتر است آدم، پسر باشد و پسرک ہم فکر می‌کرد کہ بہتر است دختر باشد.

سال دیگر کہ سوداگر بہ شهر رفتہ بود، یک روز، باران بارید و رنگین‌کمان در نزدیک خانہ، ظاهر شد. دختر و پسر سوداگر بہزودی خود را بہ رنگین‌کمان رسانیدند؛ ہر دو از زیر آن گذشتند و دیدند کہ دختر، بدل بہ پسر شدہ و پسر، بدل بہ دختر.

آنها خیلی خوشحال شدند. البتہ، باز ہم ہردو، مثل اول بہ ہم شباهت داشتند و کسی نفہمید کہ دختر و پسر سوداگر، بدل شدہ اند.

وقتی کہ سوداگر از شهر بازگشت، ہر یک از پسر و دخترش فکر می‌کرد کہ این بار پدر، تحفہء قشنگتر را بہ او خواهد داد.

سوداگر بہ دخترش یک قالیباف جیبی آوردہ بود. این دستگاہ کوچک، ہرگونہ قالین را با نقش‌ها و گل‌ها و مرغ‌های رنگارنگ، می‌یافت.

دختر و پسر سوداگر، دو گانگی بودند و خیلی بہ یکدیگر شباهت داشتند. سوداگر، پسر و دخترش را بسیار دوست داشت و وقتی کہ از شهر، بازگشت، برای دخترش، یک شال ابریشمی آورد و برای پسرش ہم یک عرقچین بخری.

دخترک کہ تحفہ‌ها را دید، از عرقچین، بیشتر خوشش آمد. بخری عرقچین، خیلی خوشرنگ بود و آینہ‌چہ‌هایی کہ بر آن دوختہ بودند، ہمہ خانہ را روشن می‌کردند. دخترک خیال کرد کہ پدرش، تحفہء بہتر را بہ برادر او دادہ است.

اما، پسرک، شال خواہرش را خیلی پسندید. شال، گل‌های زیبا و بوی خوشی داشت و او فکر کرد کہ پدر، بہترین تحفہ را بہ خواہر او آوردہ است.

زن سوداگر بہ دخترش گفت: عزیزم، عرقچین را بیشتر، پسرہا می‌پوشند. برای تو این شال قشنگ، بہتر است.

او بہ پسرش ہم گفت: بچہام، این شال دخترانہ است. پسرہا، بیشتر، عرقچین را خوش دارند.

سوداگر به پسرش هم، تراکتور کوچکی خریده بود که آواز صاحبش را می‌شناخت و تا پسرک، آن را صدا می‌زد، به‌راه می‌افتاد؛ می‌رفت و نزدیکش، توقف می‌کرد.

اما، پسر و دختر سوداگر از پدر خود رنجیدند؛ زیرا پسر، فکر می‌کرد که پدرش، تحفه بهتر را به خواهر او داده و دختر هم خیال می‌کرد، تحفه قشنگ‌تر به برادرش رسیده است.

زن سوداگر به پسرش گفت: جان مادر، تو پسر هستی، بگذار خواهرت با دستگاه قالیباف، بازی کند؛ برای تو تراکتور بهتر است.

او به دخترش هم گفت: عزیزم، برای دخترها، دستگاه قالیباف، بهترین هدیه است؛ تراکتور، بیشتر به کار پسرها می‌آید.

سوداگر خیلی مانده شده بود و اسپش هم خیلی ذله و گرسنه بود. او از پسرش خواست تا در دادن علف به اسپ، به او یاری رساند. و زن سوداگر هم از دخترش خواهش کرد تا در تهیه غذا به او کمک کند.

پسر و دختر سوداگر، باز هم رنجیدند و هر کدام، فکر می‌کرد که تحفه بهتر و کار آسانتر را به دیگری داده اند. دختر، آرزو می‌کرد که دوباره به پسر تبدیل شود و پسرک هم می‌خواست به حال اولی برگردد و دختر باشد.

روز دیگر که افتو بارانک آمد و رنگین‌کمان پیدا شد، پسر و دختر سوداگر، هردو، دویدند و از زیر آن گذشتند و دوباره تبدیل به همان پسر و دختر سابق شدند. دخترک فهمیده بود که بهتر است او دختر باشد و پسرک هم دانسته بود که بهتر است پسر باشد.

آن روز سوداگر می‌خواست برود به شهر. او با خود گفت: «بعد از این اگر دخترم با تراکتور هم بازی کند، منعش نمی‌کنم و اگر پسرم نیز شوق قالیبافی داشته باشد، با او موافقت می‌کنم. من این بار به هردوی آنها هر نوع تحفه می‌آورم».

پسر و دختر سوداگر که با پدر خود خداحافظی می‌کردند، یک‌صدا گفتند: پدر جان، این بار برای ما یک اسپ بالدار بیاور؛ یک یک کتاب و خیلی خیلی هم شیرینی... .

سوداگر، هیچ نمی‌خواست پرسد که اسپ مادیان؟ ... اسپ نریان؟ ...

و پسر و دختر سوداگر نیز هم‌صدا شدند: فقط، اسپ باشد، اسپ!

سوداگر با لبخند، آنان را بوسید و به‌راه افتاد و آنان با رضایت از دنبال پدر نگاه می‌کردند.

(پایان)

فنا و فون و خراف

در این غزل از خرافات و فسون و فسانه،
از معما بودن وجود انسان هم سخن می گوید.

وجود ما معمایی ست حافظ //

که تحقیقش فسون است و فسانه

یعنی در واقع ما یک معمایی استیم که
سرشتش با فسون و فسانه گره خورده است. و
حدیث اب و گل در خلقت آدم یک بهانه بوده
است.

(ندیم و مطرب و ساقی همه اوست //

خیال آب و گل در ره، بهانه)

در آیین اسلام، روحانیون و افسانه
پردازان، داستانهایی در باره پیامبر اسلام
و دیگر بزرگان دین ساخته اند و قصه هایی
پرداخته اند که مسلمانان را به گمراهی
کشانیده است. و این قصه ها و افسانه ها هیچ
منبع و اصالتی هم ندارند. باید اصل و منبع
افسانه سرایی و خرافه پسندی را دریابیم . و
تعجب بر انگیز این که این خرافه ها و افسانه
ها در جایگاه باور های دینی قرار داده می
شوند و بر بنیاد آنها دآوری ها صورت می

این روزها دکتر عبدالکریم سروش در لندن
بود و موضوع سخنرانی جالب و بی پیشینه
یی داشت. یعنی (فسون و فسانه و خرافه)؛
بخش هایی از این سخنرانی دکتر سروش در
لندن را یادداشت گرفته ام که با شما عزیزان
شریک می سازم. اگر کوتاهی هایی در بیان
مطالب رخ داده باشد، عیب در حافظه من
است نه در سخنان او.

سخنرانی با مقدمه یی توسط جناب ابراهیم
وداع آغاز شد و سپس جناب دکتر سروش به
سخنرانی آغاز کرد و گفت که این عنوان را
من از غزلی از حافظ شیراز به وام گرفته ام
که می گوید:

خیز تا خرقة صوفی به خرابات بریم //

شطح و طامات، به بازار خرافات بریم

حافظ اینجا خرافات را به شیخ و شحنة
مرتبط می داند که به خرافات و شطح طامات
باور دارند. و فسانه سازی ها می کنند. مگر
در غزل دیگری که می گوید:

سحرگهان که مخمور شبانه //

گرفتم باده با چنگ و چغانه

گیرد. ما که در جهان مدرنیتته زندگی می کنیم، و سال ها را در خرافه و افسانه ها گذشتانده ایم تا کنون ندانسته ایم که خرافاتی بوده ایم. ما این خرافه ها و فسون ها را از گذشتگان و اجداد خود به میراث گرفته ایم و زندگی خود را با آنها گره کرده ایم. جالب است که این خرافه ها را تنها از آموزه های دینی می پنداریم. یعنی حاصل اندیشه و باور های دینی می دانیم که مانند یک سیل خروشان و خانه ویران کن در جامعه بشری نازل شده و ذهنها را تسخیر کرده اند. و حتا معجزات را زیر سوال می برند. حال آن که معجزه، عملی ما ورای طبیعی و ملکوتی است.

در قرآن، هیچ معجزه بی بنام پیامبر اسلام یاد نشده اما در تورات و انجیل از آغاز تا انتها با افسانه و معجزه همراه بوده است. مثلا طوفانی را که به نوح نسبت می دهند و در انجیل مرده زنده کردن و شفابخشی بیماران توسط عیسی (ع) و عروج او به آسمانها و بسیار دیگر. مگر ممکن است توفانی را که خداوند برای نابودی بندگان نازل کند و سپس از کرده اش پشیمان گردد؟ دین، برای یک ماموریت محدود آمده است. هدفش توحید و اخلاقی ساختن انسان و پیدا کردن راه نجات است. معرفت و هویت بخشیدن انسان ها است. اما مردم عصر مدرنیتته نمی دانند که خود نیز اسیر خرافات و افسانه ها و تبلیغات اند. ذهن های توطیه پرداز، همه خرافه پرور اند. عصر مدرنیتته، مقوله ها و اصطلاحات زیادی مانند استعمار و امپریالیزم، کمونیزم و

بسیار دیگر را جانشین ذهن مردم کرده است که خود خرافه پی بیش نیست. این مقوله ها، هویت های مستقل ندارند و ساخته و پرداخته ذهن خود ما اند. حالت ذهنی واقعیت های زمان اند. مثلا در مارکسیزم می خوانیم که جبر تاریخ هست، تاریخ اینگونه حکم می کند، این، زاده تاریخ است، این تاریخ زده شده است، باید پرسیده شود که تاریخ کیست و چگونه چرخ و ارابه ای دارد؟ در دهه چهل و پنجاه مقوله "انقلاب" یکی از مفاهیم بسیار جا افتاد و قابل قبول همه گروهها و قشرهای روشنفکری در جهان سوم بود. مثلا "چه گو وارا" را الگوی انقلابی گری و مبارزه جویی می دانستند. در مرگ او میلیون ها انسان اشک ریختند و نوحه سر دادند. اما امروز مقوله انقلاب از آن برج عاج محبوبیت خود فرود آمده است و آنرا جز شورش گری و برهم زدن نظم اجتماعی و قتل عام مردم، دیگر چیزی نمی دانند. خمینی، مظهر انقلاب اسلامی و الگوی جهاد علیه استبداد بود مگر حالا چه شد که اینگونه از محبوبیت و شکوه مندی اش کاسته شده و مورد نفرت قرار گرفته است؟ اما یک نکته را در این باره و بسا موارد دیگر فراموش نکنیم که همه این مقوله ها و واژه ها را با احتیاط بکار ببریم، مقوله ها و اصطلاحات را در ست بجایش بنشانیم... زیرا اینها وجود خارجی ندارند و ساخته ذهن های ما اند.

در ادبیات و شعر البته این کار مجاز است، قهرمان سازی و زیبا سازی کلام مهم است زیرا به زیبایی و لطف کلام می افزاید. وقتی

مولانا می گوید: "سبزه، پیاده می رود، غنچه سوار می رسد." در این مصرع از صنعت تشخیص کار گرفته است. این، یک صنعت لفظی و کلامی و هنری است. و ما را از عالم خشک و دُکم، به عالم نشاط و با طراوت و نشاط می برد. اما در علم، چنین چیزها و ساخته هایی مجاز نیست. علم، با واقعیت سرو کار دارد. از عالم محسوسات و مشهودات و تجربه ها سخن می گوید. می بینیم که در دنیای مدرنیته امروز مصیبت بارترین خرافه و افسون جامعه همین (رسانه) ها اند. این رسانه ها، دغدغه آفرینند و نیازهای کاذب آفریده اند. اینها وسیله ای برای ارباب قدرت و تامین کننده منافع گروهها و طبقات خاص جامعه اند. در گذشته ها چنین نبود و حکام با زور سر نیزه و جنگ به هدفهای خود می رسیدند. حالا رسانه ها در خدمت آنها در آمده اند که بر هر چیز یک نام و استقلالیت بخشیده اند که در واقع وجود خارجی ندارند. تنها آموزه های دینی نیستند که توأم با خرافه هاست. دنیای متمدن نیز خرافه ها و پدیده های ذهنی بی دارد که خطرناک تر از افسانه های قدیمی و دینی اند. دلیل قیام روشنفکران اروپا در عصر روشنگری علیه کلیسا که به نهضت های بزرگی بدل شد و تحولات شگرفی پدید آورد و در نتیجه حاکمیت دین از دولت را جدا کرد، یکی این بود که اهل کلیسا دین را به متاع دنیا می فروختند و ارزش های آیین مسیحیت را زیر سوال برده بودند. و جالب تر این که کلید های داخل شدن به "جنت" را بدست نیاز مندان می دادند.

مفاهیم جالب دیگری هم هستند که جز خرافه شمرده می شوند ولی برای ما خرافه نیستند و با جان و دل خریداران آنها هستیم. از آن جمله یکی هم "بخت و اقبال" است. می گوئیم فلانی کم بخت است یا بخت بر گشته است. یا بخت با او و یا من، یاری نکرده است. فلان آدم، مرد خوش اقبالی است. این سخنان خرافه ای بیش نیستند. بخت در کجاست؟ چگونه یک چیزی است که ما نمی بینیم و دسترسی بدان نداریم که آدمهای خاصی دارند. که خوشبخت شده اند؟ می بینیم که چیزی بنام بخت، وجود خارجی ندارد و ما را در توهم نگهداشته است. با کاربرد چنین عبارتها و توسل به چنین وهم ها، فقط خرافه را فربه می سازیم و عمرش را دراز می کنیم. خوشبخت بودن، قانون و قاعده ای ندارد. گاهی افتادن یک اتفاق، آدم را خرسند، قانع و راضی می سازد که به آن بخت و اقبال نام می گذاریم. اما چیز به دست آوردنی بی نیست. که انسان برای دسترسی بدان سعی بخرچ بدهد. در طبیعت و زندگی هر چیزی در جای خودش باید باشد. ما چیزهای زیادی را نباید که بر چیزی که هست، بر آن بار کنیم. بخت و اقبال فقط نام هایی اند که ما برای برخی از اتفاقات نیک و بد، گذاشته ایم. برایش استقلال بخشیده ایم ارزش قایل شده ایم. این اقبال فقط یک حادثه بوده که ما حاکم بر سرنوشت خود کرده ایم. پس مخلوق ذهن ما اند. یعنی هر عنصر خیال که وارد عرصه ی عقل شد، به خرافه می انجامد. یکی از تیوریهای دیگری که می شود خرافه عصر مدرنیته گفت همین ادعا است که (علم) حل

این مالکیت من است، این خانه من است این حق من است و "من" های بیشمار دیگر که ما را به گمراهی کشانیده است. یعنی یک بُت بزرگ فرمانروا در وجود ما هست که ما را به بیعدالتی سوق داده است. (مادر بُتها، بُت نفس شماس است "مولانا").

در عصر ما، در قضایا و حل مسایل بین المللی و ملی فقط نفسها اند که باهم در مذاکره می نشینند، نه عقلا. این نفسها اند که در مسایل و قضایا تصمیم می گیرند و نه عقلا (اینجا اجماع نفسها است) که کارایی دارند و تصمیم گیرنده اند و مردم را به جنگ و دعوا می اندازند. در دنیای امروز ما می بینیم که همین تصمیم گیریهای ارباب نفس و منیتها اند که عالم را غرقه در خون ساخته اند و هر روز فاجعه می آفرینند. اگر عقل و عقلانیت به جای آنها می نشستند این دنیا به گلستان تبدیل شده بود. و مردم، بهشت برین را از برکت عقل، به کف دست می داشتند. مگر چنین نیست و قضیه، عکس آن است.

حرف و حدیثهای بیشماری در مورد عقل و علم و مصطلحاتی چون استعمار و امپریالیسم و کمونیزم و به خرافه بدل شدن آنها وجود داشت که باید گفته می شد، اما فرصت دست نداد و به پرسشها هم، زمان کافی نماند که مطرح می شدند. و جناب دکتر هم اشارات روشنی بدانها نکرد.

کننده همه دشواریهای زندگی و خیر و شر بشر است. باید دانست که علم، مجموعه یی از فرضیه هایی است که بعدا تجربه شده و تبدیل شده به چیزی به نام علم. این فرضیه در طول زمان تغییر پذیر شده اند و به جای آنها فرضیه های جدیدی پدید آمده است. یک فرضیه امروز حقیقت است فردا حقیقت نیست و فرضیه دیگری پیش می شود. بناء نمی تواند در تمام عرصه ها و در همه زمانه ها دایم و قائم بماند. لذا این تیوری به خرافه بدل شده است. در گذشته ها می گفتند که انسان یک حیوان ناطق است، یعنی عاقل هم است. حالا آشکار شد که احساسی بودن و عاطفی بودن انسان بر "عاقل" بودنش می چربد. انسانها بیشتر حیوانات احساساتی و عاطفی اند. اگر انسان به تمام معنی موجود عاقل می بود و همه کارها را بر بنیاد عقلانیت می کرد، ما در روی زمین امروز با چنین مصیبت هایی دچار نمی شدیم. وقتی برعقل، نفس و خودخواهی و منیت داخل شد، دیگر عقلانیتی نیست. آن گاه فقط اندیشه است.

ای برادر تو همان اندیشه یی //

مابقی تو استخوان و ریشه یی (مولانا)

یعنی تو مطابق اندیشه و خیال خود رفتار می کنی. از همینجا است که داوریهها در مورد قضایا و پدیده ها را برای (من) انجام می دهیم. یعنی نیرویی در درون ما هست که همه را برای منفعت خود می خواهد و می گوید:

محل عروسی

هفت ونیم شام است، مهدی و خانمش با دختر نه سألۀ شان که در طول راه از ناوقت بودن شکایت داشتند و یکی دیگری را مقصر ناوقت شدن می دانستند، داخل سالون عروسی گردیدند.

این سالون یکی از مجلل ترین سالون های افغانها در شهر هامبورگ است.

سقف بلند سالون با قندیل های بزرگ کرسطالی مزین بوده و نور چراغ ها که بر صحن و دیوار های سالون می تابد بر زیبایی و جلایش وسایل دیگر تزییناتی که در دیوارها و دور و بر سالون با دیکورهای خاصی آرایش یافته اند، می افزاید.

سالون طوری دیزاین گردیده است که ستیج های آن که برای عروس و داماد و همچنان برای نوازندگان مدنظر گرفته شده اند، علاوه بر زیبایی و دیکور مجلل، برای همگان قابل دید و مشاهده بوده و همچنان میدان رقص و پایکوبی آن هم به اندازه کافی بزرگ و سطح آن مطابق به ستاندردهای سالون های رقص ساخته شده است.

مهدی و همراهانش حینی که داخل سالون شدند متعجب گردیدند چون میزبان شروع محفل را در کارت دعوت پنج ونیم عصر قید کرده است و اکنون که از آن وقت دو ساعت سپری گردیده، در سالون به جز دو سه فامیل عروس و داماد کس دیگری وجود ندارد و حتی دردهلیز ورودی سالون

برای پذیرایی مهمانان نیز کسی موجود نیست. در این اثنا مهدی رویش را به طرف ماری دور داد و با لبخند غرور آمیزی گفت:

- ماری جان، مه نه گفتمت که جگرخونی نه کو! افغانها هیچ گاه سروقت نمی رسند و حتی یکی دو ساعت دیرتر هم می آیند و ما شاید امروز از اولین ها باشیم! همطور شد یا نه؟

ولی ماری به سخنان او توجه نکرد. خوش بود که لااقل در انتخاب جا دست باز دارد و باعجله در محلی که از آنجا هم میدان رقص بوجه احسن قابل ترصد بود و هم از ستیج ها خوب دیده بانی کرده می توانست، جا انتخاب نمود. گرچه مهدی اعتراض کرد که در این جا بلندگوها اذیت شان می کند. ولی ماری مثلیکه اصلاً حرف او را نه شنیده باشد برای نشستن خودرا جمع وجور نمود.

ماری زن جوان زیبا و خوش اندام است. در ضمن او عاشق رقص و پایکوبی نیز است. دیدن میدان رقص با این زیبایی و بزرگی که برایش مسرت بخش بود، او را غرق خیالات ساخت؛ به یادش آمد که او در محفل یکماه قبل چنان درخشیده بود که مورد تحسین تمام خواهرخوانده هایش قرار گرفته بود. او واقعاً با شور و شغف و مست از لذت می رقصید. اندام دلکش و دامن کوتاه بالای ساق های بلورینش در هنگام رقص توام با اداء های عشوه گرانه، مایه تحسر و رشک حتی دختران

جوان گردیده و دل مردان را ربوده بود، آنچه که قلب هرزنی را آکنده از خوشی و شادی می کند. او نسبت به همه زنان همسن و سالش دلربا تر جلوه می نمود.

او از این سرنوشت خیلی راضی بود که از افغانستان به يك ملك آزاد غربی آمده است که هم تحصیل و شغل را مطابق ذوق و علاقه اش انتخاب کرده توانست و هم لاقل یکی از آرمانها و خواستههای درونی اش که بدون ترس و بدون خم آبرو، حتی با غرور، در هر محفلی که خواسته باشد می تواند برقصد و لذت ببرد و هوسهایش را برآورده سازد؛ در حالی که در وطن جز در مراسم خوشی خواهر و برادرش در محافل دیگر با آن که دلش آکنده از شور رقص می بود، و به اصطلاح شانه هایش پرش می کرد، اجازه رقصیدن را نداشت، و احياناً اگر به رقص توسل می جست به حیث دختر بد اخلاق و هرزه زبانزد خاص و عام می شد.

بالاترین دل ماری تنگی گرفت و به دخترکش گفت:

- برو بچیم پدرجانت صداکو! شاید نزدیک در ورودی سالون و یا پیش موتر باشه.

دخترک به يك دوش بیرون رفت و پدرش را واقعاً در نزدیک موتر دید که با تعدادی از مردان جوان و میانسال، دور تول بکس موتر جمع اند و مشروب می خورند. دخترک متوجه شد که تمام تول بکس های موترها باز است و پیش هر کدام آنها جوانان و مردان میانسال و پیر دل، دل ایستاده اند و مشروب می خورند. دخترک تعجب نمود ولی بدون آن که در این مورد فکر کند به دنبال ماموریتش شد و آهسته در گوش پدرش گفت:

- پدرجان! مادرم گفت که يك مرتبه داخل سالون بیا که کارت داره.

مهدی جواب داد:

- خوب بچیم اینه فقط دو دقیقه بعد پیش مادر جانم حاضرم.

او چنان غرق این خیالات بود که بدون آن که احساس کند، سالون از مهمانان پر شده بود. صدای موسیقی خیالات او را بهم زد.

به مجردی که موسیقی شروع شد یکی از دوستهای مهدی نزدیک او آمد و در گوشش چیزی بنگ بنگ کرد. مهدی بدون تامل از جایش برخاست و با رفیقش یکجا به طرف بیرون روان شد. در این اثنا ماری با نگاههای معنی داری که گویا توسط چشمانش با او سخن می گفت طرف مهدی خیره شد.

مهدی در حالی که نگاه های خانمش را کاملاً درک نمود، بدون اعتنا راهش را گرفت و با رفیقش بیرون رفت.

- پس چرا پدرجانم می خوره؟ مگر برای او حرام نیست؟

- چرا نی، شراب از نظر اسلام بالای هرکس حرام است. مگر پدرجانت يك مرد است. در عنعنات افغانی ما اگر مردها هرچه بخوانن، بکنن کسی جلوشانه نه می گیره. در رسوم افغانی ما خیلی تفاوت بین زن و مرد وجود داره. ولی همینطور است چه کنیم چاره چیست؟

دخترک در فکر فرو رفت و بعد از يك مکث چنین ادامه داد:

- مادرجان، ما و شما که یگان وقت رستوران میریم، مه میبینم که دیگران با فامیل شان، زن و مرد با هم یکجا شراب میخورن. چرا افغانها این کاره نمیکنن و اینطور نیستن؟

مادر هرچه فکر کرد که جوابی بیابد که در خور قناعت دخترش واقع شود، به فکرش نرسید. بالاخره برای آن که از گیر دخترکش رهایی یابد گفت:

دخترک هوشیارم خودت وقتی که بخیر بزرگتر شدی همه چیز برایت روشن میشه.

دخترک گپ مادرش را ظاهراً قبول کرد اما در مغزش چیزهای زیادی خطور کرده بود که تا هنوز متوجه آن ها به صورت جدی نشده بود.

مهدی وقتی که داخل سالون گردید خیلی مست بود. حرکات و گپ زدنش چندان تحت کنترل نبود، اکثر گپ های بی ارتباط از دهنش بیرون می شد و حین راه رفتن این طرف و آن طرف کج و وج می گردید.

بعد از صرف طعام ، نوازنده ها بعد از نواختن یکی، دو آهنگ آرام، دوباره خواندن ها و نغمه های

با شنیدن این سخن دخترک خوش شد و دویده به مادرش این گپ پدرش را رساند.

ولی مهدی متاسفانه به وعده اش وفا نکرد و تا وقت نان که ۱۰ ونیم شب بود نیامد.

در این وقت دخترک مادرش را بر اساس برداشتی که همین اکنون از بیرون با خود آورده بود، سوال پیچ نمود و اولین پرسش را چنین آغاز کرد:

- مادرجان! مه که پیش پدرم رفتم تمام مردها دور تول بکس های موتر های شان ایستاده بودن و شراب می خوردن. چرا در داخل سالون بالای میز به آرامی نمیشینن و نمیخورن که در بیرون که باران هم می باره ایستاده اند و شراب می خورن؟
مادر جواب داد:

- در داخل سالون البته اجازه ندارن.
- چرا خیر در بیرون اجازه دارن؟
- نمیدانم بچیم، شاید بعضی نزاکت ها را مدنظر بگیرن!

- نزاکت چیست مادرجان؟
مادر ساکت ماند و جواب مقنع نداشت.
دخترک باز پرسید:

-مادرجان! توچرا شراب نمی خوری توکه هم کلان زن هستی؟
مادرش حیران بود چه بگوید ولی یکدم از زبانش پرید:

- شراب حرام است بچیم.

چون راه خیلی طولانی بود مهدی خواب آرامی کرده بود. حینی که به خانه رسیدند مهدی توانست که مستقلانه خودش بدون کمک دیگران خود را تا اتاق خواب برساند.

دخترک مملو از اضطراب به اتاق خوابش رفت و ماری به عجله يك پياله چای سیاه داغ برای مهدی تعارف کرد و خودش رفت به تشناب تا دوش بگیرد و دهن و دندانهایش را بشوید. او بعد از دوش و شستن دندانها با نگرانی وعجله با کوت حمام به اتاق خواب آمد. تا آمدن ماری مهدی چای سیاه را نوش جان کرده بود و منتظر چیزی به نظر می رسید.

ماری به مجردی که داخل اتاق شد گیسوان مرطوبش را با دست به پشت سرانداخت. چهره صاف، چشمان شفاف، آبروان تیره و کومه های برآمده آن هر آدم سرحال را مست و بیخود می کرد ولی مهدی را که خود مست بود، این زیبایی و لطافت بعد از حمام و گیسوان نیمه تر و سینه های نیمه برآمده از لای کوت گلابی رنگ حمام، در زیر نور چراغ اتاق خواب، طبعاً مست تر و دیوانه تر ساخت.

مهدی برخاست که ماری را بغل کند و لبهای داغش را بمکد و بالای تخت خواب، عریانش کند. مهدی همین که نزدیک ماری شد، بوی بد و زننده الکهول که بابوی سگرت توام بود. حالت ماری را خراب کرد. ماری مانع نزدیکی او شد و گفت:

- جانم! کمی حوصله کو، موهایم شت پت است رخت خواب تر میشه.

مهدی با صدای کشدار جواب داد:

مست رقص را سردادند. این نغمه ها بالای مهدی هم تاثیر نمود. او در حالی که دست و پایش گویی از خودش نیست از جابرخواست و از دست ماری گرفت و کشان کشان او را به طرف میدان رقص با خود برد با آن که ماری عاشق رقص است ولی با این سر و وضع شوهرش اصلاً دلش نمی خواست برقصد. ولی چاره ای نداشت. هرطور شده بود، باید همراهی شوهرش دست و پای شور می داد. گرچه هر وقتی که ماری محض این که به میدان می آمد چون زن زیبا و دلربایی بود و خوب می رقصید، جلب توجه می نمود ولی این بار همه متوجه حرکات غیرعادی، مست و دلگیرکننده مهدی بودند و هیچ کس به ماری و رقص آن توجه نداشت.

بالاخره، با آن که مهدی میدان رقص را رها نمی کرد ولی ماری آن را با هنر خاصی به جایش نشاناند.

مهدی مست و بیحال بود و هر لحظه در چوکی گاهی بالای ماری و گاهی به طرف دخترکش می لغزید.

برای ماری این وضع مهدی هم خسته کننده بود و هم شرم آور، در حالی که هنوز خیلی وقت به ختم مراسم مانده بود و اصلاً بعد از این، وقت نغمه های مست و دلشاد کننده می رسید ولی ماری ارمان بدل تصمیم گرفت محفل را ترك کند و هر طور شده مهدی را باید به خانه برساند. به این ترتیب مهدی را با يك عالم دشواری تا موتر رساندند. مهدی در سیت عقبی لم داد و به دریوری ماری سوی خانه رفتند.

- در قصه اش نه شو، بیا.

مشقت و استفاده از مواد خوشبو، قابل گذاره می شود.

باز ماری گفت:

- خیر برو لااقل دندانهایت را بشوی که بوی الکهول و سگرت به کلی حال مه بد کرد.

ماری در حالی که روز را ناآرام و ناخوش سپری کرده بود و اکنون چشمانش از اثر خستگی بیشتر و ناآرامی های روحی نیازمند آرامش و خواب بودند، با آن هم طبق خواست مهدی لخت و عریان بالای تخت خواب در زیر نور خیره چراغ خواب خود را در خدمت مهدی برای تأمین هوسهای شهوانی او قرارداد. هم بوی بد تنفس مهدی را که آکنده از بوی شراب و سگرت بود، تحمل کرد و هم تا ناوقت های شب برخلاف میلش بهررقم که او می خواست با تحمل فشارهای فزیکتی تن به عشقبازی او داد.

باز مهدی گفت:

- در قصه اش هستی! بیا که وقت عشق کردن است!

ماری همه شب را همانطور که حدس زده بود با زجر فزیکتی و روانی سپری کرد.

ماری می داند که او را مهدی امشب خیلی اذیت می کند. چون زمانی که مهدی شراب نوشیده باشد، تمام شب بیدار می ماند و مست و از خود بیگانه می شود و او را نیز به خواب نمی گذارد و هر کاری که دلش خواسته باشد تا صبح با او می کند. و بخصوص در این گیرودارهای عشق جبری ماری از لب به لب شدن با مهدی نه تنها اینکه لذت نمی برد بل که بوی بد الکهول توام با سگرت که با هرنفس از درون معده مهدی خارج می شود، به ستوه می آید و حالت تهوع برایش رخ می دهد.

چهارصبح مهدی را که به خواسته هایش تمام و کمال رسیده بود، با خاطر آرام خواب برد ولی از چشمان ماری دیگر خواب پریده بود، او غرق تفکر در مورد سوالات دخترکش و این همه ناملایمات مربوط به سرنوشت زندگی يك زن افغان بود. او در این فکر فرو رفت: چرا زن افغان دارای چنین يك سرنوشت است؟

ولی در عین حال که ماری زنی است دارای اعتماد به نفس قوی. او زن مهربان، از خودگذر و واقع بین نیز است که خود را در جای دیگران قرار نمی دهد، کاری که بسیاری افراد آن را نمی توانند بکنند ولی اکثر زنان افغان از این موهبت بهره مند هستند.

و باز با خود می گفت :

- من که در يك ملك آزاد غربی در این حال، وای بر حال آن زن افغانی که در افغانستان است و هر روز و هر لحظه انواع خشونت را تجربه می کند!

ماری با هنر و مهارت خاصی توانست مهدی را وادار کند تا لااقل دهن و دندانهایش را بشوید. گرچه بوی اذیت کننده شراب توام با سگرت بکلی از بین نمی رود ولی با آن هم با تحمل کمی

هشت مارچ

آواره

خوب است گاهی اندیشه و خیال می آیند و ما تا بدانسو شویم، دیگری ما را در ژرف آرامشی را در می یابند؛ این دو نشان هستی مایند. با که داریم فرو می برد.

سرور و اندوه خود ما را برای "زندگی" نگه می دارند، تا در انتظار آنچه می جویم از پا نرویم و جایی که "آرزو" برای ما گزیده است بمانیم.

اندیشه می گوید از آرزو زندگی بیافرینیم. خیال می گوید زندگی را وقف آفرینش آرزوها کنیم.

اندیشه می آید، با ما زانو به زانو می نشیند، یا دست به دست به ره می افتد. چشم ما را در تاریکی باز می کند، سوی نگاه ما را در روشنایی تغییر می دهد، تا فروغ رخشنده دیده ما را نیازارد. نمی گذارد از بیم اوهام از پا درآیم یا از آرزوهای فریبنده آزار کشیم.

خیال می آید و ما را در آغوش می کشد. جهانی را که از آن دوریم نزدیک ما می گذارد، مژه های ما را بر هم می نهد؛ تاریکی های ما را روشن می کند؛ در ظلمتی که پیرامون ما را فرا گرفته است می درخشیم، چنانکه می پنداریم گرم شده ایم و گرمی ما اجرام سرد هستی را می نوازد. پیامهایی را که ما می خواهیم می آورد و بر ما می خواند. آن همه چیزهایی که ما را رد کرده اند باز می آیند و ما را به سوی خود می خوانند.

با این اندیشه و خیال درکنار دریاچه "لیمان" (۱) راه می پیمایم.

مسافر آواره ای بیش نیستم که خستگی زندگی و تشنگی آرزوها مرا سرگردان می دارد.

بیش از آنچه در عقب گذاشته ام پیش رو ندارم.

کوهی که در دامن آن زادم، درختی که در سایه آن بازی کردم، باغی که بهار آن خیال مرا پرورید، میدانهای خشکی که به من شیوه فکر کردن آموخت، همه را ترک کرده و خویشتن را در بحری افگندم که ساحل آن خاک ناآشنا بود.

آن یکی خواب ما را شیرین می سازد و روکش آرزوهای خوش را بر روی ما می کشد و آن دیگر می خواهد به نرمی و آهستگی ما را بیدار کند. یکی ما را به خوابهای شیرین نوید می دهد

۱. لیمان نام دریاچه ای در کشور سوئیس است.

خویشتن را به این ساحل کشیدم.

پرتواین پندار چون نور نگینی است که مانند آفتاب در مرکز سایه های حیات می درخشد و به آفاق می تابد. این پندار مرا چنان از همه سو فرا گرفته که می انگارم همه و همه چیز چون انگشتر و نگین است.

آسمان انگشتر و ماه نگین آن، کوه ها انگشتر و دریاچه نگین آن، دریاچه انگشتر و کشتی چون نگین آن می نماید. طبیعت و زیبایی در آن، جسم و جان در آن، بیم و امید در آن، حال و آینده در آن، دل و آرزو در آن، همه و همه چیز چنان می نماید.

او، آن سرورزندگی است که سوی او روان هستم. من، آن دلم که او به سوی من می آید. او را جایی و مرا جایی آفریده و گذاشته بودند تا "رسیدن به هم" و "انتظار کشیدن برای هم" را آفریده باشند. ما را در این کار اختیاری نبود و نیست و راضی ایم که این اختیار را به ما ندادند.

من دیده ام که چون تصور کنیم خود را خود آفریده ایم چندان کوچک می شویم که به اندک خویشتن را کامل می پنداریم. در این آفرینش فراوان از خود می گیریم و فراوان از دست می دهیم.

قدرت و اختیار مطلق، ما را در خود ما نگه می دارد، بزرگ تر از خود نمی توانیم شویم.

بهتر است در دست نکو تری بمانیم که بزرگی آن را نهایت نیست و گوهر خویش را در دامان ابدیت گرد آوریم، ورنه این گونه شبها و این گونه لحظه ها می گذرد.

آهسته و نزدیک به کرانه دریاچه راه می پیمایم. گاهی می ایستم و چندان از هوای لطیف

چون نگاه می کنم در عقب چهره های آشنایی را می بینم که از دیدن مصیبت ایشان فرار می کنم. پیش رو، پشت پیکرهای ناشناسی در حرکتند که نمی توانم به آنها برسم. از آن چهره های آشنا دور می شوم و با این گروه ناشناس نمی توانم نزدیک شوم.

در اینجا توقف ممکن نیست، پیش رفتن شایسته نمی نماید، تصور بازگشتن اگر سخت نباشد آسان نیست.

آری با این خیال و اندیشه در کنار دریاچه راه می پیمایم، جایی که حیات موقوف ثابتی ندارد، انسان نمی داند کجا است و کجا می رود.

ماه دریاچه را پُر کرده بود. دورنمای کوه ها در پرتو آن، نگاه را از همه کران نوازش می داد. سپیدی آن در بلندی ها چون بر و دوش برهنه می نمود. فرو تر از آن، سایه ها چون دامن از کمر آن سیمین پیکران آویخته بود.

می روم در کنار این دریاچه با یکی از سرورهای زندگی درپرتو فروزان آرزوهای خویش، که آفریننده زیباییهای طبیعت است؛ طبیعت را که آرزوی برآورده آفریدگار است، تماشا کنم.

جهان و آنچه از هستی در آن است چنان آراسته که آن را با قدرت و زیبایی مطلق پیراسته اند. خویشتن را در آغوش خیال در میان حلقه ای می یابم که با این زیبایی و توانایی مطلق مرا احاطه کرده است.

فرو می برم که گویی ساغری را یکباره سر می کشم. می پندارم سینه من فراخ تر از سینه طبیعت است و آنچه در میان آفاق، از کمر دریاچه تا کرانه های آسمان را، چون ساغر لبریز پر کرده است تا همگان در سینه من فرو نشود سرخوش و مسرور نخواهم شد.

او نیز در آغوش زیبایی و خیال است. چنان می نماید که طبیعت خود را به او بخشوده و او همه چیز را در تبسمی به من می بخشد.

گاهی جز کسی، کسی را نمی بینیم ولی چنان است که هیچ چیز از دیده ما پوشیده نیست. حس می کنیم در جستجوی چیزی هستیم. می دانیم چیست و کجا است. می دانیم می توانیم آن را در یابیم ولی باز هم مانند مسحوری که منتظر مژگن ساحر است ساکت می مانیم تا صحبت خود آغاز می شود.

دیدن و شنیدن به او آنچه را با خود و دیگران ندیده و نشنیده بودم به من باز می نمود و به من باز می گفت.

هرگز نمی توان همه چیز را با خود دید. اگر دو نگاه با هم نیامیزند رنگ های هستی از هم جدا می مانند. آنچه از این نقش دیده نمی شود نمی توان آن را تنها با چشم خود خواند.

زندگی عظیم ترین و مرموز ترین نقشها و دقیق ترین صور است. مرد تنها چون کور است و زن تنها چون چشمی است که آن را از سر بیننده دور افکنده باشند.

انسان همه جا انسان است. زنان و مردان نیز یک اند. اما اندیشه و پندار آنها و آنچه مظاهر هستی و حیات از آن رنگ می گیرد، چنان تفاوت

دارد که هرگز نتوان دو چیز یا دو کس را یکسان دید.

سادگی های را که نگاه من نیافته بود، از چشم او می خواندم. می دیدم آن را درون آنچه پیچیده و عمیق تصور می کردم گذاشته اند.

ژرف ها و پیچ هایی را که در چشم من می خواند در ورای آن سادگی ها، که لطافت و زیبایی زندگی بی آن معدوم است، جستجو می کرد.

من در خاور زاده و به باختر شده ام. او در باختر زاده شده و در باختر مانده بود. درست نیست که شرق چون عمق و غرب چون روی دریای هستی است.

حیات در نزد ما معما است زیرا هنوز آن را حل نکرده ایم، غربی آن را به همان اندازه ساده می بیند که به حل آن موفق شده است.

سادگی ها و معماهای خام و پخته خاور و باختر منتظر نگاه آینده است. شرق و غرب هر دو در موقف نیازمندی های مشترک روحی ایستاده و چشم به راه وحدت مطلق ارواح انسانی و وصال حقیقی دلهایی است که در سینه کائنات می تپند و چون خون گرم و قوی در عروق دریاها و حیات می دوند تا به بحر عظیم حقیقت آرام کنند. آن چشم و این دل بر افقهایی باز نمی شوند که روشنایی مهر و ماه آن خاور و باختر بشناسد.

اگر تفاوتی در نگاه ما موجود است ما را به هم نزدیک می سازد. چون دور شدن لب از لب دیگر؛ هجر ما در حقیقت سعی به هم آمدن است. این سعی سخن می آفریند، فهم و احساس را

اظهار می کند و آنچه را در دلها و ارواح است به هم می رساند.

بدین گونه آنچه در سینه طبیعت و در دل آن شب بود بر زبان آب روان می شد و در پرتو ماه روشن می گردید.

صحبت آن است که دو تن همدیگر را در آن دریابند. ما شرقیان با هم می نشینیم و حرف می زنیم، چون دو لبی هستیم که از هم دور می شویم. غربیان چون دو لبی هستند که به هم نزدیک می شوند. صحبت ما مظهر فراق و حرف ایشان حرف وصال است.

ما از همدیگر فرار می کنیم، ایشان به همدیگر نزدیک می شوند.

با او ... آن همه زیبایی چون پیکر زیبایی بود که چون نگاه را پاک بیند خود و برهنگی های روحی خود را نپوشد. رنگ آزر و پاکی نگاه بر آن پیکر جامه می آراست. سکون و حرکت آن را عشو و کرشمه ای می بخشید که جهان همگان چون رامشگری دل را در آغوش می گرفت و در پیشگاه روح می رقصید.

در چشمان او نگاه می کردم، نگاهی که مردی به زنی می فرستد. نه آنکه آن همه زیبایی ها در چشمان او بود، برای آنکه در آن چشمان به آن جهان زیبایی آنچه را نداشت می افزود.

من از کائنات می گرفتم، او به کائنات می داد. راز وصال با آنچه آن را می جویم خویشتن را با مظاهر آن در طبیعت افزودن است. ما همواره

سعی می کنیم زندگی را رنگ فراق بدهیم. خود نمی رویم تا به عظمت ها و بزرگی های هستی یکجا شویم و منتظر می مانیم بیایند، و هرگز نمی آیند.

بی او گمان می کردم طبیعت کامل است. با او یقین کردم که از جهانی بی بهره بودم. آن همه روشنیا دور از آن فروغ دوستی و آیت عشق جز سایه ای نبود که نشان حقایق در آن معلوم شده باشد.

مثل شرق و غرب چون مثل خورشید است. چنان که خورشید از شرق می خیزد و در غرب می آرمد، روح شرقی در راه است و روح غربی به منزل آرامش خود نزدیک شده است.

جستجوی ما هنوز در آسمان است که بالای سرما و در راه ما گذاشته اند، اما آن غربی این ساحه را در نور دیده و فضای دیگری می جوید.

عشق و روح ما شرقیان به خود می گراید، عشق و روح غربیان از خود بیرون می جهد. ما چون آب در خود جذب می شویم. ایشان چون آتش به جهان می زنند. ما چون خاک بر جا می مانیم. ایشان چون هوا سیر می کنند.

من در قعر خود فرو می رفتم، او با روح سبک بر سطح من شنا می کرد.

ما پنهان می کنیم و پنهان می شویم. ایشان آشکار می کنند و آشکار می شوند. ما چون کوهیم که بر جا می ایستیم و منتظر ماه و خورشید و ستارگان می مانیم تا بیایند، بر ما بتابند و از ما بگذرند. ایشان چون بحر اند بر سر راه ما و مهر و اختران می شتابند، پرتو آن را در می یابند و از آن می گذرند. تصور و پندار ما در قعر دریای

ما فرو می رود و در ته این دریا بر تخت
غروری که خود زده ایم می نشینیم و با گوهر
هایی که از خود به عاریت گرفته ایم خویشتن را
به رشته های پندار می کشیم. ایشان در طبیعت
فرو می روند و در این اقیانوس عظیم از قطره
ای گوهر می کنند و به آزادی با آن بازی دارند.

اینجا در پیشگاه طبیعت و زیبایی های آن، در
قبال آن روح روشن و روان با شکوه، کمتر گمان
می رفت جز تصور فنا در جمال کوه، زیبایی
دامن و دریاچه، اندیشه دیگری در دل و دماغ راه
یابد...

* * *

اما... من مسافر بودم. خاطرات کوههای عظیم
تر و برفهای سپیدتری مرا به سوی خود ربود.
می دیدم کوه پغمان و قلل سپید آن در نظر خیال
می درخشید و چون دوشیزه زیبایی که نیایش دل
های پرستنده را سوی خود می خواند، مرا به خود
می کشد.

چون نزدیک می شوم می بینم بر و دوش
زیبایی بیش نیست که فرو تر از آن سر و گردن
افراشته پیکر او را تا دامن بریده اند، دامانی که
گل حیات ندیده، و نسیم ارواح پر نشاط بر آن نه
وزیده است.

در میان این کوه ها، کابل مانند نگینی که در
خاک افتاده باشد در غبار خاطرات من می
درخشد.

شهری که کرانه های آن تنگ است و خط های
شکسته سنگی، هوا و خاک آن را از هم جدا می
کند.

زیبایی آن افسانه ها دارد، اما روز های جوانی
در آن افسرده می گذرد و تصور ایام پیری در آن
غم انگیز است. چون پیرمرد فرزند مرده ای،

شنیده بودم غربیان پرورده جهان ماده اند.
وقتی روح من این اشتباه را دریافت تیره شد.

ما عادت داریم به آنچه داریم چندان غرور کنیم
که آنانی را که از ما برتر و بهتر دارند "بی همه
چیز" پنداریم، این... یکی از وسایل فرار از
حقایق موقعیت حقیقی ما در حیات است زیرا می
دانیم اگر از همه داشته های دیگران انکار نکنیم
و عنودانه از آن چشم نپوشیم، آنچه به دست آورده
ایم حتی در نزد خود ما شایان قناعت، شایسته
تسلی و قابل قبول نیست.

شاید برای آن است که ما لذت و تمتع را مادی
می دانیم و در رنج و الم معنویت می جوئیم، یا
معنویت لذات را نفهمیده ایم و یا مادیات آلام را
ندانسته و یا آنکه هرگز میل نداریم بفهمیم و نمی
توانیم معرفت آن را تحمل کنیم و یا چون دست ما
به نامگذاری ها دراز است به هر چه، هر چه
بخواهیم نام می گذاریم.

* * *

موجهای دریاچه با موجهای روشن هوا می
آمیخت. موهای دلاویز او در هوای دریا حرکت

آفتاب سوزان گرد گورستان را در چین های پیشانی با عظمت و شکوه آن فرو نشانده است. با این همه چیز ها، اندیشه آوارگی از این شهر که مرکز موجودیت هستی ما است ما را در آغوش زیبا ترین دقایق دیوانه می سازد.

روشنایی نشاط و عشرت در دیدگان من خاموش می شود. این است آن دمی که چشم غربی در چشم شرقی نگاه می کند، نگاه او نگاه تعجب و حیرت مجهولی است. هر قدر او را بشناسد بیگانه می یابد، به فکر می افتد و او را معما می خواند. به یاد رمز روحی می افتد که شرق باستان رموز حیات را در آن کشف کرده بود. می پندارد همان آفتاب افسانوی هنوز از افق خاور سر می زند و نمی داند که رمز ما امروز بیش از راز قبری نیست که سینه عارفی در آن خاک شده باشد و صرف بهانه می کنیم که این قبر خزینه ای است که اندیشه و خیال به آن ارزشی قایل شود.

آن غربی شاید بفهمد.

ولی شرق بی خبر است از آنکه آن روان از تن او مفارقت جسته و برای ابد نابود خواهد شد.

بلی وقتی آن غربی می فهمد، همدردی و رحمی در نگاه خود می فرستد که قلب مرا می شکافد.

اینجا است که من آرزو می کنم افسانه خود را آغاز کنم و راز های خود را باز گویم. ولی من شرقی هستم، پنهان می کنم و پنهان می شوم؛ منتظر نباشید افسانه مرا بشنوید.

کابل: شکسته ترین دل باستان است که زمان آن را به حیث یک خاطره بزرگ و حزن آور، نگهداشته است. چگونه می توان آن را از دل برون کرد!؟

کوه های پولادی آن، چون طوق آهنینی که آن را بر گردن مجسمه خاکی نهاده باشند، چشم ها را از فشار و سنگینی پر می کند.

بر فراز آن حصاری افراشته اند که چون اژدها به گردن ساکنین آن حلقه زده و خوف آن امید های شان را احاطه کرده است. آرزو ها و آزادی های شان در این شهر محصور است.

کابل شهر ما است، هر چه بود شهر ما بود، هر چه هست شهر ما است، هر چه شود شهر ما باقی خواهد ماند. سخت راضی و آرزومندم که چنان بود، چنین است و چنین خواهد بود.

طبیعت ما را به پاسبانی آن گماشته است، محبت و عشق ما نگهبان خاطره آن است.

آن را در دلی می گذاریم که غم های خود را دوست دارد و از شادی دیگران برتر می داند.

شهری را پاسبانی می کنیم که خطر ها در داخل آن محصور اند و حیات ما وقف نگهبانی آنها است.

خاطرات تاریکی و سکوت مرگ مانند آن، پرتو ماه را در آبهای "لیمان" در نظرم کدر می سازد و رنگ و فروغ نشاط را دیدگان من فرو می شوید.

بی نشانی

ماه عسل

مریم! کجاست آن همه پرتوفشانی ات؟
این روزها تهی است ز نام و نشانی ات
یادت می آید؟ اول یک چشمه سار بود
آب آب شد ز شرم حضور روانی ات
یادت می آید؟ آه، بهار قشنگ من!
نیلوفران باغچه پلکانی ات
از گل به دستهای تو چوری گذاشتم
از سبزه، بند تازه به کفش کنانی ات
می کاشت اشتیاق تبسم چه ناگهان
صد غنچه حرف بین لب ارغوانی ات
یادم می آید آه، بهاری عجیب بود
گل کرده بود روسری آسمانی ات
یک عصر پاک بود حیاط پر از درخت
گنجشکهای زمزمه در میهمانی ات
با جیک جیک، نام ترا جار می زدند
گنجشکها به شاخچه قصه خوانی ات
روی طناب رخت، در آغوش باد بود
سرگرم رقص پیرهن نوجوانی ات
مریم بهار- بود و نبود درختها-
رفته است آن چنان که صمیم جوانی ات
حالا چه غمگنانه، پست می کنم
این شعر را به آدرس بی نشانی ات!

* * *

سرشار از غرور و غزل بوده عشق تو
آری، چقدر ماه عسل بوده عشق تو
سبک نگاه تو غزل ناب بیدل است
همراه با چه کوه و کتل بوده عشق تو!
حس پرستش است مرا از جمال تو
واعظ خطا نگفته، هبل بوده عشق تو
اسطوره ها حکایت ژرفای چشم توست
عهد عتیق و کیش ملل بوده عشق تو
امثال را که حکمت اعصار خوانده اند
جانمایه های ضرب مثل بوده عشق تو
تو را ز قلب من و مرا از تو آفرید
در گوهرم ز روز ازل بوده عشق تو
آدم گرفت دست تو را از بهشت و رفت
یعنی که انتخاب اول بوده عشق تو
گاهی به شکل مادر و گاهی به شکل زن
همواره برج سبز حمل بوده عشق تو
صد بار زنده گشته و مردم در این جهان
اما خوشم که دست اجل بوده عشق تو
عصر پسامدرن و قفسهای آهنین
پرواز رو به اوج قلل بوده عشق تو
آلودگی است سهم نفس از هوای شهر
تنها محیط سبز محل بوده عشق تو
بحران جنگ و صلح ز کشمیر زلف توست
آمیخته به جنگ و جدل بوده عشق تو

اما برای شاعرت این روزهای تلخ
یک دفتر از غرور و غزل بوده عشق تو

فرید حسین طاهری

1389/10/11

* * *

آفتاب خوبان

محمد یوسف خدمتگار

شیخ ته

ای آفتاب خوبان، حق وفا ادا کن
آبی بزن به آتش، درد دلم دوا کن
از هجر ماه رویت، در آتشم در آتش
چون کوه طور موسی، یک لحظه جلا کن
شیرین لبان خوبت، شادی شکوه وصلت
رو سوی عاشق خود، مجنون بی نوا کن
در حین سرفرازی، بردی دلم به بازی
چندین جفا چه لازم، باری به ما وفا کن
دیرینه عاشق تو، لب بسته از شکایت
خود کشته ات چه گوید، "تدبیر خونبها کن"
در مهد عشق ورزی، بس گونه التفات است
ای جان به مهرورزی، گاهی به ما صفا کن
گم کو مگو که چونی، بر رنگ رفته بنگر
زردی نگر سراپا، این زردی را دوا کن

شیخه ستا نظر سم نه دی ته گلان لیدلی نه شی
د جنت مینه په خوله یی جنتیان لیدلی نه شی
له توراته دی زره تور دی د زبور انجل دوبنمن یی
تا اسلام تنگ پیژندلی ته قرآن لیدلی نه شی
ته د اور سره لوبییری سر او کار دی دی له اوره
چی د لمر په اور راگرخي لوی جهان لیدل نه شی
له ربا بنکلا منکر یی تا د قبر تورتم ستا یی
ستا گومان د ایمان زیان دی خپل ایمان لیدل نه شی
که کعبه که میکده ده د ډیوو په اوریی وینو
په تورتم چې ځان پوه نه گری روڼ آسمان لیدلی نه شی
سل گیل او یو څتل کری تا پیتوا د حلال ورکړه
تا روا ناروا گډ کړل سود او زیان لیدلی نه شی
تا ولس په دین ترلی د خپل دین دوبنمن ته ورکړو
خدمتگار وایی تاوانی شوی خپل تاوان لیدلی نه شی

* * *

* * *

ورخ تر بله

دانش و فرهنگ ما بر باد شد
تا دل افواج وحشت شاد شد
هر طرف در خاک ما دریای خون
افسر کوشانیان شد واژگون
ظلم ها افسانه ها بیداد ها
در دل تاریخ ماند جا به جا
کشته ها در پشته هایش خفته اند
راز خود با روزگاران گفته اند
اشک چشم می کشاند در جنون
قطره قطره می شود دریای خون
تا تو دوری از برم ای مادرم
دود آهم شعله ام خاکسترم
کابل من کابل زیبای من
خانه من خانه بابای من
نوبهار و لاله گون صحرای من
یاد تو راحت ده شب های من
ای خدا گر ناله شبگیر من
دادخواهانه کند تدبیر من
جهل را از خانه ها بیرون کنیم
پایگاه کینه را وارون کنیم
دست هم گیریم در عمران خاک
با ضمیر روشن و دل های پاک

ورخ تر بله خرابیږي دا وطن
په نفاق کې نه جوړیږي دا وطن
د بي رحمه او مکار دښمن د لاسه
هره خوا په اور سوزیږي دا وطن
په قومونو او خیلونو یو بیل شوی
جنگ، جگړو سره وړانیږي دا وطن
د دالرو او کلدارو په حساب کې
په پردو باندي خرڅیږي دا وطن
په هر لوري بي وسي ده مایوسي ده
ټول په وینو کې لمبیږي دا وطن
د وطن ټوله هستي یې رانه لوټ کړه
کار زحمت باندي جوړیږي دا وطن
لا تر څو به مونږ په خپلو کې جنگیږو
ځان، ځاني کې تباہ کیږي دا وطن
افغانی مینه، احساس که مو نصیب نه شی
سر منزل ته به رسیږي دا وطن

* * *

* * *

ماوراء النهر
 مجمع ماوراء النهر
 دواختراي
 رنيزه از ما بود، دانی چه اند
 هر کس این را پدیدان چه کرده اند
 قورچه غرس

MAHABBAT

A none periodical magazine published by ADS
 (Afghan Dosty Society)

22 Town Field Way, Isleworth, Middlesex, TW7 6TN, UK

Tel: 0044(0)20 88472609 - 0044(0)7956190157

E-mail: mahabbat.dosti@gmail.com

Bank name: Barclays,

Account No: 23541010, Sort Code: 20-70-70, UK

SWIFTBIC BARCGB22- IBAN GB33 2070 70235410 10

بنیادگذار و صاحب امتیاز: انجمن دوستی افغان

تحت نظریات تحریر

مدیر مسئول: ټاټون ټاټون

بهایی اشتراک یک ساله: بریتانیایی پوند سترلینگ. سایر کشورها معادل آن

بهایی تک شماره ۸ پوند سترلینگ

MAHABAT

Sep. 2019

To Mercy, pity, peace and love all pray

A Periodically Issue

Kabul- 1960's